

Negende Nationale SDG Rapportage

Nederland op weg naar brede welvaart

21 mei 2025

Voorwoord

Voortgang boeken op de *Sustainable Development Goals* is een gezamenlijke opgave voor overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en alle burgers. Het is *Our Common Agenda*, zoals de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (VN)¹ het treffend verwoordt. De *Sustainable Development Goals* (SDG's) bieden een concreet raamwerk van doelen om samen aan te werken. In Nederland betekent dit bijvoorbeeld het versterken van bestaanszekerheid en het verbeteren van de waterkwaliteit. Maar de uitdagingen zijn grens overstijgend. Door ook buiten Nederland onze milieuoetadruk te verkleinen en economische ontwikkeling te stimuleren, dragen we bij aan de doelen elders. Samen optrekken in het behalen van de SDG's is essentieel waarbij we ervoor moeten zorgen dat iedereen daarvan kan meeprofiteren. Immers, *Leaving No One Behind*, is waar wij als Nederland, net als alle andere VN-lidstaten van de Verenigde Naties, ons aan hebben verbonden.

In Nederland werken de rijksoverheid, maatschappelijke organisaties, bedrijven, gemeenten, provincies, kennisinstellingen en jongerenorganisaties samen om de SDG's te realiseren. Deze zes sectoren, samen met hun partners, zetten zich in om via concrete initiatieven en oplossingen bij te dragen aan de doelen. De jaarlijkse SDG-rapportage, die u voor zich heeft, laat de resultaten zien van deze inspanningen, maar doet ook nieuwe aanbevelingen om elkaar te blijven inspireren en uitdagen in de komende jaren.

Deze Negende Nationale SDG-rapportage is daarmee niet alleen een terugblik, maar ook een uitnodiging om samen de *Sustainable Development Goals* te behalen!

Veel leesplezier!

Anna Pot, Nationale Coördinator Sustainable Development Goals.

“Voortgang boeken op de *Sustainable Development Goals* is een gezamenlijke opgave voor overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en alle burgers. Het is *Our Common Agenda*”

foto door Sidney Latuperissa.

Mede namens:

- De ministeries van EZ, KGG, IenW, SZW, OCW, VWS, BZK, JenV, LUVN, FIN en BZ namens de Rijksoverheid,
- De VNG, samen met de Unie van Waterschappen (UvW) en de provincies, namens de decentrale overheden,
- VNO-NCW en MKB-Nederland (in samenwerking met UN Global Compact Netwerk Nederland, de Nederlandse Vereniging van Banken, MVO Nederland, B Lab, DSGC, Groene Groeiers en Social Enterprise NL) namens het bedrijfsleven en de financiële instellingen,
- SDG Nederland en Partos namens het maatschappelijk middenveld,
- De Nationale Jeugdraad (NJR) namens de jongeren,
- NWO, Vereniging Hogescholen, TNO en de Coöperatie Leren voor Morgen namens de kennisinstellingen.

¹ António Guterres [VN-Secretaris-Generaal António Guterres - Verenigde Naties - Nederlands](#)

Inhoudsopgave

Voorwoord		
Aanbevelingen		
Nederland volgens de cijfers		
Hoofdstuk A: Gezamenlijke inleiding		
1. Tien jaar SDG's		
2. Dimensie Hier & Nu		
3. Dimensie Elders		
4. Dimensie Later		
5. Samen naar 2030: van aanpakken naar doorpakken		
Hoofdstuk B: Rijksoverheid		
1. Dimensie Hier & Nu		
2. Dimensie Later		
3. Dimensie Elders: Voortgang Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling		
4. Caribisch Nederland en de SDG's		
5. Samenwerking bestendigen richting 2030		
Hoofdstuk C: Decentrale overheden		
1. Dimensie Hier & nu		
2. Dimensie Elders		
3. Dimensie Later		
4. Conclusie en Aanbevelingen		
Hoofdstuk D: Bedrijfsleven		
1. Bedrijfsleven cruciaal in behalen SDG agenda		
2. Duurzaamheid en inclusiviteit als concurrentievoordeel in een veranderend speelveld		
3. De impact van bedrijven op de SDG-agenda		
4. Aanbevelingen voor een toekomstbestendige strategie		
02	Hoofdstuk E: Maatschappelijk middenveld	35
	1. Urgent, maar tempo van klimaatactie ligt te laag	36
04	2. Circulariteit is het doel, maar lineaire productie blijft juist stijgen	36
	3. Verzet tegen besparingen op onderwijs	36
05	4. Weinig vertrouwen in politiek, burgers rekenen op elkaar en de maatschappij	36
	5. Internationaal: Afnemende ruimte voor het maatschappelijk middenveld	37
08	6. Gevolgen van ontwikkelingen	38
09	7. Conclusie en Aanbevelingen	38
10		
11	Hoofdstuk F: Kennisinstellingen	39
12	1. Versnelling van SDGs via tools, richtlijnen, kennisdeling en rapportage	40
12	2. Werken aan de SDG's: aandachtsgebieden in 2024	42
	3. Samenwerking is de kern om SDG's te realiseren	42
13	4. Conclusie en Aanbevelingen	42
15		
18	Hoofdstuk G: Jongeren	43
20	1. Bestaanszekerheid	44
23	2. Mentale en fysieke gezondheid	45
24	3. Maatschappelijke ontwikkelingen	46
25	Brede Welvaart en SDG's	48
26		
27	Annex 1	49
29		
29	Annex 2	59
30		

Aanbevelingen

Samenvatting van de aanbevelingen van de sectoren

Hoofdstuk B Rijksoverheid

- Blijf de geleerde lessen, succesvolle initiatieven en geboekte resultaten met elkaar en de Rijksoverheid delen zodat in de laatste vijf jaar richting 2030 geooft kan worden en er sterk geëindigd wordt.

Hoofdstuk C Decentrale overheden

- Stuur als Rijk op regionale en domein overstijgende samenwerking tussen overheidslagen.
- Laat als Rijk Nederland waterveilig, leefbaar en toekomstbestendig blijven.
- Maak ondersteunend Rijksbeleid voor de realisatie van doelen door decentrale overheden.
- Streef als inwoner van Nederland naar drinkwatergebruik van 100 liter per persoon per dag.
- Voorkom als inwoner, agrarische- en industriële emissies naar (oppervlakte)water voor verbetering waterkwaliteit.

Hoofdstuk D Bedrijfsleven

- Versterk publiek-private samenwerking.
- Stimuleer duurzame inkoop en kortere ketens.
- Verbeter wet- en regelgeving op vergunningverlening, het oplossen van netcongestie en stikstofproblematiek, en voor een circulaire economie.
- Spoor bedrijven aan tot samenwerking met stakeholders en maatschappelijke organisaties.

Hoofdstuk E Maatschappelijk middenveld

- Investeer in het maatschappelijk middenveld.
- Reken de maatschappelijke en milieukosten door in producten, maak het consumenten en bedrijven daarmee makkelijker te kiezen voor duurzaamheid.
- Zet in op duurzaam ondernemen en benoem een toezichthouder op maatschappelijk verantwoord ondernemen.
- Neem langetermijneffecten en de 'dimensie elders' mee in beleid, handhaaf gebruik van het Beleidskompas.
- Kijk als bedrijfsleven naar de volledige SDG-agenda en werk samen met het maatschappelijk middenveld.

Hoofdstuk F Onderwijs- en kennissector

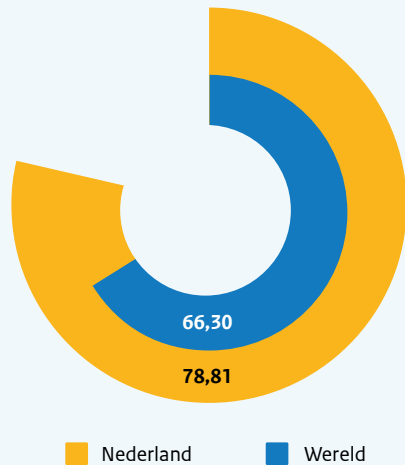
- Zorg voor overzicht van initiatieven en maak middelen voor vrij om de versnelling te realiseren.
- Zorg voor sector brede toepassing van richtlijnen, tools, rapportages en inzet om betrokkenheid van studenten én docenten te waarborgen.
- Sectorraden blijf SDG's omarmen voor verankering in het onderwijs- en onderzoek systeem.
- Ondersteun samenwerking en met sectoren op transitiepaden zoals bij de Nationale Klimaatadaptatiestrategie.

Hoofdstuk G Jongeren

- Veranker jongerenparticipatie structureel binnen gehele Rijksoverheid.
- Maak de generatietoets verplicht op grote nieuwe wetgeving en beleidswijzigingen.
- Versterk de financiële positie van jongeren.
- Betrek SZW Wajong-ervaringsdeskundigen bij herstel en bij het opstellen van preventieplan.
- Neem advies van deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd over.
- Stel binnen de 100.000-woningopgave concrete targets voor betaalbare jongerenwoningen.
- Investeer in digitale weerbaarheid van jongeren.
- Versoepel de leeftijds grens in de Jeugdwet om dakloosheid te voorkomen.

Nederland volgens de cijfers

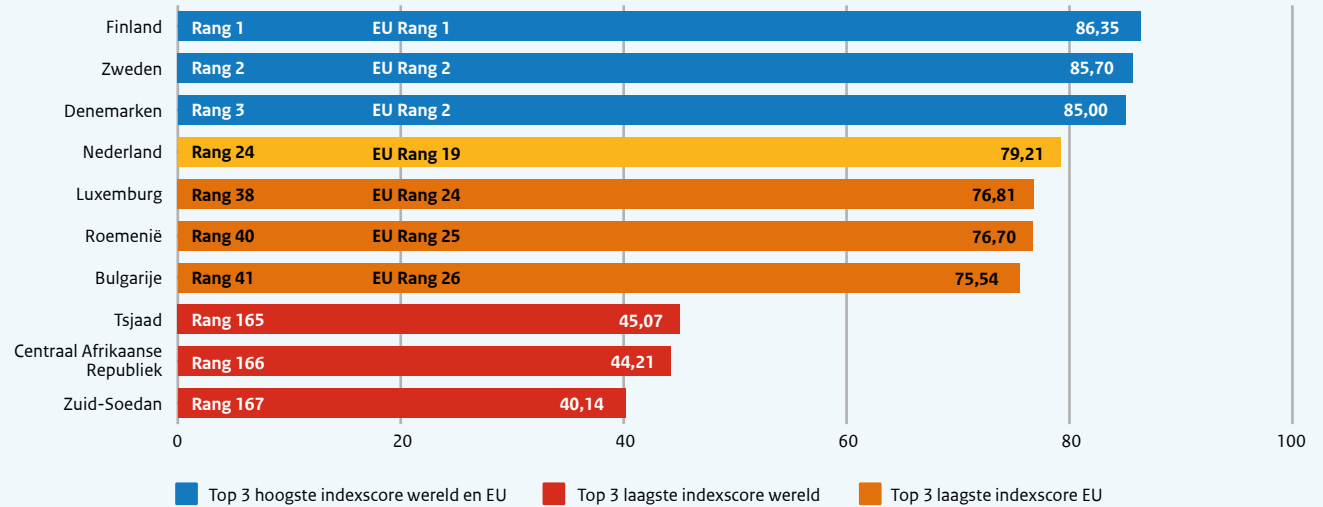
Voortgang op de SDG's in score Nederland en de wereld

Let op: de score weerspiegelt het gemiddelde over alle doelen - ook als er op sommige doelen nog flinke achterstanden zijn.

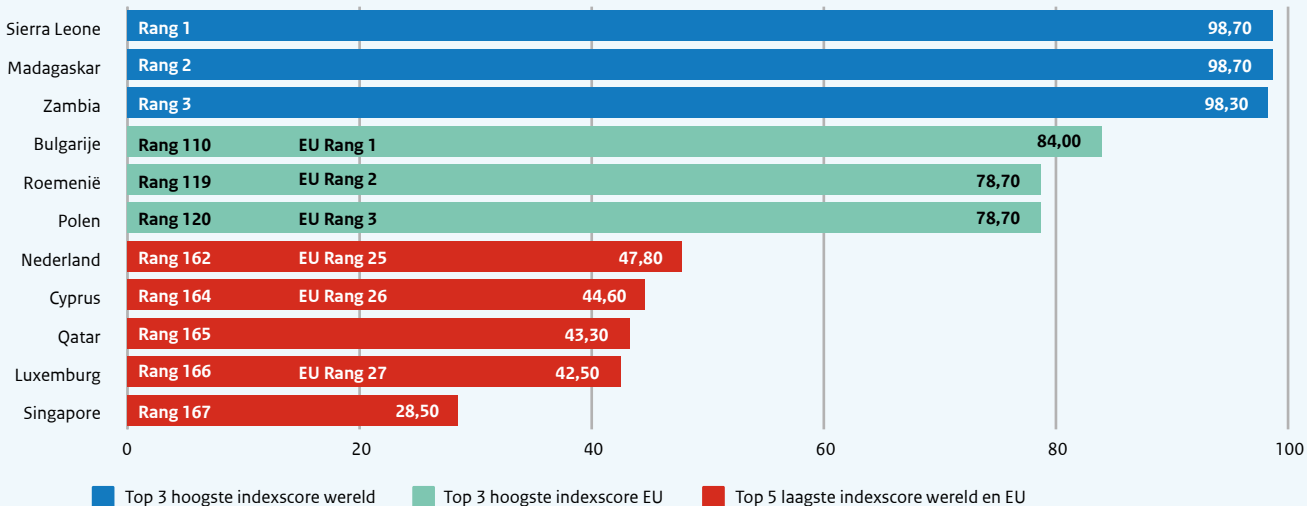
Voortgang op de SDG's vergeleken met andere landen

Voortgang op de SDG's - Nederland in verhouding tot 193 VN-lidstaten en EU-lidstaten, in indexscore en ranking.

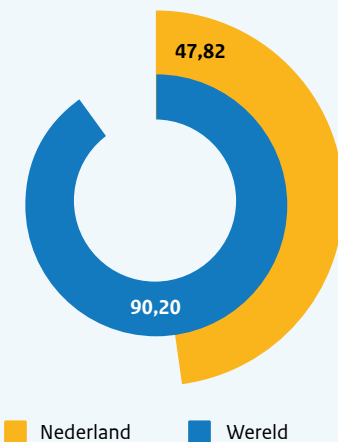

Spillover effect ranglijst wereld en EU

Negatieve afwenteleffecten (spillovers) van Nederlands beleid op andere landen in de wereld in 2024, in verhouding tot 193 VN-lidstaten en in verhouding tot EU-lidstaten. De schaal loopt van 0 (meeste negatieve spillovers) tot 100 (minste negatieve spillovers) in verhouding tot EU-lidstaten.

Spillover Indexscore Nederland en de wereld

Spillover Indexscore 2024 voor Nederland, een hogere score betekent minder negatieve internationale effecten. De schaal loopt van 0 (meeste negatieve spillovers) tot 100 (minste negatieve spillovers).

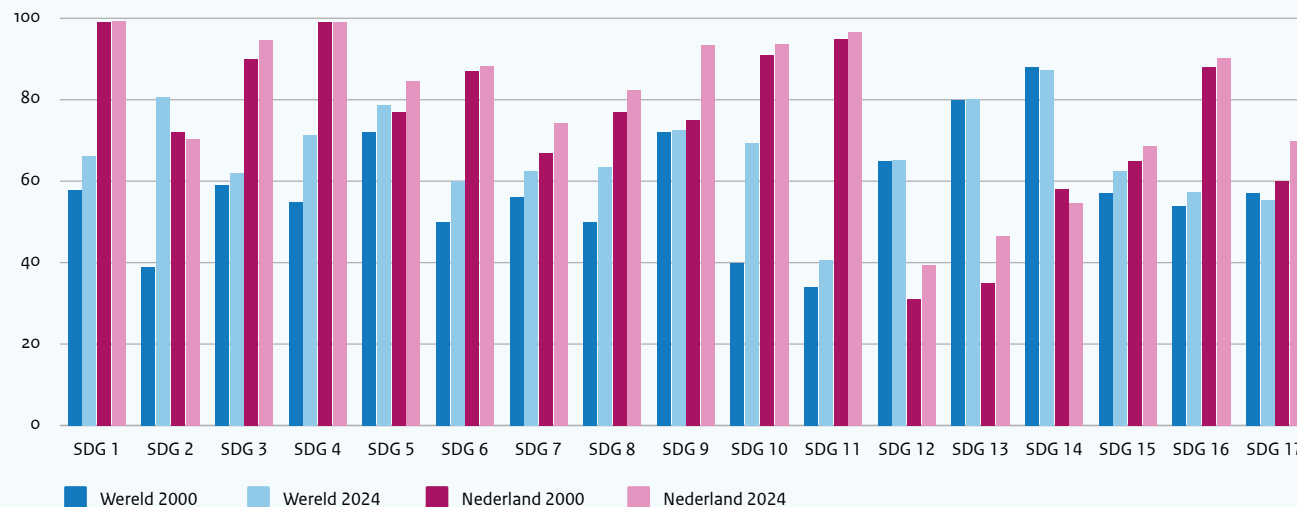
Negatieve effecten op andere landen ('negatieve afwenteleffecten')

Op basis van de zogenoemde *Spillover Index* gemaakt door SDSN staat Nederland op de 162ste plaats van 166 landen. Dit laat zien dat Nederland bovengemiddeld veel negatieve effecten zou hebben op de mogelijkheid van andere landen om de SDG's te behalen. Factoren die worden genoemd zijn: de impact van geïmporteerde goederen en diensten op waterschaarste, arbeidsongevallen bij de productie van die producten, luchtvervuiling en stikstof. Ook de export van plastic afval, ontbossing om te voorzien in de Nederlandse consumptie-behoefte en belastingconstructies waarmee elders belasting wordt ontweken zijn factoren die hierin zijn opgenomen en waarbij Nederland op basis van SDSN-onderzoek een negatieve impact zou hebben.

De Monitor Brede Welvaart en de SDG's 2025 laat zien dat Nederland vergeleken met andere EU-landen meer fossiele energiedragers, metalen, niet-metaal mineralen en biomassa invoert (Nederland staat respectievelijk op plaats 27, 24, 21 en 26 van de 27 EU landen).

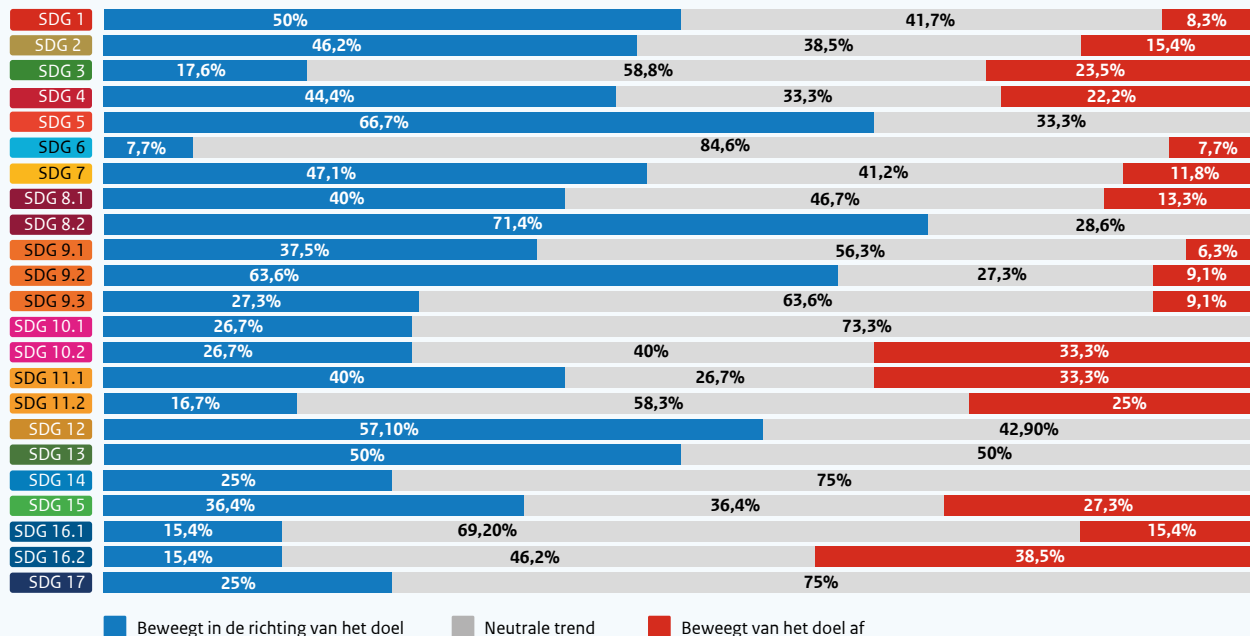
Wereld en Nederland 2000 - 2024

Voortgang op de SDG's per doel in het jaar 2000 en 2024 – Nederland in verhouding tot 193 VN-lidstaten. Het gemiddelde van alle VN-lidstaten is aangemerkt als 'wereld'. De SDG's bestaan vanaf 2015. SDSN heeft de scores met terugwerkende kracht berekend naar het jaar 2000.

Trends in Nederland van de 17 SDGplus-doelstellingen

Trends in Nederland van de 17 SDGplus-doelstellingen - gebaseerd op de indicatoren waarvoor een middellangetermijntrend (2017-2024) berekend kon worden. De figuur toont welk percentage van de indicatoren zich in de richting van het doel beweegt (blauw), welk deel een neutrale trend heeft (grijs), en welk deel van het doel af beweegt (rood).

BES-eilanden

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit 4 landen: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Nederland bestaat uit de twaalf provincies in Europees Nederland, maar ook uit Caribisch Nederland waaronder de drie bijzondere gemeenten vallen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (ook wel BES-eilanden genoemd). De data in deze pagina's heeft betrekking tot Europees Nederland, voor meer informatie over de voortgang van de doelen binnen de speciale gemeenten bestaat er de CBS Monitor Brede Welvaart en SDG's Caribisch Nederland | CBS.

Afkomst data

CBS Monitor Brede Welvaart & SDG's 2025, Sustainable Development Report 2024/25 (SDSN/IEEP). Verschillen tussen rapporten komen voort uit verschil in gebruikte indicatoren en werkwijze. CBS kijkt naar de trends richting de doelen, terwijl SDSN en OESO kijken of doelen in 2030 behaald worden met huidige tempo. Het CBS gebruikt gecombineerde SDG- en brede welvaartindicatoren die op onderdelen aan de Nederlandse situatie zijn aangepast. SDSN gebruikt de officiële VN-indicatoren. Dit betekent bijvoorbeeld dat armoede door het CBS gemeten wordt op basis van de nationale definitie, waar de VN de internationale armoedegrens van 2,15 USD per dag gebruikt. SDSN gebruikt naast officiële data (van o.a. CBS en Eurostat) ook data van wetenschappelijke instellingen en toonaangevende NGO's.

Waar gaat het de goede kant op?

SDG1: Geen armoede

- SDSN laat zien dat het percentage Nederlanders dat onder de internationale armoedegrens van 2,15 dollar per dag leeft 0,24 procent is. Nederland heeft echter nog steeds uitdagingen op het gebied van relatieve armoede. Het geen betekent dat mensen moeten rondkomen van een inkomen dat minder is dan 60 procent van het mediane besteedbaar inkomen.
- Op basis van de CBS Monitor wordt het aandeel mensen in Nederland dat risico loopt op armoede of sociale uitsluiting kleiner. Toch leeft in 2024 12,1% van de Nederlandse bevolking onder de Europese armoedegrens. En heeft 8,9% van de huishoudens problematische schulden. Vergeleken met andere landen in de EU, zo laat de CBS Monitor zien, is het risico op armoede of sociale uitsluiting in Nederland kleiner (plaats 3 van de 14 EU landen in 2024).
- Opvallend is dat voor SDG1 de situatie van Nederland verschilt met de situatie in Caribisch Nederland op de drie eilanden: Bonaire, Saba en Sint Eustatius.² Het [CBS toont in de 2024 Monitor voor Caribisch Nederland](#) een relatief lage materiële welvaart. De inkomensniveaus liggen tussen de 58 en 72 procent van het besteedbaar inkomen in Europees Nederland (gebaseerd op de inkomenscijfers uit 2022).

SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

- Het CBS toont dat Nederland met een mediaan besteedbaar inkomen van €34.000 per huishouden tot de top 5 van de EU behoort. Ook qua arbeidsparticipatie en consumptie per inwoner hoort Nederland met een 1e en 2e plaats tot de top van de EU.
- Daar staat tegenover dat Nederland economisch relatief afhankelijk is van de export: 35,2% van de Nederlandse bruto binnenlands product is te danken aan de uitvoer van goederen. Met de huidige geopolitieke spanningen en een dreigende handelsoorlog vormt dit een risico voor de nabije toekomst.

SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

- Het CBS toont dat 94% van de top-100 bedrijven in 2024 een mvo-jaarverslag heeft gepubliceerd. Dit is een trendmatige stijging ten opzichte van eerdere jaren en in EU-verband plaatst dit Nederland op nummer 3 van de 19 gemeten EU-landen.
- Ook op het gebied van het aantal wetenschappelijke publicaties en aangevraagde octrooien scoort Nederland relatief goed met een stijgende trend bij het aantal wetenschappelijke publicaties en een respectievelijk 6de en 5de plaats in Europees verband van de 27 gemeten EU-landen.
- Qua publieke en private uitgaven aan R&D behoort Nederland met 0,7% en 1,6% van het bbp in Europees verband tot de middenmoot (12e en 9e plaats binnen de EU).

Waar liggen de uitdagingen?

SDG 2: Geen honger

- SDSN laat zien dat Nederland gemiddeld veel energie verbruikt om voedsel te produceren. Dit is deels te verklaren door de relatief hoge dierlijke voedselconsumptie in Nederland ten opzichte van plantaardige voedselconsumptie.
- CBS stelt vast dat Nederland vergeleken met andere landen in de EU een relatief lage stikstofafvoer via gewassen kent t.o.v. de totale aanvoer van stikstof in 2019 (plaats 16 van de 19). Dit is nadelig voor de voedselzekerheid op lange termijn omdat het leidt tot lagere landbouwopbrengsten, en schadelijk is voor bodem en milieu. Ook toont het CBS dat de veestapel dichtheid in Nederland het hoogste is vergeleken met 27 landen in de EU.

SDG 6 Schoon water en sanitair

- De CBS-monitor laat zien dat Nederland vergeleken met andere EU-landen relatief veel zoet oppervlaktewater onttrekt (354 kubieke meter per inwoner in 2023, plaats 14 van de 16 in 2022). En dat de prijs van drinkwater trendmatig toeneemt (1,99 euro per kubieke meter drinkwater in 2023).

SDG 10: Ongelijkheid verminderen en verdeling

- Uit de CBS-cijfers over de verdeling van brede welvaart in Nederland blijkt dat verschillende bevolkingsgroepen achterlopen op het nationaal gemiddelde. Het gaat dan voornamelijk om jongeren, mensen zonder startkwalificatie en Nederlanders met een migratieachtergrond.
- Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het mediane vermogen dat voor Nederlanders die alleen het basisonderwijs, vmbo en/of mbo1 hebben afgerond €28.600 bedraagt en voor Nederlanders met ouders geboren buiten Europa €19.300 bedraagt. De nationale mediaan is met €133.300 meer dan 4x zo hoog.

SDG11: Duurzame steden en gemeenschappen: wonen

- Het CBS stelt vast dat Nederlanders gemiddeld 20,8% van het besteedbaar inkomen kwijt zijn aan wonen. Hiermee staat Nederland op plaats 23 van de 27 EU-landen (mediane woonquote).
- Ook blijkt uit een raming waar CBS zich op baseert dat het woningtekort in 2024 5% van de woningvoorraad bedraagt. Uit CBS-cijfers blijkt daarnaast een trendmatige stijging van het percentage van thuiswonende jongvolwassenen van 25 tot en met 29 jaar (20,8% in 2024). In Europees verband is dit percentage echter nog relatief laag en staat Nederland op de 4e plaats van de 27 gemeten EU-landen. Ondanks de stijgende woningvoorraad in de afgelopen jaren blijkt uit cijfers die het CBS rapporteert dat het woningtekort nog altijd toeneemt.

SDG12: Verantwoorde consumptie en productie

- CBS laat zien dat Nederland vergeleken met andere EU-landen veel gevaarlijk afval produceert. Het aantal kilogram gevaarlijk afval per inwoner bedraagt 246 kilogram in het meest recente gemeten jaar. In Europees verband staat Nederland nog steeds op plaats 21 van de 27 gemeten EU-landen.

SDG 13: Klimaatactie

- CBS laat zien dat de broeikasgasemissies per inwoner 8,0 ton bedragen. In de periode 2017-2024 zie we een trendmatige afname van deze emissies. Nederland staat in 2022 op de 19e plaats van de 27 gemeten EU-landen.
- Nederland is in 2024 volgens het CBS met een reductie van 36,6% van de broeikasgasemissies t.o.v. 1990 nog ver verwijderd van het doel van 55% emissiereductie in 2030 zoals vastgesteld in de Nederlandse klimaatwet.³

SDG 14: Leven in het water

- SDSN laat zien dat er in Nederland een toename is in het percentage vis dat wordt gevangen en wordt weggegooid. Ook is er een toename in het percentage vis dat wordt gevangen dat tot een bedreigde vissoort behoort.
- Op basis van cijfers die het CBS rapporteert staat Nederland in 2024 op 20ste plaats van de 22 EU landen daar waar het gaat om schoon water.

SDG 15: Leven op het Land

- Het CBS constateert dat 71,4% van de landnatuur kampt met overschrijding van de stikstofgrens in 2023. Ten aanzien van een stikstofoverschot staat Nederland vergeleken met 18 andere EU-landen op plaats 19. (147 kg stikstof per hectare cultuurgrond.)

² [CBS 2024 Monitor Brede Welvaart en SDG's Caribisch Nederland](#)

³ Klimaatwet, [wetten.nl - Regeling - Klimaatwet - BWBR0042394](#), 2023

Gezamenlijke inleiding

Gezamenlijk opgesteld door de Rijksoverheid, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), mede namens de Unie van Waterschappen (UvW) voor de decentrale overheden, VNO-NCW, Global Compact Netwerk Nederland en MVO Nederland voor het bedrijfsleven en de financiële instellingen, Partos en SDG Nederland voor het maatschappelijk middenveld, NWO-WOTRO voor de kennisinstellingen en de Nationale Jeugdraad (NJR) voor de jongerenorganisaties.

1. Tien jaar SDG's

In 2025 is het tien jaar geleden dat de Verenigde Naties de *Sustainable Development Goals* (SDG's) hebben vastgesteld: een wereldwijde agenda voor overheden, bedrijven en burgers voor duurzame ontwikkeling en brede welvaart. Hierbij gaat het om de kwaliteit van leven, onze leefomgeving en de invloed van ons handelen op het 'hier en nu', op de toekomst en op elders in de wereld.⁴ Het gaat om thema's die onderling met elkaar verbonden zijn, zoals bestaanszekerheid voor iedereen, het uitbannen van armoede en gelijke toegang tot gezondheidszorg en schoon drinkwater. Nederland heeft zich, samen met alle andere VN-lidstaten, gecommitteerd aan deze afspraak en zet zich met bedrijven, (decentrale) overheden, jongeren, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen in voor het behalen van de SDG's. Brede welvaart en de SDG's vormen op deze manier een kader voor het werken aan een betere samenleving voor mens en milieu, nu en in de toekomst.

De afgelopen jaren heeft Nederland, zo laten de cijfers van het CBS in de jaarlijkse monitor zien, vooruitgang geboekt op een aantal sociale doelen, ook wel het sociaal kapitaal genoemd, zoals arbeidsparticipatie en armoedebestrijding. Tegelijkertijd blijft Nederland achter op het gebied van natuurlijk kapitaal door onder andere biodiversiteitsverlies en toenemende stikstof-emissies.⁵ Hieronder zal ingegaan worden op de Nederlandse voortgang aan de hand van de *Monitor Brede Welvaart* en SDG's en de drie dimensies van brede welvaart: hier en nu, elders en later. In de andere hoofdstukken wordt gerapporteerd op de SDG-inzet vanuit verschillende sectoren. Hierin worden ook dit jaar aanbevelingen geformuleerd met concrete handvaten om de grootste uitdagingen van onze tijd aan te pakken.

Waar staat [Nederland volgens de cijfers](#)?

Elk jaar publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de Monitor Brede Welvaart en de SDG's, wat de Nederlandse voortgang op de SDG's weergeeft. In de Miljoenennota 2025 staat hierover: *Uit deze monitor blijkt dat de Nederlandse samenleving er op veel onderdelen goed voor staat, maar dat er ook onderdelen zijn waar het minder goed gaat. Nederlanders zijn over het algemeen tevreden met hun leven, hebben vaker werk en ontvangen een relatief hoog inkomen ten opzichte van andere inwoners van Europese landen. Nederland scoort minder goed op een aantal andere indicatoren. Zo zijn Nederlanders een relatief groot deel van hun inkomen kwijt aan wonen en leven we in Nederland gemiddeld korter in goede gezondheid. Ook de bedreiging van de veiligheid vanwege de Russische agressieoorlog in Oekraïne raakt onze welvaart in brede zin.*⁶

Het jaarlijkse *Sustainable Development Report*⁷ gepubliceerd door de Sustainable Development Solutions Network (SDSN)⁸ laat zien in hoeverre landen op weg zijn om de zeventien SDG's te behalen. Als onderdeel hiervan wordt een wereldwijde ranglijst bijgehouden, waarop Nederland in 2024 is gedaald van plaats 18 naar 24. Aangezien de score ten opzicht van het jaar ervoor hetzelfde is gebleven (79.21 – met 100 als volledige realisatie van de doelen) zijn er andere landen die een sterkere vooruitgang op de SDG's hebben laten zien en Nederland daarmee hebben ingehaald. Voor Nederland blijven met name de klimaat-gerelateerde doelen een uitdaging. Ook de zogenoemde negatieve afwenteleffecten van Nederlands beleid op andere landen blijven groot. Dit is te zien in de spillover index⁹, waar Nederland met een score van 47.82 (met 100 als laagste negatieve afwenteleffecten) op de 162e plaats van 167 landen staat.

⁴ Definitie zoals omschreven in advies Rli, [Waardevol Regeren, sturen op brede welvaart](#), p. 15, geraadpleegd februari 2025. Volgens de dimensies 'hier en nu', 'later' en 'elders'.

⁵ Cijfers CBS: *Hoewel de CO₂-uitstoot per Nederlander is gedaald, blijven de Klimaatdoelen ambitieus en staan ook andere aspecten van het milieu sterk onder druk*. Ecologische Autoriteit 2024: *Natuur gaat zelfs achteruit*.

⁶ Miljoenennota 2025, Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 36 600, nr. 1, p. 16–17.

⁷ [Sustainable Development Report](#), SDSN (2025).

⁸ Het Sustainable Development Solutions Network (SDSN) is een aan de VN gelieerde onderzoeksinstituut.

⁹ [Spillover Rankings](#), SDSN (2024).

2. Dimensie Hier & Nu

Brede welvaart ‘hier en nu’ gaat over hoe Nederland er nu voor staat. De cijfers van het CBS laten zien dat Nederland zich op meerdere onderdelen positief ontwikkelt.¹⁰ In veel regio's in Nederland nemen de materiële welvaart, werk-privé balans en veiligheid toe. Dat is goed nieuws maar de sectoren in deze rapportage benadrukken dat er nauwere samenwerking nodig is tussen overheidsonderdelen en stakeholders, zoals bedrijven en maatschappelijke organisaties. Ook moet er meer oog zijn voor samenhang tussen verschillende programma's om coherentie in beleid en praktijk te bestendigen.

Ook in 2024 zagen we veel inspanningen vanuit de sectoren op de SDG's. De lokale overheden benoemen dat steeds meer gemeenten, werken aan maatschappelijke opgaven in het kader van de SDG's (zie hoofdstuk C). Het aantal [Global Goals gemeenten](#), [SDG Houses](#)¹¹ en het aantal initiatieven om op lokaal niveau actief bij de SDG's aan te sluiten is het afgelopen jaar dan ook verder gestegen. Vanuit de kennis- en onderwijssector wordt een gelijke groei aan initiatieven op de SDG's geconstateerd (zie hoofdstuk F). Zij vervullen een belangrijke rol met betrekking tot het benutten van innovatieve kennis en onderzoek naar toekomstbestendig beleid. Zoals het regeerprogramma benadrukt spelen onderzoek, onderwijs en wetenschap een belangrijke rol in een goed functionerende, democratische en innovatieve samenleving.¹²

“De afgelopen jaren heeft Nederland (..) vooruitgang geboekt op een aantal sociale doelen. Tegelijkertijd blijft Nederland achter op het gebied van natuurlijk kapitaal.”

Naast de regionale initiatieven is er ook vanuit de bredere maatschappij een actieve houding om bij te dragen aan de SDG's (zie hoofdstuk E). De verschillende maatschappelijke initiatieven, burgerberaden, (wetenschappelijke) onderzoeken,

jongerenparticipatie en campagnes zijn hier voorbeelden van en dragen bij aan betrokkenheid, inclusieve besluitvorming en draagvlakversterking. Persoonlijk leiderschap krijgt hierbij steeds meer aandacht, wat ook terug te zien was in het thema van de [SDG Action Week](#) in 2024, *Lead the Way*.¹³

Ditzelfde leiderschap is terug te zien binnen het bedrijfsleven: steeds meer ondernemingen zetten stappen door productieprocessen te verduurzamen, gebruik te maken van hernieuwbare energie en CO₂-uitstoot te verminderen (zie hoofdstuk D). Ook zijn er steeds meer bedrijven die circulaire bedrijfsconcepten toepassen, het aantal bedrijven dat een certificering behaald op duurzaamheid stijgt in Nederland relatief harder dan in andere Europese landen.

De overheid sluit op bovengenoemde initiatieven aan door te werken aan coherent en toekomstbestendig beleid (zie hoofdstuk B). De roep om stabiele en concretere wet- en regelgeving is ook een terugkerende aanbeveling vanuit de sectoren aan de overheid.¹⁴ Ook de [kabinetsreactie](#) op het AIV-advies *Onlosmakelijk verbonden: SDG's in Nederland en de rest van de wereld* benadrukt het belang van coherente en integrale aanpak voor het behalen van de SDG's. Een van de manieren waarop hier invulling aan wordt gegeven is door de verdere implementatie van het [Beleidskompas](#), de centrale werkwijze voor het ontwikkelen van beleid binnen de Rijksoverheid met specifieke aandacht voor de mogelijke gevolgen van beleid voor brede welvaart. Het stimuleert samenhangend beleid en biedt een kader om effecten van beleid op verschillende generaties en regio's beter te begrijpen. In de [kabinetsreactie](#) op het [WODC rapport](#) over het gebruik van het Beleidskompas binnen de Rijksoverheid is aangegeven welke acties worden ondernomen om de bekendheid en het gebruik van het Beleidskompas te vergroten en versterken.

Ook werkt de Rijksoverheid samen met jongerenorganisaties (zie hoofdstuk G). Zo werkt VWS met andere departementen samen met de Nationale Jeugdraad (NJR), aan de Nationale Jeugdstrategie. Uit de CBS cijfers blijkt dat jongeren er in de verdeling van de brede welvaart ‘hier en nu’ niet gunstig van af komen. Mensen uit de leeftijdsgroepen tot

¹⁰ [CBS Hier en Nu](#), geraadpleegd februari 2025. Zie ook CBS monitor 2025, publicatie 21 mei 2025.

¹¹ Inmiddels maken meer dan 1400 maatschappelijke organisaties, jongerengroepen, gemeenten, financiële instellingen, onderwijs- en kennisinstellingen en bewonersnetwerken onderdeel uit van platformorganisatie SDG Nederland.

¹² <https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerprogramma/6b-onderwijs>

¹³ Voorbeeld: de Inner Development Goals krijgen steeds meer aandacht in Nederland: [IDGs HUBs en netwerken in Nederland – IDG Nederland](#)

¹⁴ Hoofdstuk 7 Regeerprogramma: ‘Om beter voorbereid te zijn op de toekomst komt er een interdepartementale strategische (kennis)agenda en samenwerking op lange termijn opgaves’.

35 jaar hebben volgens het CBS een lagere brede welvaart dan degenen uit de hogere leeftijdsgroepen. De jongste groep tot 25 jaar blijft niet alleen achter op indicatoren als tevredenheid en vertrouwen, maar ook op inkomen en vermogen. Op dit moment ondervindt de jonge generatie veel opeenstapelende problemen die elkaar raken en onderling verbonden zijn. Zo hebben bijvoorbeeld jongeren uit lage inkomensgroepen slechtere toegang tot onderwijs. De Nationale jeugdstrategie richt zich op overkoepelend beleid voor de lange termijn aan de hand van tien verschillende thema's.

3. Dimensie Elders

Brede welvaart 'elders' gaat over de gevolgen van keuzes van Nederlanders voor mensen elders in de wereld.¹⁵ Immers ons handelen hier heeft impact op voortgang op de SDG's in de rest van de wereld en andersom. Wanneer deze impact negatief is, wordt er verwezen naar onze 'voetafdruk' of het Engelse 'spillovers'. Uit de CBS Monitor blijkt dat Nederland een negatieve impact heeft op (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in met name ontwikkelingslanden. Dit komt ook naar voren in de factsheet *Helder over Elders* die Building Change afgelopen najaar aan de Tweede Kamer aanbood.¹⁶ Hierin benadrukt deze organisatie dat de manier waarop we in Nederland brede welvaart bereiken nadelen oplevert voor andere landen en dat dit uiteindelijk ook de Nederlandse welvaart en veiligheid raakt.

Nederland werkt aan het verkleinen van de negatieve 'spillovers' via het [Herziene Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling](#) (2022). De jaarlijkse voortgangsrapportage over dit actieplan wordt vanaf 2025 opgenomen in deze Nationale SDG Rapportage. Doel is hierbij de Nederlandse prestatie op alle dimensies van de SDG's en brede welvaart in samenhang te rapporteren. De rapportage laat zien dat Nederland de afgelopen jaren vooruitgang heeft geboekt op het aanpakken van negatieve effecten van Nederlands beleid op ontwikkelingslanden (zie hoofdstuk B). Ook de beleidsbrief van het kabinet over ontwikkelingshulp biedt aanknopingspunten in de vorm van innovatieve

Nederlandse oplossingen in landbouw en waterbeheer, zoals grondwatervriendelijke landbouw en brongerichte aanpak, die kansen bieden voor ontwikkeling en economische groei in ontwikkelingslanden zonder grote water-, land- of klimaatvoetafdruk.

De afgelopen jaren is er in EU-verband aandacht besteed aan het beperken van de mogelijke negatieve impact van het bedrijfsleven op mens, milieu en maatschappij, wat heeft geleid tot EU-wetgeving op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. In 2024 heeft de Europese Commissie [The Future of European Competitiveness](#) (ook wel bekend als het 'Draghi rapport') gepubliceerd. Het rapport benadrukt dat Europa, inclusief het Europese bedrijfsleven, een stevige concurrentiekracht moet hebben. In deze context maakt de Europese Commissie zich sterk voor het vereenvoudigen van wet- en regelgeving en het terugdringen van regeldruk. De Europese Commissie heeft in dit kader in het eerste kwartaal van 2025 onder andere haar voorstel voor de zogenaamde Omnibus I bekend gemaakt, waarin zij voorstelt om verschillende wetten (de *Corporate Sustainability Due Diligence Directive* (CSDDD), *Corporate Sustainability Reporting Directive* (CSRD) en *Carbon Border Adjustment Mechanism* (CBAM)) op verschillende onderdelen aan te passen. Hiermee zijn aanpassingen gedaan in bijvoorbeeld de rapportage vereisten voor kleinere ondernemingen. Mogelijke aanpassingen in de EU-regelgeving kan gevolgen hebben voor de conformiteit met internationale standaarden zoals de OESO-richtlijnen. Over het omnibusvoorstel wordt nog onderhandeld in Brussel. Nederlandse bedrijven hebben de Europese Commissie opgeroepen er voor te zorgen dat deze verlichting van administratieve lasten niet mag leiden tot een lager ambitieniveau m.b.t. verduurzaming.¹⁷

¹⁵ Elders | CBS, geraadpleegd februari 2025

¹⁶ Building Change publiceert Factsheets 'Helder over Elders' om aandacht te vragen voor de internationale dimensie van brede welvaart – Building Change

¹⁷ [Nederlandse bedrijven roepen op tot voortzetting van Europese duurzaamheidsregels | MVO Nederland](#)

4. Dimensie Later

Brede welvaart 'later' gaat over het beschermen van de beschikbare sociale, economische en natuurlijke kapitalen zodat volgende generaties hetzelfde welvaartsniveau kunnen bereiken als de huidige generaties.¹⁸ De CBS Monitor laat zien dat de brede welvaart 'hier en nu' op een aantal terreinen ten koste gaat van de mogelijkheden voor volgende generaties.¹⁹ Ook de plan- en advies bureaus SCP, CPB en PBL waarschuwen dat de huidige inzet (n.a.v Prinsjesdag 2024) voor brede welvaart hier en nu ten koste gaat van later.²⁰

“Nederland kan bouwen op een brede beweging van organisaties, bedrijven en burgers die zich actief inzetten voor het behalen van de SDG's en het werken aan brede welvaart.”

Er is vanuit verschillende richtingen een groeiende beweging om de 'latere' generaties een stem te geven. Op internationaal niveau heeft Nederland het afgelopen jaar een leidende rol gespeeld hierin door, samen met Jamaica, op te treden als co-facilitator van de [Declaration on Future Generations](#). Deze verklaring was onderdeel van de [Pact for the Future](#) tijdens een VN-top genaamd de [Summit of the Future](#). De verklaring benadrukt het belang van intergenerationele rechtvaardigheid en het meenemen van de belangen van toekomstige generaties in de besluitvorming. Aansluitend hierop zal er een VN Gezant voor Toekomstige Generaties aangesteld worden.²¹

Op nationaal niveau werkt Nederland aan de dimensie 'later' met onder andere de invoering van de Generatietoets in het Beleidskompas. Deze heeft als doel om mogelijke langetermijneffecten zichtbaar te maken van wet- en regelgeving, overheidsbeleid of -investeringen (zie ook hoofdstuk B). Het nut om toekomstige generaties in beleidsvorming te betrekken wordt benadrukt in de lange termijn visies en toekomstverkenningen van plan- en adviesbureaus. Voorbeelden zijn de Welvaart- en Leefomgeving scenario's zoals het CPB Rapport [Kiezen voor later, vier visies voor 2050](#) en het SER rapport [Visie: Perspectief op brede welvaart in 2040 - Bouwen aan de economie van de toekomst](#). Ook andere sectoren en actoren nemen lange termijn mee bij het beleid en besluitvorming, zoals Nederland 2040: een toekomstbeeld, het rapport [De toekomst aan Tafel](#) en de gids *Langetermijndenken in beleid – de gids voor kansrijk langetermijnbeleid in een kortetermijnwereld*.²²

5. Samen naar 2030: van aanpakken naar doorpakken

Terugkijkend op de ontwikkelingen van het afgelopen jaar kan Nederland bouwen op een brede beweging van organisaties, bedrijven en burgers die zich actief inzetten voor het behalen van de SDG's en het werken aan brede welvaart.

Gezamenlijk blijven we ons inzetten om voortgang te maken op de SDG's. Immers dat is waar Nederland zich aan heeft gecommitteerd en waarmee we grote uitdagingen van onze tijd aan pakken. Door onze expertise, bijvoorbeeld op het gebied van water en voedsel, kan Nederland een positieve bijdrage leveren aan brede welvaart hier & nu, maar ook later en elders. Daarbij blijven samenhangend overheidsbeleid en een actieve houding van onze partners van belang. Overheid, bedrijfsleven en de maatschappij zullen daarom samen blijven optrekken om deze inzet verder vorm te geven. Met nog vijf jaar te gaan zal Nederland zich blijven inzetten om te streven naar brede welvaart en voortgang op de SDG's richting 2030.

¹⁸ Definitie Later, CBS, geraadpleegd maart 2025.

¹⁹ [Planbureaus zetten concrete stappen voor analyse brede welvaart | Nieuwsbericht | Sociaal en Cultureel Planbureau](#).

²⁰ Planbureaus: 'Kabinet kiest voor brede welvaart hier en nu ten koste van later' | Planbureau voor de Leefomgeving en Reflectie brede welvaart Prinsjesdag 2024, geraadpleegd maart 2025.

²¹ United Nations – Network of Institutions and Leaders for Future Generations, geraadpleegd maart 2025.

²² *Langetermijndenken in beleid De gids voor kansrijk langetermijnbeleid in een kortetermijnwereld*, Maarten Gehem, Arjen Gielen, 2025.

Rijksoverheid

Naar een gelijkwaardige samenleving met een gezond voedselsysteem, natuur én oog voor de wereld om ons heen. Vanuit het hier & nu, elders en later. Opgesteld onder verantwoordelijkheid van de Rijksoverheid.

Samenhang in beleid is cruciaal bij het behalen van de SDG's omdat de opgaves niet op zichzelf staan. Door in termen van transities aan beleidsopgaven te werken, worden doelen niet op het niveau van één beleidsmaatregel bepaald, maar wordt er interdisciplinair nagedacht over effectieve manieren om langetermijndoelen te behalen. Zo'n integrale aanpak was tevens een van de belangrijkste aanbevelingen vanuit de sectoren aan de Rijksoverheid uit de achtste Nationale SDG-rapportage.²³ De SDG-opgave voor Nederland is samen te vatten in zes transities waarin alle SDG's samenkomen. Deze zes transities zijn gebaseerd op aanbevelingen uit het VN Global Sustainable Development Report (2019),²⁴ waarin wordt geadviseerd om te focussen op een aantal systemische uitdagingen, ook wel 'entry points' genoemd. Voor de zogenoemde Voluntary National Review van het Koninkrijk der Nederlanden naar de Verenigde Naties in 2022²⁵ werd ook op basis van deze zes transities gerapporteerd:

1. Een eerlijke klimaat-, energie- en watertransitie
2. Een duurzaam en gezond landbouw- en voedselsysteem, natuur en biodiversiteit
3. Een inclusieve circulaire economie en verantwoorde grondstoffenketens
4. Een inclusieve samenleving met gelijke kansen en een open overheid
5. Menselijk welzijn, wonen en ontwikkelen in een gezonde omgeving
6. Mondiale verantwoordelijkheid

Afbeelding 1: De SDG's komen samen in zes samenhangende opgaven voor Nederland

²³ [Naar een gelijkwaardige samenleving met een gezond voedselsysteem, natuur én oog voor de wereld om ons heen Vanuit het hier & nu, elders en later](#)

²⁴ [Global Sustainable Development Report \(GSDR\) 2019 | Department of Economic and Social Affairs](#)

²⁵ [Voluntary National Review on the Sustainable Development Goals | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

In de afgelopen drie edities van de SDG-rapportage is er in hoofdstuk B gerapporteerd op de Nederlandse voortgang van vier van bovenstaande transitieopgaven. Dit jaar gaan we in dit hoofdstuk in op de twee resterende transitieopgaven:

1. Een duurzaam en gezond landbouw- en voedselsysteem, natuur en biodiversiteit
2. Een inclusieve samenleving met gelijke kansen en een open overheid

Dit hoofdstuk is opgebouwd aan de hand van de drie dimensies van brede welvaart die het CBS hanteert: Hier & Nu, Later en Elders. De transities komen aan bod in de paragrafen over Hier & Nu en Later. De Elders-paragraaf geeft inzicht in de effecten van ons beleid op andere landen en de samenhang met onze Nederlandse belangen. Deze paragraaf vervangt vanaf dit jaar de jaarlijkse rapportage van het kabinet over het Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling.²⁶ Dit hoofdstuk sluit af met een beeld van de SDG's en brede welvaart in Caribisch Nederland.

Tot slot, wordt er afgesloten met een oproep.

1. Dimensie Hier & Nu

1.1 Inleiding: inclusieve samenleving met gelijke kansen en een open overheid

Nederland kenmerkt zich door een verscheidenheid in bijvoorbeeld herkomst, cultuur, religie en levensbeschouwing.²⁷ Artikel 1 van de Nederlandse grondwet over de gelijke behandeling van eenieder die zich in Nederland bevindt staat symbool voor het belang dat Nederland van oudsher hecht aan een inclusieve samenleving. Dat betekent echter niet dat dit vanzelfsprekend altijd goed gaat. De afgelopen jaren kenmerkten zich door meerdere affaires en onderzoeken waaruit pijnlijk duidelijk wordt dat discriminatie en racisme in Nederland geen verleden tijd zijn. In een briefadvies van januari 2025 benadrukt de staatscommissie tegen racisme en discriminatie dat discriminerend

overheidshandelen een schrijnend probleem is dat niet alleen de rechtsstaat ondermijnt, maar ook schadelijke gevolgen heeft voor mensen en de samenleving.²⁸ Ook het CBS concludeert in hun jaarlijkse monitor dat brede welvaart in Nederland niet gelijk is verdeeld over verschillende bevolkingsgroepen. Vooral naar onderwijsniveau, naar herkomst/geboorteland en in iets mindere mate naar leeftijd zijn er verschillen.²⁹ Ook zien we in het meest recente jaar negatieve ontwikkelingen in de gelijke verdeling van brede welvaart tussen mannen en vrouwen. Daarnaast concludeert het VN-comité voor de rechten van personen met een handicap dat mensen met een beperking problemen ervaren in de Nederlandse samenleving.³⁰ Ook is in het onderwijs nog altijd sprake van ongelijke kansen op basis van de sociaaleconomische achtergrond van leerlingen, zo blijkt uit de Strategische Evaluatie Kansengelijkheid in het Funderend Onderwijs.³¹

Om hier verandering in te brengen werkt de Rijksoverheid aan een toegankelijke en inclusieve samenleving voor iedereen. Dit doet de overheid samen met bedrijven, maatschappelijke organisaties, uitvoeringsorganisaties, gemeenten, en de mensen over wie het gaat inclusief hun vertegenwoordigende organisaties. Dat gaat onder andere via de implementatie van het VN Verdrag Handicap, de banenafpraak, de Actieagenda Integratie en de Open en Vrije Samenleving en de aanpak Arbeidsmarktdiscriminatie. Deze zullen hieronder verder toegelicht worden.

“Nederland kenmerkt zich door een verscheidenheid in bijvoorbeeld herkomst, cultuur, religie en levensbeschouwing.”

²⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/11/25/kamerbrief-inzake-herziening-actieplan-beleidscoherentie-voor-ontwikkeling>

²⁷ SCP, Factsheet “Hoe divers is de Nederlandse samenleving”, 2024

²⁸ Briefadvies - Voorkomen van discriminatie in publieke dienstverlening, Staatscommissie tegen Racisme en discriminatie, 2025.7 PM CBS monitor brede welvaart en SDG's 2025.

²⁹ CBS monitor brede welvaart en SDG's 2025.

³⁰ Aanbevelingen van het VN-Comité op het eerste rapport over de implementatie van het VN-verdrag Handicap in Nederland

³¹ Onderzoeksrapporten voor het ontwikkelen van alle talenten van leerlingen in het funderend onderwijs, 2024

Afbeelding 2 Vlag bij Rijnstraat 8, van links naar rechts: SDG coördinator Anna Pot, onze PSG Buitenlandse Zaken Carola van Rijnsoever, waarnemend PSG Infrastructuur en Waterstaat Marc Konings en Fenna Timsi, VN-jongerenvertegenwoordiger. Op de negende verjaardag van de SDG's, 25 september 2024.

1.2 VN-Verdrag Handicap

Nederland heeft in 2016 het VN-verdrag Handicap geratificeerd. Het verdrag regelt het recht op gelijke behandeling en gelijkwaardig meedoen voor mensen met een beperking of chronische aandoening. Het ministerie van VWS coördineert de implementatie van het VN-verdrag Handicap, maar alle ministeries en andere overheden zijn zelf verantwoordelijk om dit vorm te geven in hun eigen beleid en werkwijzen.

In februari 2024 is een [Rijksbrede nationale strategie voor de verdere implementatie van het VN-verdrag](#) gepubliceerd. In deze strategie staan doelstellingen die in 2040 behaald moeten zijn. De doelstellingen zijn verdeeld in verschillende aspecten van het dagelijks leven zoals:

- werk en inkomen. Bijvoorbeeld door het aanpassen van werkplekken – waar het beroep het toelaat – om deze digitaal, fysiek (drempelloze ingangen) en sociaal toegankelijk (veilige werkcultuur) te maken en te zorgen voor passende ondersteuning om te kunnen werken.
- vervoer en mobiliteit. Bijvoorbeeld door de publieke ruimte aan te passen opdat het toegankelijk is voor voetgangers, rolstoelgebruikers en fietsers met een beperking.
- onderwijs en ondersteuning. Bijvoorbeeld door passende zorg en ondersteuning te bieden zodat er geen belemmering is om te kunnen leren en ontwikkelen.

Momenteel wordt gewerkt aan de eerste werkagenda 2025-2030 met hierin concrete maatregelen en (nieuwe) initiatieven. Het streven van het kabinet is om de werkagenda voor de zomer van 2025 naar de Tweede Kamer te sturen.

1.3 Banenafpraak

Mensen met een arbeidsbeperking hebben vaak extra begeleiding of een aangepaste werkplek nodig. Het kabinet wil dat deze groep vaker een baan krijgt bij een reguliere werkgever. Daarom heeft het kabinet samen met sociale partners de [banenafpraak](#) gemaakt. Er is afgesproken dat werkgevers 125.000 extra banen voor de mensen in de doelgroep banenafpraak realiseren in 2026 (25.000 publieke sector, 100.000 private sector). Als de werkgevers de doelstellingen niet halen kan een quotumregeling geactiveerd worden, wat inhoudt dat werkgevers dan alsnog moeten zorgen voor een minimaal aantal werkplekken voor mensen met een arbeidsbeperking.

Om werkgevers te ondersteunen bij het aan het werk helpen en houden van mensen met een beperking zijn verschillende ondersteunende instrumenten en regelingen beschikbaar, zoals o.a. loonkostensubsidies, proefplaatsingen en job coaching. UWV en gemeenten begeleiden werkgevers bij het aannemen en faciliteren van mensen met een arbeidsbeperking. Inmiddels zijn er binnen de banenafpraak ruim 86.000 banen gerealiseerd.

Veel werkgevers vinden de Wet banenafpraak en quotum arbeidsbeprekten ingewikkeld. Daarom is recent een wet voor [vereenvoudiging](#) van de banenafpraak en de bijbehorende quotumregeling door beide Kamers goedgekeurd. De vereenvoudigingen hebben tot doel de afname van administratieve lasten voor werkgevers, het verbeteren van de samenwerking tussen markt en overheid en blijvende ondersteuning voor werkgevers bij het in dienst nemen van mensen uit de doelgroep van de banenafpraak. Daarnaast werkt het kabinet parallel aan een langetermijnvisie voor de banenafpraak. Belangrijkste uitgangspunt hierbij is dat de ondersteuningsbehoefte van mensen veel meer centraal moet komen te staan.

1.4 Actieagenda Integratie en de Open en Vrije Samenleving

De [Actieagenda Integratie en de Open en Vrije Samenleving](#) ziet op samenleven in een open en vrije samenleving. Daarbij gaat het om kunnen omgaan met verschillen, duidelijke kaders, meedoen en gelijke kansen. De Actieagenda bestaat uit twee pijlers. De eerste pijler focust op het versterken van de waarden en normen voor de open en vrije samenleving. Onderdeel hiervan zijn o.a. aanpak van discriminatie, waarborgen van het recht op zelfbeschikking en het bevorderen van maatschappelijke samenhang. De tweede pijler richt zich op een goede start en integratie van nieuwkomers. Waarvan werk en taal de basis vormen. De concrete uitwerking van deze pijlers en mogelijk aanvullende pijlers worden voor de zomer van 2025 opgesteld. In Q2 2025 volgt tevens de uitwerking van het vervolg op het [Nationaal onderzoek moslimdiscriminatie](#).

1.5 Arbeidsmarktdiscriminatie

In navolging van het actieplan arbeidsmarktdiscriminatie 2022-2025 komt het kabinet met het [Offensief Gelijke Kansen](#). De aanpak van arbeidsmarktdiscriminatie, het bevorderen van gelijkwaardige kansen en het creëren van bewustwording rond diversiteit en inclusie vraagt om onverminderde inzet.

Het Offensief draagt langs drie pijlers bij aan het tegengaan van arbeidsmarktdiscriminatie. Allereerst door het ondersteunen en faciliteren van werkgevers bij het creëren van gelijke kansen. Daarnaast zet het Offensief in op het in positie brengen van werknemers, zodat zij zich bewust zijn van hun rechten en er effectief opvolging wordt

gegeven, daar waar discriminatie voorkomt. Tot slot richt het Offensief zich op het monitoren van arbeidsmarktdiscriminatie. In de loop van 2025 volgt verdere uitwerking van deze pijlers en de eerste acties.

Het Offensief gelijke kansen is een brede aanpak die zich concentreert op alle discriminatiegronden en waarin werkgevers ondersteund worden om gelijke kansen te creëren. Tegelijkertijd voorkomt het Offensief dat de administratieve lasten voor werkgevers worden verzwaard.

1.6 Open overheid

De overheid wil meer openheid voor burgers bieden over wat zij doet. Veel overheidsinformatie is daarom openbaar, vrij te gebruiken en te verspreiden. Het [Actieplan Open Overheid](#) bevat de ambities en acties van het kabinet en haar partners ter bevordering van een open overheid.³² Het actieplan richt zich op de verbetering van de toegang tot overheidsinformatie, verantwoording afleggen aan de samenleving en bevorderen dat de overheid actief en met een open houding samenwerkt met de samenleving. Hieronder wordt OCW uitgelicht als goed voorbeeld van de beweging naar een meer open overheid.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft met het programma OCW Open een stevig programma ingericht in het kader van de Parlementaire onderzoekscommissie Kinderopvangtoeslag en de kabinetsreactie hierop. Het programma OCW Open richt zich op het herstellen van het vertrouwen in het ministerie van OCW, door zichtbaar en merkbaar betrouwbaar, rechtvaardig en open te zijn in bestuur, beleid en uitvoering. Het is een interne ambtelijke veranderopgave die extern merkbare effecten in de samenleving moet hebben. Beleidsuitvoering en -kwaliteit staat ook centraal in de Standen van de Uitvoering, Beleidskompas en Doenvermogenoets, instrumenten die Rijksbreed zijn uitgerold om beleid beter en effectiever te maken.

De OCW-benadering van ambtelijk vakmanschap als iets van iedereen (leiders en medewerkers op de werkvloer) maar met gedifferentieerde aanpak zorgt voor een goede inbedding in de organisatie. Een concreet voorbeeld hiervan is bewustwording van discriminatoire mechanismen door samen te leren van de miststanden bij de Controle Uitwonenden Beurs (CUB). Elke directie heeft de mogelijkheid om naar eigen wens aan

³² [10 Actieplan Open Overheid \(OGP\) | Over Open Overheid | Open Overheid](#)

de slag te gaan met Ambtelijk Vakmanschap. Zo worden er sessies over politiek-ambtelijke verhoudingen gehouden waarin de nadruk meer ligt op wet- en regelgeving; wat mag ik wel en niet doen als ambtenaar? Een ander voorbeeld zijn de workshops waarin met elkaar wordt gesproken over het bieden van tegenspraak.

2. Dimensie Later

Vanuit de dimensie later staat deze paragraaf stil bij het beleid van de Rijksoverheid dat nadrukkelijk gericht is op de lange termijn en de welvaart van Nederland ook voor latere generaties borgt. Dit deel gaat daarom eerst in op de ontwikkeling van de generatietoets en de nationale jeugdstrategie die beide verder kijken dan één beleidsdomein en instrumenteel zijn voor het ontwikkelen van toekomstbestendig beleid. Vervolgens gaat deze paragraaf in op het beleid van dit kabinet gericht op een duurzaam voedselsysteem en gezonde natuur, gelijke kansen in het onderwijs en maatschappelijk verantwoord inkopen. Deze beleidsthema's delen een inherente focus op de lange termijn.

2.1 Ontwikkeling Generatietoets

Binnen de Rijksoverheid zijn modellen ontwikkeld om de mogelijke impact van beleidsmaatregelen op verschillende generaties te evalueren. Deze modellen, waaronder de Generatietoets, helpen bij het afwegen van de langetermijn duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid bij beleidskeuzes. Door de impact op toekomstige generaties onder ogen te zien, worden beleidskeuzes duurzamer en inclusiever. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onderzoekt momenteel, in samenwerking met andere ministeries, de effectieve toepassingsmogelijkheden van de Generatietoets in beleidsontwikkeling. Hierbij wordt ook gekeken naar de relatie met andere toetsen, bijvoorbeeld binnen het Beleidskompas.

2.2 Nationale jeugdstrategie

In mei 2024 is de Kamer geïnformeerd over het besluit om – in lijn met de aanbeveling uit de achtste nationale SDG-rapportage – een nationale jeugdstrategie te gaan ontwikkelen.³³ Deze strategie heeft als doel om betekenisvol participeren van jongeren bij beleid verder te versterken. De stem van jongeren in beleidskeuzes is namelijk cruciaal om beleid goed aan te laten sluiten bij de behoeften van jongeren. In verschillende rapporten, waaronder het rapport van het Jongerenplatform van de Sociaal Economische Raad “Veelbelovend: kansen en belemmeringen voor jongeren in 2021” wordt opgeroepen de positie van jongeren in beleids- en besluitvormingsprocessen te verbeteren en daarbij te investeren in samenhangend jeugdbeleid dat aansluit bij de behoeften van jongeren.³⁴ Met een nationale jeugdstrategie wil het kabinet samen met jongeren een domein overstijgende langetermijnvisie ontwikkelen op thema's die voor jongeren tussen de 12 en 29 jaar belangrijk zijn, waarin ook afspraken worden gemaakt op welke manier jongeren duurzaam en structureel betrokken worden. De ontwikkeling van de jeugdstrategie is in augustus 2024 gestart met een brede verkenning door de Nationale Jeugd Raad naar de behoeftes en wensen van jongeren op de tien thema's die voor jongeren het belangrijkste zijn.³⁵ Deze verkenning loopt tot de zomer van 2025 en vormt de input van de nationale jeugdstrategie. Na deze verkenning zullen keuzes gemaakt worden over de exacte vormgeving van de jeugdstrategie en de mogelijke verankering.³⁶

2.3 Duurzaam voedselsysteem en gezonde natuur

Efficiënte en innovatieve voedselproductie draagt bij aan voedselzekerheid en kan bijdragen aan behoud en herstel van biodiversiteit en natuur. Zoals ook naar voren komt in het Regeerprogramma, zijn de aanpak van de mestcrisis, de pulsvisserij en de herijking van de Natura 2000-gebieden de specifieke dossiers waarop het kabinet in 2024 met voorrang op heeft ingezet. Ook de inzet om Nederland zo snel mogelijk van het stikstofsloot af te krijgen, is een topprioriteit. Het kabinet zet stevig in op perspectief, eerlijke concurrentie en verdienvermogen voor boeren, tuinders en vissers.

³³ [Start Nationale Jeugdstrategie met duurzame en structurele betrokkenheid van jongeren | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

³⁴ SER Jongerenplatform, [Veelbelovend - Kansen en belemmeringen voor jongeren](#), 2021

³⁵ <https://nationalejeugdstrategie.nl/>

³⁶ De Kamerbrief is in 2024 ondertekend door de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mede namens de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen, de minister voor Rechtsbescherming, de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de minister voor Klimaat en Energie. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport treedt op als het coördinerende departement bij de totstandkoming van de Nationale Jeugdstrategie en werkt in deze domein-overstijgende aanpak met de andere ministeries samen

Voedselzekerheid en innovatie van de land- en tuinbouw en visserij staan hierbij centraal. Boeren en tuinders met plannen om minder stikstof uit te stoten en een integrale omschakeling naar een duurzamere bedrijfsvoering op het bedrijf te laten plaatsvinden, kunnen terecht bij het Investeringsfonds Duurzame Landbouw³⁷ onderdeel van het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw³⁸ van het ministerie van LNVN. Met het Programma Natuur wordt uitvoering gegeven aan maatregelen voor natuurherstel rond stikstofgevoelige natuurgebieden. In 2024 is fase 2 van start gegaan. In de Contourennota Agrarisch natuurbeheer zijn de kaders bepaald voor uitbreiding van natuurbeheer door agrariërs. Het kabinet zet in op groei van het ANLb in areaal en zwaardere pakketten. Ook wil het kabinet het instrumentarium voor agrarisch natuurbeheer uitbreiden, en met nadruk inzetten in prioritaire gebieden. Daarnaast is in het Regeerprogramma ook opgenomen dat het belangrijk is dat er integraal gewerkt wordt aan de natuuropgave, dat er gewerkt kan worden aan het realiseren van de natuurdoelen via verdere integratie van natuur in onze woon-, werk- en leefomgeving. Daarmee verdelen we de opgave eerlijk over de verschillende gebieden en sectoren in ons land en werken we toe naar ruimte voor maatschappelijke en economische activiteiten. Via natuurinclusief werken wordt vanuit het Rijk gezocht naar koppelkansen met andere opgaven, bijvoorbeeld in relatie tot gezondheid, de woningbouwopgave en de uitbreidingsopgave van Defensie. Daarnaast ondersteunt LNVN het maatschappelijk initiatief van het Collectief Natuurinclusief, waar publiek – privaat wordt gewerkt aan een natuurinclusieve samenleving.

2.4 Gelijke kansen in het onderwijs

Het onderwijs is een van de belangrijkste manieren om te investeren in het sociale en culturele kapitaal van toekomstige generaties in Nederland. In het onderwijs is nog altijd sprake van ongelijke kansen op basis van de sociaaleconomische achtergrond van leerlingen, zo blijkt onder meer uit de recente Strategische Evaluatie Kansengelijkheid in het Funderend onderwijs.³⁹ Het ministerie van OCW heeft op veel terreinen maatregelen

genomen die zich richten op de optimale ontwikkeling van leerlingen. De verwachting is dat de komende jaren steeds meer duidelijk zal worden wat de effecten zijn van deze maatregelen.

“Door de impact op toekomstige generaties onder ogen te zien, worden beleidskeuzes duurzamer en inclusiever.”

De omstandigheden die van invloed kunnen zijn of kinderen al dan niet goed kunnen leren liggen voor een belangrijk deel buiten de school. Het kabinet zet daarom de financiering van de gratis schoolmaaltijden structureel door. Hiermee krijgen 350.000 leerlingen dagelijks een extra maaltijd. Met het programma School en Omgeving bieden coalities van scholen, gemeenten en andere organisaties extra leer- en ontwikkeltijd in het primair- en voortgezet onderwijs, met prioriteit voor de scholen met de 5% relatief hoogste onderwijsachterstanden. Voor kinderen en ouders is de school vaak een vertrouwde plek. Vanuit deze laagdrempelige plaats kunnen gezinnen die het moeilijk hebben goed geholpen worden. Bijvoorbeeld door ouders door te verwijzen naar de brugfunctionaris, die de verbinding legt tussen het gezin thuis, het kind op school en – waar nodig – met professionals, instanties en partners in de wijk. Zo hebben ouders iemand die naast hen staat, kunnen leerkrachten en docenten zich blijven concentreren op hun kerntaak en komen leerlingen beter aan leren toe.

De overheid streeft ernaar dat alle scholen in het funderend onderwijs in 2035 werken aan inclusief onderwijs en dat een belangrijk deel van deze scholen in 2035 ook daadwerkelijk inclusief onderwijs⁴⁰ biedt.⁴¹ Binnen de Gelijke Kansen Alliantie werkt het ministerie van OCW tezamen met 101 gemeenten met scholen en andere maatschappelijke partners samen om de onderwijskansen van leerlingen te vergroten, met evidence-informed interventies en door kennisdeling.

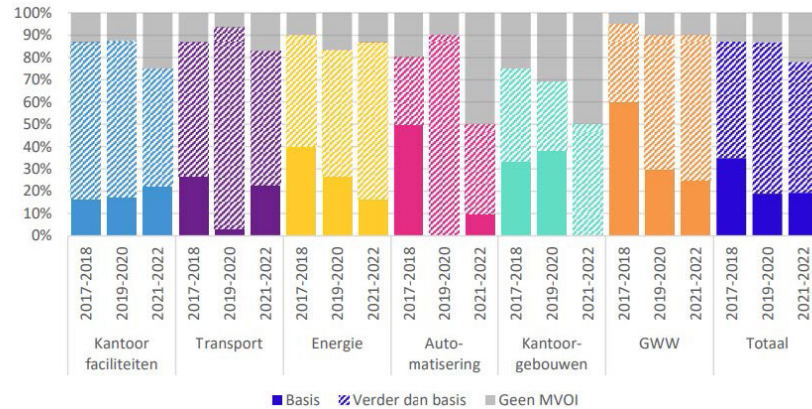
³⁷ <https://www.nationaalgroenfonds.nl/fondsen/investeringsfonds-duurzame-landbouw/>

³⁸ <https://www.groeiennaarmorgen.nl/financiele-regelingen/omschakelprogramma>

³⁹ [Onderzoeksrapporten voor het ontwikkelen van alle talenten van leerlingen in het funderend onderwijs](#), 2024

⁴⁰ Inclusief onderwijs is onderwijs waarbij alle kinderen en jongeren dichtbij huis, volwaardig en gelijkwaardig toegang hebben tot een inclusieve leeromgeving waarin zij zich samen ontwikkelen en samen leren en participeren

⁴¹ [Beleidskader - Met elkaar voor alle kinderen en jongeren werken aan een inclusieve leeromgeving](#), 2024

Afbeelding 3 Per cluster in de periode 2017-2018, 2019-2020 en 2021-2022 het percentage aanbestedingen zonder inzet op MVOI (grijs doorzichtig gekleurd), het percentage aanbestedingen met MVOI via het basis ambitieniveau (minimumeisen; donker gekleurd) en het percentage aanbestedingen waarin, naast minimeisen, ook gunningscriteria en/of eisen die ambitieuzer waren dan de minimeisen zijn toegepast (gestreept).⁴²

2.5 Maatschappelijk Verantwoord Inkopen

Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) stimuleert het maatschappelijk verantwoord inzetten van overheidsgeld bij inkoop van producten en het geven van opdrachten voor werken en diensten. MVI geeft maatschappelijk ambitieuze en innoverende ondernemers een grotere kans op succes. Het Rijk en medeoverheden blijven hun krachten hierop bundelen.

De grote hoeveelheid lopende initiatieven bij zowel Rijk als medeoverheden laat zien dat hard wordt gewerkt aan het verbeteren van aanbesteden. Zo werd er in 2021-2022 minstens 900 kiloton CO₂-equivalent bespaard. De in februari verschenen MVI Effectenmonitor (2021-2022) benadrukt desalniettemin dat er ook ruimte is voor verbetering.⁴³ Het kabinet heeft de kamer in december laten weten dat het Rijk de regio zal versterken en meer integraal beleid zal voeren. De ministeries van IenW, BZK en EZ

nemen hier gezamenlijk het voortouw in.⁴⁴ Om meer impact te maken, wordt gewerkt aan strategische sectorfocus (zoals zero emission bouw en ICT), betere monitoring en minder vrijblijvendheid.

Het Nationaal Plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) 2021-2025 loopt dit jaar af. In het tweede kwartaal van 2025 wordt de evaluatie afgerond. Deze evaluatie richt zich op de doeltreffendheid en doelmatigheid van het huidige beleid en vormt een belangrijke basis voor het nieuwe Nationaal Plan MVI. Op basis van deze evaluatie, en op basis van de uitkomsten van de Strategic Public Procurement Dialogues (op initiatief van de Europese Commissie) en aanvullende onderzoeken, zullen bouwblokken voor een nieuw Nationaal Plan MVI worden opgesteld.

3. Dimensie Elders: Voortgang Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling

De SDG's leggen de basis voor leven in veiligheid, welvaart en welzijn. Om dat te bereiken kunnen we niet alleen naar de kwaliteit van leven in Nederland kijken. In de beleidsbrief over ontwikkelingshulp d.d. 20 februari 2025 (BZ2512336) geeft het kabinet aan dat de veiligheid en welvaart van Nederland gebaat zijn bij ontwikkeling en groei in ontwikkelingslanden. Tegelijkertijd kan ander Nederlands beleid soms tegenovergestelde effecten hebben. Bijvoorbeeld als onze regels ertoe leiden dat bedrijven in ontwikkelingslanden minder belasting betalen. Of als de productie van zaken die wij uit ontwikkelingslanden importeren schade veroorzaakt aan mens, natuur of de rechtsstaat. Dan geven we met de ene hand, terwijl we nemen met de andere. Vanwege onze consumptie- en productiepatronen hebben veel Westerse landen waaronder Nederland volgens o.a. de toonaangevende internationale Spillover Index van SDSN (zie hoofdstuk A) aanzienlijke negatieve neveneffecten op andere landen.

⁴² [Inzet en effect van Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen door de Nederlandse overheid in 2021-2022](#)

⁴³ [Inzet en effect van Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen door de Nederlandse overheid in 2021-2022 | RIVM](#)

⁴⁴ [Kamerbrief over standpunten en plannen van het kabinet voor een toekomstbestendiger inkoop- en aanbestedingsbeleid | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

3.1 Achtergrond Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling

Nederland neemt de kritiek serieus en heeft al sinds 2016 beleid geformuleerd om negatieve afwenteleffecten op ontwikkelingslanden tegen te gaan. Het herziene Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling uit 2022⁴⁵ bevat concrete doelstellingen om negatieve effecten van Nederlands beleid op ontwikkelingslanden tegen te gaan. Beleidscoherentie in binnen- en buitenland zorgt ervoor dat onze inzet effectiever is en betere resultaten behaalt. Beleidscoherentie voor ontwikkeling draagt bovendien bij aan versterkte partnerschap met opkomende economieën, doordat Nederland zich een verantwoorde en betrouwbare partner toont, en zich daarmee kan onderscheiden.

Jaarlijks rapporteert het kabinet aan de Tweede Kamer over de voortgang. Vanaf dit jaar is deze rapportage opgenomen in de Nationale SDG Rapportage. Hieronder worden de belangrijkste ontwikkelingen samengevat; Annex 4 geeft meer detail over de inzet en resultaten per subdoel. Daarnaast past het ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp (BHO) de verantwoordingsystematiek aan en zal beleidsinzet explicieter worden gekoppeld aan de relevante SDG's. Daarmee kan inhoudelijk onderbouwd worden welke resultaten aan welke mondiale doelen bijdragen. Hierdoor ontstaat een completer en samenhangender beeld van de impact van het Nederlandse beleid en de bijdrage van het BHO-beleid hierin.

3.2 Resultaten Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling

Het afgelopen jaar kon de vooruitgang worden doorgezet op het terugdringen van gezondheidsongelijkheid en de doelen rondom financiële stromen. De forse afname van geldstromen zoals rente-, royalty- en dividend vanuit Nederland naar laag belastende jurisdicties van de afgelopen jaren zet door.⁴⁶ Waar in 2019 de uitgaande inkomensstroom naar laag belastende jurisdicties nog € 37 miljard bedroeg, is deze sinds de invoering van de conditionele bronbelasting op rente en royalty's in 2021 afgenomen tot € 7 miljard in 2023. Het grootste deel van de overgebleven stroom betreft dividenden (inclusief ingehouden winsten). Dividenden vallen vanaf 2024 ook onder de reikwijdte van de

conditionele bronbelasting. De effecten zijn op dit moment nog niet in kaart te brengen maar worden naar verwachting in de rapportage van volgend jaar zichtbaar. Op het punt van corruptiebestrijding en anti-omkoping heeft Nederland internationaal, zoals in de G20, tegenwicht kunnen bieden tegen toenemende druk op internationale standaarden. Nederland neemt ook in 2025 deel aan de G20 anti-corruptie werkgroep. In Europees verband wordt onderhandeld over een richtlijn voor de bestrijding van corruptie, die naar verwachting dit jaar zal worden afgerond.

Vaccin- en gezondheidsongelijkheid tegengaan is in het wederzijds belang van Nederland en ontwikkelingslanden. De coronapandemie legde bloot hoe kwetsbaar alle landen zijn als armere landen zich niet goed tegen besmettelijke ziekten kunnen wapenen. Nederland droeg daarom vorig jaar EUR 10 miljoen bij aan het Team Europe-initiatief⁴⁷ om lokale productie van gezondheidsproducten te stimuleren, met betrokkenheid van de private sector daarin. Met Nederlandse middelen wordt samen met de Europese Investeringsbank, BioNtech en CEPI⁴⁸ een faciliteit in Rwanda opgericht voor de productie van vaccins. Via het Global Health Partnerships Programma (GHPP) ondersteunt Nederland de lokale productie van medicijnen en vaccins in partnerlanden, zoals Indonesië. Indonesische beleidsmedewerkers werden getraind in biotechnologie en medicijnproductie, zodat zij een robuust ecosysteem kunnen ontwikkelen voor vaccinproductie.

De voortgang van het Actieplan afgelopen jaar gaf een gemengd beeld als het gaat om de klimaat-, land-, en watervoetafdruk. De formatie en aantreden van het nieuwe kabinet zorgden voor vertraging in bijvoorbeeld het klimaat- en biodiversiteitsbeleid en onzekerheid over sommige doelen. De vergroening van financiële instrumenten voor handel en ontwikkeling, zoals ingezet in 2023, was vorig jaar afgerond.

Het streven naar een circulaire economie in 2050 draagt breed bij aan het terugdringen van de Nederlandse voetafdruk, door te zorgen voor slim en zuinig gebruik van grondstoffen met nauwelijks afval en terugdringen van de broeikasgasuitstoot.

⁴⁵ [Kamerbrief over herziening actieplan beleidscoherentie voor ontwikkeling | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

⁴⁶ Zie ook Kamerstukken II, 2024-2025, 25 087, nr. 343

⁴⁷ Team Europa-initiatieven ('TEI's') richten zich op het identificeren van kritieke prioriteiten die de ontwikkeling in een bepaald land of regio belemmeren, waarbij een gecoördineerde en coherente inspanning van 'Team Europa' resultaten met een transformerende impact zou opleveren

⁴⁸ De Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI) is een internationale alliantie van publieke overheden, privé-ondernemingen, en inter- en niet-gouvernementele liefdadigheidsorganisaties die in 2017 werd opgericht om het onderzoek naar en de ontwikkeling van nieuwe vaccins tegen mogelijk wereldwijd opduikende, pandemische infectieziekten te stimuleren, te coördineren en te financieren

Afgelopen jaar is vooral besteed aan voorbereiding van de actualisatie van het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) die in september 2025 verschijnt. Daarin komen ook concrete nationale doelen. Op onderdelen hiervan is afgelopen jaar al een generatietoets toegepast.

“Vaccin- en gezondheidsongelijkheid tegengaan is in het wederzijds belang van Nederland en ontwikkelingslanden.”

De verkleining van de Nederlandse voetafdruk wordt ook bevorderd door inzet op biodiversiteit in Nederland en daarbuiten. Het Nationaal Biodiversiteit Strategie en Actieplan opgesteld (NBSAP, hierna ‘biodiversiteitsplan’) is na enige vertraging gepubliceerd in maart 2025. Het plan is in lijn met de internationale afspraken van het Global Biodiversity Framework (GBF). Eén van de doelen (Actiedoel 16) gaat specifiek over het faciliteren van consumenten bij duurzame keuzes en kan daarmee bijdragen aan het verkleinen van onze voetafdruk in het algemeen. Hoewel de inzet eerder was om de Nederlandse ecologische voetafdruk in 2050 te hebben gehalveerd, wordt die ambitie niet onderschreven door het kabinet. Het betreft een nationale kop die niet in lijn is met het hoofdlijnenakkoord. Desondanks biedt het biodiversiteitsplan een goede basis om komend jaar weer voortgang te maken op dit punt.

In 2024, het meest recente jaar waarvoor dit is vastgesteld, werd uit de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp circa EUR 220 miljoen uitgegeven aan activiteiten in ontwikkelingslanden die ook bijdroegen aan biodiversiteit.

Een belangrijke ontwikkeling afgelopen jaar was de inwerkingtreding van de Europese Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) in juli 2024. Het kabinet heeft een conceptwetsvoorstel voor de implementatie opgesteld en een internetconsultatie gehouden. Naast de bedrijfseffectentoets, de SDG-toets, en de kwaliteitseis effecten op gendergelijkheid is op dit wetsvoorstel ook de toets voor effecten op ontwikkelingslanden toegepast. Deze effecten zijn in kaart gebracht door middel van

literatuuronderzoek, rondetafelgesprekken met Nederlandse bedrijven en maatschappelijke organisaties en input van lokale stakeholders in productielanden via het postennetwerk. De resultaten zijn gepubliceerd tijdens de internetconsultatie. De bevindingen worden gebruikt om flankerend beleid aan te scherpen, de wet te evalueren en monitoren, en waar mogelijk betrokken bij het toezicht om positieve effecten op ontwikkelingslanden te versterken. Vanuit stakeholders werd bijvoorbeeld het belang van betrokkenheid van lokale partijen in ontwikkelingslanden benadrukt, evenals de noodzaak om de capaciteit van ondernemingen en overheden in ontwikkelings- en productielanden op te bouwen zodat zij beter voorbereid zijn op de impact van de CSDDD. Dit sluit aan bij reeds bestaand flankerend beleid uit ontwikkelingshulp en het nieuwe beleidskader voor de samenwerking met maatschappelijke organisaties, waarbij een instrument voor het bevorderen van schone en eerlijke handel is opgenomen en expliciet de link is gelegd met CSDDD.

Op 26 februari jl. presenteerde de Europese Commissie het omnibusvoorstel met wijzigingen van drie Europese wetten, waaronder de CSDDD. Op 24 maart jl. heeft het kabinet een appreciatie van dit omnibusvoorstel met de Kamer gedeeld.⁴⁹ Hierin

verwelkomt het kabinet de inspanningen om regeldruk te verminderen, zonder de daarmee verband houdende beleidsdoelstellingen te ondermijnen. Voor deze jaarrapportage beleidscoherentie voor ontwikkeling volgen hieronder kort de mogelijke effecten voor ontwikkelingslanden. Het is aannemelijk dat sommige wijzigingsvoorstellen in dat voorstel ervoor zorgen dat de positieve gevolgen van de CSDDD in ontwikkelingslanden verminderd worden. Het gaat vooral om de inperking van gepaste zorgvuldigheidsverplichtingen tot in principe directe zakelijke relaties, wat er mogelijk toe leidt dat een deel van de gepaste zorgvuldigheidsverplichtingen beperkt blijft tot toeleveranciers binnen de EU. Dit leidt mogelijk tot minder investeringen en daarmee substantiële verbetering in ontwikkelingslanden op het gebied van mensenrechten en milieu, benodigd om productie in ontwikkelingslanden te vergroten en toekomstbestendig te maken, met name binnen handelsketens die voor ontwikkelingslanden en Nederland belangrijk zijn. Het kabinet zal hier in Brussel aandacht voor vragen en waar nodig aanpassingen voorstellen doen die regeldrukvermindering behouden, maar bijdragen aan de effectiviteit van de CSDDD, duidelijkheid scheppen voor ondernemingen

⁴⁹ Kamerstuk 22112-4012: [Fiche: Voorstel Omnibus I \(CSR & CSDDD\) | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

en het risico op afwenteling van risico's op (kleinere) ondernemingen verkleinen, zowel in Nederland als in productielanden. Het voorstel om slechts één keer in de vijf jaar de activiteiten te beoordelen en effectiviteit van genomen maatregelen te monitoren kan tot gevolg hebben dat ondernemingen belangrijke risico's in hun ketens en activiteiten over het hoofd zullen zien. Het feit dat ondernemingen wél regelmatig moeten monitoren wanneer zij reden hebben om aan te nemen dat hun maatregelen niet langer effectief zijn, kan dit ondervangen.

3.3 Conclusie Actieplan Beleidscoherentie voor Ontwikkeling

De inzet op het terugdringen van de Nederlandse afwenteleffecten en de jaarlijkse rapportage daarover is een effectieve manier om binnenlandse en buitenlandse beleidsdoelen bij elkaar te brengen en goed op elkaar af te stemmen. Dankzij de subdoelen en indicatoren (zie Annex 4) maken we goede vorderingen in het meten en begrijpen van de complexe verbindingen tussen het beleid van verschillende ministeries en onze effecten op andere landen. Met steun van Buitenlandse Zaken zal het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) dit het komende jaar nader onderzoeken. Ook zal met verschillende betrokken organisaties, naast PBL ook het CBS en SDSN, gekeken worden naar betere afwentelindicatoren voor Nederland en de mogelijkheid deze ook op te nemen in de volgende rapportage.

4 Caribisch Nederland en de SDG's

4.1 Inleiding brede welvaart en SDG's in Caribisch Nederland

Caribisch Nederland bestaat uit de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba en kent aanzienlijke uitdagingen op het gebied van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals, SDG's). 2024 was een belangrijk jaar voor de SDG's in Caribisch Nederland, omdat er grote stappen zijn gezet in het bevorderen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Belangrijk hierin is het rapport van de commissie sociaal minimum Caribisch Nederland van 6 oktober 2023. Naar aanleiding van dit rapport heeft het kabinet in 2024 verschillende maatregelen genomen die de bestaanszekerheid hebben verbeterd.

De drie eilanden van Caribisch Nederland zijn geografisch en sociaaleconomisch erg divers. Wel laten de trends in de brede welvaart 'hier en nu' een overwegend constant beeld zien. Verder zijn er een aantal voornamelijk positieve ontwikkelingen. Het CBS heeft de resultaten van de eilanden vergeleken met Europees Nederlands, aangezien de eilanden de status van bijzondere gemeenten genieten.

4.2 Tegengaan van armoede in Caribisch Nederland (SDG 1)

Werk en sociale zekerheid zijn belangrijke elementen die bijdragen aan de bestaanszekerheid, in 2024 jaar zijn hier grote stappen op gezet. Het effect van deze maatregelen is nog niet terug te zien in de statistieken, omdat deze cijfers twee jaar achterlopen en dus betrekking hebben op 2022. De materiële welvaart is relatief laag en het besteedbaar inkomen in Caribisch Nederland ligt tussen de 58 en 72% van het besteedbaar inkomen in Europees Nederland. Gemiddeld ligt de relatieve armoede op de eilanden 8 á 10 procentpunten hoger dan in Europees Nederland. De armoedekloof⁵⁰ ligt daarmee op de eilanden 6 tot 16 procentpunten hoger dan in Europees Nederland.

De inkomensongelijkheid is trendmatig afgenomen op Saba en Sint Eustatius tussen 2011 en 2022. Op Bonaire is de trend relatief stabiel, maar tikt ietsjes omhoog. Op Saba en Bonaire heeft één op de vijf inwoners moeite om rond te komen, en op Sint Eustatius geldt dat voor bijna één op de drie. De mediane koopkracht is op alle drie de eilanden achteruit gegaan in 2022. Desondanks zijn tussen de 62 en 76 procent van de inwoners van Caribisch Nederland tevreden met de financiële situatie.

Het kabinet zet zich, conform het regeerprogramma, in om de bestaanszekerheid op de eilanden te verbeteren. Afgelopen jaar zijn grote stappen gezet door het wettelijk minimumloon in twee stappen met honderden dollars per maand te verhogen, een belangrijke extra impuls aan het verbeteren van bestaanszekerheid. Het kabinet werkt stapsgewijs om ook het sociale zekerheidsstelsel naar een gelijkwaardiger niveau ten opzichte van Europees Nederland te tillen.

⁵⁰ De armoedekloof is de verhouding tussen het mediaan inkomen van de bevolking onder de armoederisicodrempel, en de drempel van 60% van het mediane inkomen van de gehele bevolking

4.3 Levensonderhoud en wonen in Caribisch Nederland (SDG 11)

Het structureel verlagen of stabiliseren van de kosten van levensonderhoud in Caribisch Nederland is een belangrijke inzet van het kabinet. Hiertoe behoort onder andere de inzet op (sociale) woningbouw op alle drie de eilanden.

De inwoners van de BES-eilanden zijn opvallend veel meer tevreden met het leven dan de inwoners van Europees Nederland, zo laat de [Monitor Brede Welvaart en SDG's Caribisch Nederland](#) zien. Op Sint Eustatius is de tevredenheid met het leven bovendien toegenomen. Dit komt ook terug in de grote tevredenheid over de woonomgeving. Saba kent de laagste tevredenheid over de woonomgeving, maar het is nog steeds hoger dan in Europees Nederland. Mensen zijn echter minder tevreden over de woning en de woonlasten.

In de zomer van 2024 heeft het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening de beleidsagenda Ruimtelijk Ontwikkelingsprogramma Caribisch Nederland gepubliceerd, waarin invulling wordt gegeven aan de grote ruimtelijke opgaven van Caribisch Nederland. Op Bonaire is in de Woondeal de bouw van ruim 2.100 woningen tot 2030. Vastgelegd.

In het kader van het terugbrengen van de kosten van levensonderhoud zijn subsidies ingezet voor onder andere nutsvoorzieningen en huurlastenverlichting. Op Bonaire loopt de pilot Bijdrage Particuliere Verhuur (BPV), waarbij huurders een inkomensafhankelijke eigen bijdrage betalen aan de huur. Daarnaast lopen een aantal tijdelijke koopkrachtmaatregelen uit 2023, zoals de energietoelage en de extra subsidies op de nutsvoorzieningen, door in 2024.

4.4 Betaalbare en duurzame energie in Caribisch Nederland (SDG 7)

Caribisch Nederland kent geen schaalvoordeel zoals Europees Nederland vanwege de relatief kleine gebiedsomvang, daarom worden de kosten van energie structureel gesubsidieerd tot Europees Nederlands niveau. Ook telecom en drinkwater wordt structureel gesubsidieerd. Ook is de extra subsidie, waarbij de vaste maandelijkse kosten volledig naar \$0,- werden gesubsidieerd, voortgezet via koopkrachtmiddelen voor Caribisch Nederland naar 2024. Dit geldt echter enkel voor huishoudens. Daarnaast ontvingen huishoudens met een laag inkomen een energietoelage van \$1.300 per jaar per huishouden.

Er liepen vorig jaar meerdere verduurzamingsprojecten. Hiermee wordt de onafhankelijkheid van de nutsbedrijven, en daarmee de eilanden, van externe factoren vergroot. Dit heeft als doel het stabiliseren van de tarieven door lokaal opgewekte energie. Op termijn zullen de eilanden nauwelijks meer afhankelijk zijn van de volatiele prijzen van fossiele brandstoffen.

5. Samenwerking bestendigen richting 2030

Ook in deze Negende Nationale SDG-rapportage wordt weer bevestigd dat de verschillende sectoren, van bedrijfsleven tot aan het maatschappelijk middenveld, keihard werken aan een welvarend en toekomstbestendig Nederland. Tegelijkertijd wordt deze inzet niet altijd voor iedereen zichtbaar verbonden aan de Sustainable Development Goals. Dit hoofdstuk sluit daarom af met de oproep: blijf de geleerde lessen, succesvolle initiatieven en geboekte resultaten met elkaar en de Rijksoverheid delen zodat in de laatste vijf jaar richting 2030 geogst kan worden en er sterk geëindigd wordt, juist in de roerige periode waarin de wereld nu verkeert.

Afbeelding 4 Van links naar rechts, boven naar beneden: de SDG-vlag op de posten Addis Ababa, Algiers, Baghdad en Baku

Decentrale overheden

Opgesteld door en onder verantwoordelijkheid van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen.

De SDG's zijn ingebed in de kern van decentrale overheden. Taken als waterbeheer, sociale en maatschappelijke voorzieningen en beheer van het fysieke domein zijn belegd bij gemeenten, provincies en waterschappen. Zij zijn daarom cruciaal om de SDG's te behalen, maar staan voor een verscheidenheid aan uitdagingen, zoals jeugdzorg, de energietransitie, waterbeschikbaarheid en asiel en migratie. Deze moeten op lokaal niveau aangepakt worden, maar de uitvoerbaarheid van de oplossingen is afhankelijk van de medewerking van het Rijk. Hier komen we in *Conclusie & aanbevelingen* op terug.

1. Dimensie Hier & nu

Ook in 2024 zetten de decentrale overheden zich in om de SDG's te behalen. In 2024 groeide het Gemeenten4GlobalGoals-netwerk dan ook van 131 naar 141 gemeenten. Gemeenten komen tot duurzame ontwikkeling door bewustwordingsacties, monitoring en evaluatie (bijvoorbeeld het SDG-dashboard van [Gouda](#)) en integrale inrichting van hun beleid. Ze spreken echter wel hun zorgen uit over de haalbaarheid van de agenda. Hedendaagse problemen, zoals krimpende middelen door de veranderde verdeling van het Gemeentefonds, de betaalbaarheid van de (jeugd)zorg, de Spreidingswet en het woningtekort (SDG's 3, 9, 10, 11) belemmeren langetermijndenken en het behalen van de doelen.

“Hedendaagse problemen belemmeren langetermijndenken en het behalen van de doelen.”

Afbeelding 5 De gemeente Gouda heeft een dashboard ontwikkeld waarmee de 17 SDG's op lokaal niveau worden gemonitord. Bron: [Gemeente Gouda](#).

Bij waterschappen hebben waterkwaliteit, waterveiligheid en de nadruk op water en bodem bij ruimtelijke ontwikkelingen prioriteit. Tijdens de hoogwaterperiode begin 2024 werd het belang van waterveiligheid extra zichtbaar langs de Maas, Rijn en IJssel. Door goed beheer is voorkomen dat de grote rivieren buiten hun oevers traden, zoals in omringende landen gebeurde. Waterschappen hebben intensiever ingezet op publiekscampagnes en op monitoring en evaluatie via de Waterschapsspiegel en de [Klimaatmonitor Waterschappen](#). Ook werd ingezet op de bescherming van zoetwaterbronnen gezien hun huidige kwetsbaarheid en belang voor de drinkwater- en voedselvoorziening, industrie en natuur (SDG's 2, 6, 15). Om de zoetwaterbeschikbaarheid te verbeteren zijn de actieprogramma's 'Water in actie', [Beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030](#) en het [Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing](#) opgesteld.

Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030

Zonder extra maatregelen dreigt voor Nederland in 2030 een tekort van meer dan 100 miljoen m³ drinkwater. Daarom presenteerden IPO, Vewin en de Rijksoverheid het Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030. Dit is ontwikkeld om beleidsmakers, bestuurders en betrokken instanties te ondersteunen bij het veiligstellen van drinkwater voor de toekomst middels zes gezamenlijke acties, waaronder het versoepelen van vergunningstrajecten en het aanwijzen van nieuwe drinkwaterproductielocaties. Het regionale deel bevat actieplannen voor veertien regio's, opgesteld door provincies en drinkwaterbedrijven.

Gemeenten, waterschappen, provincies en/of hun koepelorganisaties trokken op met de nationale overheid en de private sector en schreven de [Handreiking Duurzaamheidsrapportage Decentrale Overheden](#). Deze helpt decentrale overheden om hun duurzaamheidsprestaties te meten, rapporteren en verbeteren. Daarnaast sloten Rijksoverheid, waterschappen en netbeheerders in 2024 de eerste sectordeal netcongestie af om in te spelen op de groeiende elektriciteitsvraag en aanbod van duurzame energie (SDG 7). Om verdere stappen te zetten startten de Unie van Waterschappen en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat een [strategisch partnerschap Energie, Water en Klimaat](#).

“Decentrale overheden zetten in op circulariteit, duurzame energieproductie en energie-efficiëntiemaatregelen.”

2. Dimensie Elders

Decentrale overheden hebben (on)bedoeld effecten op mens en natuur in andere delen van de wereld. Dit gebeurt onder meer via hun mondiale voetafdruk door spillover-effecten⁵¹, zoals waterstress en schadelijke emissies via de lucht. Decentrale overheden verkleinen deze door inzet op circulariteit, duurzame energieproductie en energie-efficiëntiemaatregelen (SDG 7). Met de [strategie Duurzaam Opdrachtgeverschap Waterschappen](#) vertalen waterschappen duurzame beleidsdoelen naar hun opdrachten aan de markt. Zo wordt ketenverantwoordelijkheid middels maatschappelijk verantwoord opdrachtgeven en inkopen (MVOI) steeds beter ingebed in lokaal beleid. Ook sturen decentrale overheden op de inzet van schonere machines en transport bij werkzaamheden. Daarentegen zit er minder progressie in andere thema's, zoals lokaal afvalbeleid, waar Nederland internationaal herhaaldelijk slecht scoort. Om lokale spillover-effecten breed inzichtelijk te maken, is de VNG in 2024 het [onderzoek “Dimensie Elders”](#) gestart. Hierin worden de positieve en negatieve afwenteleffecten van Nederlands gemeentelijk beleid onderzocht. Het onderzoek wordt in mei 2025 gepubliceerd.

Internationale impact Nederlandse gemeenten versterkt

VNG-voorzitter Sharon Dijkema (burgemeester Utrecht) heeft zich als lid van de VN-Adviesgroep voor Lokale en Regionale Overheden ingezet voor betekenisvolle jongerenparticipatie. Zij organiseerde samen met verschillende partners de [Shaping our Future-conferentie](#) in Utrecht, waarvan de aanbevelingen zijn gepresenteerd aan de secretaris-generaal van de VN. Tevens is Jan van Zanen (burgemeester Den Haag) in oktober 2024 benoemd tot voorzitter van United Cities and Local Governments (UCLG).

⁵¹ [Tracking Spillover Effects](#), SDG Transformation Center (2025)

Ook zetten decentrale overheden zich direct in voor succesvol beleid van lokale overheden in het buitenland, onder andere via hun koepelorganisaties. Zo heeft de gemeente Deventer de SDG's als richtinggevend kader van het internationale netwerk van Hanzesteden⁵² omarmd. VNG International werkt middels haar programma's wereldwijd aan bevordering van lokaal bestuur, bijvoorbeeld via het [SDLG-programma](#) (2022-2026). Hierin delen Nederlandse gemeenten kennis met hun evenknieën in 12 landen en fungeren de SDG's als leidraad voor de implementatie van projecten op het gebied van veiligheid (SDG 16), migratie (SDG 10), lokale belastingontwikkeling (SDG's 8, 10, 11) en watermanagement (SDG's 6, 14).

“Decentrale overheden spelen een cruciale rol in het behalen van de SDG's, maar kampen met uitdagingen.”

De waterschappen zijn internationaal vertegenwoordigd via de Dutch Water Authorities (DWA). Een belangrijk initiatief van DWA is de [Blue Deal](#), met als doel om 20 miljoen mensen wereldwijd toegang te geven tot voldoende, schoon en veilig water (SDG's 6, 10, 14, 17). In 2024 werd de tweede fase van het partnerschap met Mozambique officieel gelanceerd om de stad Beira te ondersteunen bij het duurzaam in stand houden van rioolwaterzuiveringen en drainagekanalen.

Afbeelding 6 In samenwerking met de Nederlandse ambassade, Invest International, RVO/Partners voor Water, Rode Kruis NL en VNG International voert de Blue Deal in Mozambique activiteiten uit op het gebied van kennisontwikkeling, assetmanagement, beheer en onderhoud. Afbeelding van <https://dutchwaterauthorities.com/news/category/mozambique/>

⁵² [Praktijkvoorbeeld Deventer](#), VNG (2023)

3. Dimensie Later

Om op koers te blijven naar 2030 én daar voorbij stelden koepelorganisaties van de decentrale overheden verschillende langetermijnvisies op. De [Verenigingsstrategie 2030](#) en [Denktank Nederland 2040](#) van de VNG vormen het gemeentelijke kader. De denktank onderstreept het belang van drastische inzet op klimaatadaptatie (SDG 13), wonen (SDG's 1, 3, 10), het sociaal domein (SDG's 1, 3, 4, 5, 8, 10, 11), de digitale samenleving (SDG's 9, 10) en veiligheid (SDG 16).

In het [Bestuursprogramma van het IPO \(2023-2027\)](#) ligt de nadruk op de cruciale rol van het middenbestuur en gebiedsregisseur bij het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatverandering, woningbouw en landbouwtransities (SDG's 2, 11, 12, 13). Waterschappen werken aan waterveiligheid en klimaatbestendigheid, o.a. via het [Deltaprogramma](#) (SDG's 6, 11, 13, 14, 15) en het Klimaat- en Grondstoffenakkoord (SDG's 12, 13). Ook verbeteren ze de waterkwaliteit volgens de [EU-Kaderrichtlijn Water](#) (SDG's 14, 15).

4. Conclusie en Aanbevelingen

Decentrale overheden spelen een cruciale rol in het behalen van de SDG's, maar kampen met uitdagingen. Om deze te overbruggen vragen decentrale overheden:

- Draag als Rijk bij aan efficiëntere inzet van menskracht, grondstoffen en middelen door sturing op regionale en domein overstijgende samenwerking tussen overheids-lagen d.m.v. dialoog tussen de DG's (Directoraat-Generaal) Openbaar Bestuur (DGOB) en Water en Bodem (DGWB).
- Zorg als Rijk voor voldoende middelen voor gemeenten om ook ná 2026 doeltreffend in te spelen op opgaven als jeugdzorg, woningtekort en de Spreidingswet, middels structurele erkenning van het DGOB voor de impact van krimpende middelen in het gemeentefonds op de uitvoerbaarheid van gemeentelijke taken en het behalen van de SDG's.
- Laat als Rijk Nederland waterveilig, leefbaar en toekomstbestendig blijven door reservering van ruimte en middelen in toekomstige ruimtelijke plannen van de Rijksoverheid via de Nota Ruimte (VRO) en het Deltaprogramma (IenW).
- Maak als Rijk de realisatie van doelen door decentrale overheden haalbaar d.m.v. ondersteunend Rijksbeleid; zo kan LVVN het mestbeleid in lijn laten brengen met de Kaderrichtlijn Water.
- Streef als inwoner van Nederland naar een huishoudelijk drinkwatergebruik per hoofd van 100 liter per persoon per dag en als zakelijke gebruiker van water naar een reductie het drinkwatergebruik met 20% t.o.v. referentieperiode 2016-2019 (Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing).
- Voorkom als inwoner van Nederland, als agrarische sector en als industriector emissies naar (oppervlakte)water om te zorgen voor verbetering van de waterkwaliteit.

Bedrijfsleven

Dit hoofdstuk is opgesteld door en onder verantwoordelijkheid van VNO-NCW, MKB-Nederland in samenwerking met UN Global Compact Netwerk Nederland, MVO Nederland, B-Lab Benelux, Dutch Sustainable Growth Coalition, Groene Groeiers netwerk en Social Enterprise NL

1. Bedrijfsleven cruciaal in behalen SDG agenda

Het bedrijfsleven speelt een cruciale rol bij het behalen van de SDG's, bijvoorbeeld door innovatieve oplossingen te bieden aan vraagstukken omtrent duurzame industrialisatie, en het opbouwen van een veerkrachtige infrastructuur (SDG 9). Ook zijn veel bedrijven actief bezig om hun negatieve impact op mondiale uitdagingen zoals klimaatverandering te minimaliseren (SDG 13). In de [Kamerbrief](#) over de voortgang van de verduurzaming van de industrie wordt dit belang onderstreept: "Een moderne, productieve industrie investeert samen met onze kennisinstellingen in innovatie en opschaling van technieken die de basis leggen voor de toekomst. De industrie speelt met haar energie- en grondstoffenvraag een centrale rol in de transitie naar een duurzaam energiesysteem en een circulaire economie, waarin groei samengaat met groen."⁵³

2. Duurzaamheid en inclusiviteit als concurrentievoordeel in een veranderend speelveld

De steeds veranderende geopolitieke context brengt uitdagingen met zich mee die de mogelijkheden en strategieën voor duurzame groei van het bedrijfsleven beïnvloeden. Enerzijds zorgt de afzwakking van diversiteitsbeleid en de klimaatafspraken door de Verenigde Staten voor een ongelijk speelveld, waarbij Nederlandse bedrijven zich in sommige gevallen benadeeld voelen. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het inkoop- en aanbestedingsbeleid van de VS, waarbij bedrijven die expliciet een diversiteits- en inclusiviteitsbeleid voeren, beperkingen opgelegd krijgen in de VS. Anderzijds opereren bedrijven in een complexe context in relatie tot China, die andere normen op gebied van mensenrechten en duurzaamheid hanteert in vergelijking met Nederlandse of westerse standaarden. Deze uitdagingen in het zakendoen worden verder vergroot door grootschalige conflicten, cybercriminaliteit, handelsbeperkingen en tekorten aan kritieke grondstoffen.

Afbeelding 7 Dag van de duurzaamheid - Dag van de duurzaamheid met Paul Polman in de malietoren en de ondertekening van SBTi door aantal CEOs

Hoewel bovengenoemde uitdagingen druk zetten op het bedrijfsleven, bieden ze ook kansen. Bedrijven kunnen zich onderscheiden door duurzaamheid en inclusiviteit als kernwaarden te hanteren. Dit versterkt niet alleen hun veerkracht, maar biedt ook economische voordelen. De arbeidsmarkt kampt met krapte en bedrijven die duurzaamheid en inclusiviteit hoog in het vaandel hebben, zijn aantrekkelijker voor talentvolle werknemers. Bovendien kan Europa steeds onafhankelijker van mondiale handelsketens worden door in te zetten op een circulaire economie en duurzame energie. Bedrijven die hierin investeren, vergroten hun concurrentiepositie op de lange termijn.

⁵³ Kamerbrief voortgang verduurzaming industrie, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (10 oktober 2024)

De SDG-agenda schetst het ‘wat’ van duurzaamheid en bedrijven nemen steeds concretere stappen op het ‘hoe’. Ze sluiten zich aan bij initiatieven zoals [B-Corps-certificering](#), [UN Global Compact](#), [MVO Nederland](#) en het [Groene Groeiers netwerk](#) en ontwikkelen strategieën om hun verduurzaming tastbaar te maken. Grote bedrijven zoals NS, Signify en Heineken hebben zich gecommitteerd aan [SBTi Net Zero](#), waarmee ze het belang van wetenschappelijk onderbouwde duurzaamheidsambities benadrukken. Nederlandse sociale ondernemingen presteren goed in vergelijking met soortgelijke bedrijven in Europa, waarbij zij laten zien dat maatschappelijke impact en economische groei hand in hand gaan.⁵⁴

Naast individuele inspanningen nemen bedrijven ook gezamenlijk een standpunt in. Zo riepen begin 2025 diverse Nederlandse bedrijven, waaronder NS, TenneT, Versteegen, Stedin en Triodos Bank, in een gezamenlijk statement de Europese Commissie en de Nederlandse overheid op om duurzame wetgeving niet af te zwakken. Ze benadrukten dat een vereenvoudigd wetgevend kader niet mag leiden tot minder ambitie en uitstel van belangrijke duurzaamheidsmaatregelen.

3. De impact van bedrijven op de SDG-agenda

Diverse onderzoeken tonen aan dat de SDG's breed bekend zijn bij het bedrijfsleven in Nederland, maar dat slechts een klein deel deze expliciet integreert in hun duurzaamheidsstrategie of impactmetingen.⁵⁵ Tegelijkertijd zegt ongeveer 70% van de Nederlandse bedrijven duurzaamheid als prioriteit te zien. De meesten richten zich hierbij op thema's terug te zien in specifieke SDG's, met als populairste doelen klimaat (SDG 13), eerlijk werk en economische groei (SDG 8), gezondheid (SDG 3) en verantwoorde consumptie en productie (SDG 12). SDG's zoals leven onder water (SDG 14) en het uitbannen van honger (SDG 2) krijgen aanzienlijk minder aandacht.

Afbeelding 8 MVO nieuwe economie

Over het algemeen worden de SDG's goed meegenomen in de interne en/of externe communicatie van het bedrijfsleven, al zien we hierin volgens de tweejaarlijks uitgevoerde SDG Barometer wel een afname. Dit is opvallend gezien het feit dat bedrijven wel verder verduurzamen. Volgens de SDG Barometer communiceert 31% van de bedrijven intern niet over hun SDG-inspanningen (in 2022 was dit slechts 16%) en 30% doet dit extern niet (in 2022 was dit slechts 11%). Dit roept vragen op over hoe duurzaamheid wordt gecommuniceerd en hoe bedrijven hun inspanningen effectiever zichtbaar kunnen maken.

Uit de [Nieuwe Economie Index \(NEX\)](#) blijkt dat 18,5% van de Nederlandse economie inmiddels duurzaam is. Dit is een stijging van slechts 1 procentpunt ten opzichte van 2024. De groei vlakt af ten opzichte van voorgaande jaren, wat suggereert dat er belemmeringen zijn. Een belangrijke factor is dat wetgeving nog te veel is ingericht op traditionele bedrijven in plaats van op circulaire economie en biodiversiteit. Tegelijkertijd

⁵⁴ European Social Enterprise Monitor (ESEM), Euclid Network (2024)

⁵⁵ SDG Barometer 2024, Amsterdam School of International Business, Maastricht School of Management en TIAS School for Business and Society (2024)

zijn er ook positieve signalen: veel bedrijven hebben al geanticipeerd op wetgeving zoals de CSRD en CSDDD, hebben de transparantie over hun ketens vergroot en duurzaamheid meer verankerd in hun bedrijfsvoering.

De rol van de CSRD en CSDDD in de verduurzaming

De invoering van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en Corporate Sustainability Due Dilligence Directive (CSDDD) heeft grote invloed op hoe bedrijven met duurzaamheid omgaan. Dit biedt zowel kansen als uitdagingen:

Kansen:

- Bedrijven die voldoen aan de CSRD- en CSDDD-eisen versterken hun reputatie en creëren waarde voor stakeholders.
- De wetgeving kan bedrijven helpen om zich sterker op de SDG's te richten.
- Samenwerkingen tussen grote bedrijven en sociale ondernemingen worden gestimuleerd, om zo de duurzaamheidsimpact te vergroten.
- CSRD heeft het potentieel om medewerkers en externe stakeholders sterker te betrekken bij het duurzaamheidsbeleid.

Risico's:

- De focus kan te veel verschuiven naar compliance en rapportage in plaats van strategische verduurzaming.
- Er zijn plannen binnen de EU om wetgeving te vereenvoudigen, wat kan leiden tot minder ambitie en mogelijke vertraging van duurzaamheidsinvesteringen.

“Bedrijven kunnen zich onderscheiden door duurzaamheid en inclusiviteit als kernwaarden te hanteren. Dit versterkt niet alleen hun veerkracht, maar biedt ook economische voordelen.”

4. Aanbevelingen voor een toekomstbestendige strategie

Onderstaand presenteren wij aanbevelingen om de bijdrage van het bedrijfsleven aan de SDG's te vergroten en knelpunten hierbij op te lossen, maar ook om de veerkracht en concurrentiepositie van het bedrijfsleven te versterken in een veranderende geopolitieke context.

1. **Versterk publiek-private samenwerking:** de SDG's zijn een gezamenlijke maatschappelijke opgave. De overheid, bedrijven en andere stakeholders moeten samen optrekken om barrières te overwinnen. De Dutch Sustainable Growth Coalition (DSGC) heeft zich het afgelopen jaar samen met de overheid ingezet op o.a. [circulaire businessmodellen in de gezondheidssector](#), om beter zicht te krijgen op belemmeringen en gezamenlijk te werken aan oplossingen. Wij vragen de Rijksoverheid samen met de DSGC en het bredere bedrijfsleven en andere stakeholders zoals decentrale overheden en maatschappelijke organisaties dergelijke deepdives (verdiepingssessies) te faciliteren, zodat overheid en bedrijfsleven een integrale strategie en aanpak kunnen ontwikkelen.
2. **Stimuleer duurzame inkoop en kortere ketens:** veranderende geopolitieke omstandigheden met als gevolg handelsbelemmeringen en stijgende prijzen dwingen om actualisatie van het inkoopbeleid van overheden en bedrijven, met sterkere focus op kortere (EU gerichte) ketens en duurzamere leveranciers. De overheid kan de vraag naar duurzame producten vergroten door als 'launching customer' op te treden en verplichtingen op te leggen voor duurzame inkoop. Op deze manier creëert de overheid ook meer vraag naar groene energie, circulaire plastics en duurzaam staal. Veel bedrijven werken op die manier ook aan duurzame inkoop, zie ook [Sustainable procurement](#), hetgeen bredere navolging verdient.
3. **Verbeter wet- en regelgeving:** Om bedrijven beter te ondersteunen in hun transitie naar duurzaamheid, moeten de Rijksoverheid en decentrale overheden knelpunten in wetgeving en beleid aanpakken. Dit omvat versnelling van vergunningverlening, oplossingen voor netcongestie en stikstofproblematiek, en heldere richtlijnen voor circulaire economie.

4. **Spoor bedrijven aan tot samenwerking met stakeholders en stimuleer maatschappelijke organisaties tot prioritering van activiteiten die bedrijven helpen hun maatschappelijke impact te vergroten:** Bedrijven moeten nauwer samenwerken met maatschappelijke organisaties, vakbonden en NGO's om hun duurzaamheidsstrategie effectiever uit te voeren. Een voorbeeld is de [IMVO-convenantenaanpak](#), waarbij bedrijven hun mensenrechten- en milieubeleid gezamenlijk verbeteren. Dat vereist van maatschappelijke organisaties dat zij scherper duidelijk maken aan bedrijven hoe zij hen kunnen helpen bij het vergroten van hun impact op de SDG's.

“De overheid, bedrijven en andere stakeholders moeten samen optrekken om barrières te overkomen.”

Afbeelding 9 UN Global Compact Netherlands AvV

Maatschappelijk middenveld

*Opgesteld door en onder verantwoordelijkheid van SDG
Nederland en Partos*

Organisaties op het gebied van mensenrechten, onderwijs, milieu, zorg en inclusie werken dagelijks aan duurzame oplossingen. Uit onderzoek van SDG Nederland blijkt echter dat zij tegen structurele uitdagingen aanlopen, zoals beperkte middelen en gebrek aan mandaat en langetermijnbeleid vanuit overheid en bedrijfsleven. Desondanks blijft de betrokkenheid groot.

1. Urgent, maar tempo van klimaatactie ligt te laag

Klimaatactie staat bovenaan de agenda van het maatschappelijk middenveld. Maar het tempo waarmee aan de problemen wordt gewerkt, ligt te laag. Die zorg is breed waarneembaar: volgens de [Klimaat- en Energieverkenning](#) van het Planbureau voor de Leefomgeving raakt het Nederlandse klimaatdoel voor 2030 uit het zicht. Milieuorganisaties zijn [teleurgesteld](#) over de internationale vorderingen op de SDG's, en ook over het resultaat van COP29.

Het maatschappelijk middenveld mist mandaat, financiën en capaciteit om de nodige duurzame transitie te dragen. Het maatschappelijk middenveld vindt dat klimaatactie vooral de taak van de overheid en grote bedrijven is. Strengere regelgeving en een duurzamer economisch systeem zijn cruciaal. Denk aan eerlijke milieukosten in productprijzen en forse investeringen in de energietransitie, circulaire economie en duurzame landbouw. De CSRD is een stap in de goede richting, maar men maakt zich zorgen over eventuele afzwakking en uitstel van de rapportageverplichting.

2. Circulariteit is het doel, maar lineaire productie blijft juist stijgen

De Rijksoverheid streeft naar een [circulaire economie](#) waarbij bijna alle grondstoffen worden hergebruikt. Ze werkt daarvoor samen met het bedrijfsleven, maatschappelijk middenveld en kennisinstellingen. Desalniettemin blijft de vraag naar nieuwe grondstoffen stijgen en blijven consumenten meer kopen.

Initiatieven zoals [het Versnellingshuis](#) en [ketenaanpakken](#) tonen dat circulaire oplossingen mogelijk zijn. Toch is de infrastructuur nog onvoldoende: reparatie is duur en circulaire bedrijven kunnen moeilijk concurreren met traditionele producenten. Beleid moet verder gaan om een duurzame productietransitie in beweging te brengen. Denk aan milieu- en maatschappelijke kosten doorberekenen en circulaire productie belonen.

3. Verzet tegen besparingen op onderwijs

2024 stond in het teken van dreigende bezuinigingen in het onderwijs. Tegelijkertijd zijn er grote zorgen over de kwaliteit van het onderwijs, zoals te zien in de [Staat van het Onderwijs 2024](#). Minder leerlingen beheersen basisvaardigheden en op veel plekken is er een lerarentekort. Verzet tegen de besparingen bracht een [brede coalitie van organisaties en politieke partijen](#) op de been. Zonder structurele investeringen verslechtert het onderwijs (zie ook hoofdstuk E: kennisinstellingen). Het Maatschappelijk middenveld maakt zich hard voor goed onderwijs, dat essentieel blijft voor innovatie, wendbaarheid en veerkracht in een snel veranderende wereld.

4. Weinig vertrouwen in politiek, burgers rekenen op elkaar en de maatschappij

Het vertrouwen in de overheid is historisch laag, [concludeerde](#) het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Nederlanders voelen zich niet gehoord, ook niet na de verkiezingen van 2024. Tegelijkertijd groeit het sociale vertrouwen: burgers en gemeenschappen nemen steeds vaker zelf initiatief en ervaren meer samenhang in de buurt. Het initiatief Duurzame Dinsdag ziet [emancipatie van gemeenschapskracht](#) groeien.

Deze bottom-up samenleving is ook zichtbaar in lokale energiecoöperaties en duurzame buurtinitiatieven. Mensen rekenen op elkaar en bouwen veerkrachtige netwerken. Maar zonder ondersteuning blijven veel initiatieven kleinschalig. Betere financiering en beleid is nodig om lokale projecten op te schalen en impact te vergroten.

Afbeelding 10 Dialoog tussen de gemeenschappen van Morazan in El Salvador (Foto: NIMD)

5. Internationaal: Afnemende ruimte voor het maatschappelijk middenveld

Nederland is een van de weinige landen ter wereld is die het ‘bevorderen van de internationale rechtsorde’ tot een grondwettelijke taak rekent (artikel 90 GW). Slechts [een handvol andere landen](#), zoals Duitsland, India en Zwitserland, kennen vergelijkbare grondwettelijke bepalingen. Dit benadrukt de uitzonderlijke positie van Nederland in het actief koppelen van binnenlands beleid aan mondiale rechtsprincipes.

“Het maatschappelijk middenveld mist mandaat, financiën en capaciteit om de nodige duurzame transitie te dragen.”

Het maatschappelijk middenveld speelt een essentiële rol in het realiseren van SDG 16 door inclusieve participatie, het versterken van democratieën en waarborgen van mensenrechten. Zo ondersteunde NIMD in El Salvador, ondanks krimpende civiele ruimte, een multi-stakeholder dialoog tussen vrouwenorganisaties, milieugroepen en de internationale gemeenschap, met als doel gezamenlijke besluitvorming voor milieu- en vrouwenrechtenkwesies.⁵⁶

Juist SDG 16 vormt een randvoorwaarde voor de realisatie van andere SDG’s. Maar volgens Nederlandse NGO’s actief in het buitenland staat SDG16 wereldwijd onder druk. We lichten een drietal trends uit:

1. De ruimte voor democratie en het maatschappelijk middenveld wereldwijd af. In 2024 werden 9 op de 10 werknemers geconfronteerd met beperkingen van hun democratische rechten, zoals vakbondsvrijheid en vrije meningsuiting.⁵⁷ Overheden voeren steeds vaker repressieve wetgeving in die NGO’s belemmert, activisten criminaliseert en onafhankelijke media onderdrukt.⁵⁸ De CIVICUS Monitor 2024 classificeerde 77 landen als ‘repressed’ of ‘closed’, Deze afname raakt SDG 16 in de kern, en als katalysator worden ook andere doelen geraakt. In Nederland investeert het maatschappelijk middenveld in draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking. Zoals het werk van Alliantie Politica die zich inzetten op meer politieke participatie van vrouwen in Nederland. Hiermee wordt SDG 5 ook op nationaal niveau verankerd, en ontstaat draagvlak voor bredere internationale gendergelijkheid.⁵⁹
2. Wereldwijd wordt er bezuinigd op ontwikkelingssamenwerking, ook in Nederland.⁶⁰ Dit heeft niet alleen gevolgen voor NGO’s in Nederland, maar ook voor het maatschappelijk middenveld in lage- en middeninkomenslanden. In veel partnerlanden is het wegvallen van steun direct voelbaar, zoals na het stopzetten van

⁵⁶ [Supporting Environmental Governance in Central America](#), Netherlands Institute for Multiparty Democracy (2024)

⁵⁷ [2024 ITUC Global Rights Index: The World’s Worst Countries for Workers](#), International Trade Union Confederation (2024)

⁵⁸ [Freedom in the World 2025: The Uphill Battle to Safeguard Rights](#), Yana Gorokhovskaia en Cathryn Grothe (2025)

⁵⁹ [Politica: voor gelijke representatie in de politiek](#), WO=MEN (2024)

⁶⁰ [International aid falls in 2024 for first time in five years](#), OECD (2025)

USAID-financiering in Kenia, waardoor het [Hiv-zorgsysteem instortte](#). Ook Nederlandse bezuinigingen zoals het schrappen van artikelen op Gendergelijkheid (SDG 5) en Klimaat (SDG 13) gaan langdurige maatschappelijke projecten raken, zoals het [Make Way-partnerschap](#), die bijdragen aan seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) in Afrika (SDG 3, 5). Coherent beleid, voorspelbare financiering en ruimte voor maatschappelijke inbreng blijven essentieel om effectief bij te dragen aan SDG's.

- (Geopolitieke) conflicten en fragiliteit nemen toe, terwijl samenwerking binnen multilaterale kaders [steeds lastiger wordt](#). Dit blijkt bijvoorbeeld uit de EU Critical Raw Materials Act, waarin duurzaamheidseisen grotendeels ontbreken, [waardoor bevoorradingszekerheid vooropstaat](#). De situatie in de Democratische Republiek Congo laat zien hoe Europese grondstoffendeals bijdragen aan het witwassen van mineralen uit conflictgebieden, wat eerlijke arbeidsomstandigheden (SDG 8), duurzame consumptie (SDG 12) en vrede (SDG 16) ondermijnt. In Oost-Congo werken Cordaid en VNG International aan betere samenwerking tussen justitiële en lokale overheden om de publieke dienstverlening te versterken (SDG 16).⁶¹

6. Gevolgen van ontwikkelingen

De impact van bovenstaande ontwikkelingen is wereldwijd merkbaar. Voor alle SDG's geldt dat [op mondiale schaal](#) in 2024 stagnatie is opgetreden of de situatie verslechterd is. Dit is sterk gerelateerd aan de verbondenheid van SDG's. Achteruitgang op het ene doel zet andere onder druk, zoals blijkt uit de verslechterde voedselzekerheid en de impact van klimaatverandering op landbouwproductie.

Ondanks deze wereldwijde trend laat Afrika, vooral in de Sahara, een [stevig economisch herstel](#) zien na de Covid-19-pandemie. Dit toont aan dat gerichte investeringen en beleidsmaatregelen de veerkracht van economieën kunnen versterken, zelfs in moeilijke tijden. Het herstel onderstreept het belang van een goed functionerende rechtsstaat als basis voor de [verdere verwezenlijking](#) van de SDG's.

7. Conclusie en Aanbevelingen

De afnemende ruimte voor het maatschappelijk middenveld en de geopolitieke onzekerheden vereisen een proactieve aanpak. Nederland en andere donoren moeten hun rol in internationale samenwerking blijven vervullen.

- **Investeer in het maatschappelijk middenveld**
Maatschappelijke organisaties zijn cruciaal voor de SDG's. Hun ruimte en veiligheid moeten actief beschermd en versterkt worden binnen en buiten Nederland.
- **Echte prijzen**
Maak het consumenten en bedrijven makkelijker te kiezen voor duurzaamheid, en reken de maatschappelijke en milieukosten door in de producten. Verschuif hiervoor de belasting van arbeid naar grondstoffen en vervuiling. Verlaag de btw op circulaire producten en voer een bredere CO₂-prijs in.
- **Zet in op duurzaam ondernemen**
Benoem op korte termijn een toezichhouder die controleert of multinationals hun wettelijke verplichting tot maatschappelijk verantwoord ondernemen volgens de OESO-richtlijnen nakomen (zoals vastgelegd in het IMVO-wetsvoorstel).
- **Neem langetermijneffecten en de 'dimensie elders' mee in al het beleid**
Handhaaf dat beleidsmakers daadwerkelijk het Beleidskompas gebruiken. Controleer hierbij ook of de Toets Effecten Ontwikkelingslanden en de nieuwe Generatietoets worden toegepast.
- **Bedrijfsleven kijk in brede zin**
Richt je niet alleen op het laaghangend fruit en kortetermijnwinst, maar werk met het maatschappelijk middenveld aan de volledige SDG-agenda. Deze gedeelde verantwoordelijkheid is cruciaal, vooral nu de overheid bepaalde SDGs deprioriteert.

“Beleid moet verder gaan om een duurzame productie-transitie in beweging te brengen.”

⁶¹ [Communities and Authorities Work Together towards Stability in the Democratic Republic of the Congo](#), Cordaid (2024)

Kennisinstellingen

Opgesteld door en onder verantwoordelijkheid van NWO, gebaseerd op een brede uitvraag onder kennisinstellingen, sectorraden en organisaties zoals Leren voor Morgen.

Naast het committeren van de Nederlandse overheid aan de SDG's, is ook de onderwijs- en kennissector intrinsiek gemotiveerd om aan een duurzame toekomst bij te dragen. De bijdrage wordt zowel onder de noemer van de SDG's geleverd als via andere (thematische) benaderingen zoals 'impact', 'agency', of onder de vlag van klimaat of circulariteit. In dit hoofdstuk blikken we terug welke stappen er in 2024 zijn gezet. Hierbij komen de aandachtspunten van 2023 - samenwerking, regie en zelfsturing, integratie en verankering - ook aan bod. Een breed (echter niet uitputtend) palet aan ontwikkelingen en activiteiten zal worden beschreven.

1. Versnelling van SDGs via tools, richtlijnen, kennisdeling en rapportage

De rol van de SDG's in onderwijs en onderzoek groeit gestaag. Veelal onder de noemer duurzaamheid worden SDG's geïntegreerd in vakken, projecten, training van onderwijzend personeel, (praktijkgericht) onderzoek, minors, practoraten en lectoraten. Er is aandacht voor zowel competenties als bewustzijn, mede als betrokkenheid van studenten én docenten. Met name dit laatste is belangrijk voor het omzetten van beleid op SDG's in de praktijk. En Nederland doet het goed zoals ook blijkt uit de UI Green Metric waar de universiteiten van Wageningen en Groningen respectievelijk de eerste en derde plek van meest duurzame universiteiten ter wereld bekleedden.⁶²

Dit jaar is de eerste [Conferentie Duurzaamheidsdidactiek](#) georganiseerd en events zoals [de Groene Peper](#) vonden ook dit jaar plaats. Richtlijnen zijn ontwikkeld; zoals de [RVO-wegwijzer](#), het adviesrapport⁶³ van de kwartiermaker 'Duurzame School' en de Groene Draad (zie textbox). Op platforms worden handvatten aangereikt via bijvoorbeeld [Wikiwijs](#), [de Groen Draad](#), [Edusources](#), Open Leermaterialen, [SDGs op school en de KlimaatHelpdesk](#). Bovendien winnen tools zoals de [Inner Development Goals](#), [Klimaatgesprekken](#) en het spel [Rice Up](#) aan bekendheid. Het gebruiken en actief bijdragen aan deze initiatieven is voor hun doorontwikkeling te stimuleren.

[De Groene Draad](#), is een instrument om duurzaamheid en circulariteit in het mbo-curriculum te integreren. Het servicedocument en de toolbox bieden een praktische, stapsgewijze aanpak om een doorlopende leerlijn te creëren.

Afbeelding 11 Opbrengst van de Conferentie Duurzaamheidsdidactiek, tekenaar Floris van Elteren

⁶² UI GreenMetric, Universitas Indonesia (2024)
⁶³ Naar een duurzame onderwijspraktijk. Advies en werkplan, H. Ladders (2024)

De [SustainaBul](#) biedt jaarlijks inspiratie met overzichten en best practices (zie textbox voor de winaar van dit jaar). Via de SustainaBul MBO werken instellingen gezamenlijk aan professionalisering op duurzaamheid. De HBO SDG Coalitie brengt in 2025 een nieuw actieplan uit om duurzame ontwikkeling om te zetten naar actiepunten in onderwijs, onderzoek en bedrijfsvoering.

De Radboud Universiteit werd de 2024-winnaar van de SustainaBul-Best Practice met haar [‘Je bent nodig’-project](#), waarbij duurzaamheid in de gehele bacheloropleidingen werd ingebed. Via bottom-up action research door duo’s van student en docent, in samenwerking met ArteZ Hogeschool voor de Kunsten, werd vanuit de logica van elke opleiding duurzaamheid op de kaart gezet in het onderwijs. De hiervoor ontwikkelde [toolkit](#) is open beschikbaar voor universiteiten en hogescholen. Afbeelding 2. Workshop in kader van ‘je bent nodig’ project met de faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen. Foto Radboud Universiteit.

Het aantal opleidingen met het duurzaamheidscertificaat [‘Sustainability Higher Education’](#)⁶⁴ groeit. Om een beter inzicht te krijgen in de stand van zaken en uitdagingen van de sector is in 2024 de [handreiking voor duurzaamheidsverantwoording](#), onder regie van het Ministerie van OCW opgesteld met betrokkenheid van primair onderwijs tot en met wetenschappelijk onderzoek en instituten. De handreiking zal in 2025 afgerond worden. Deze regie is welkom, maar duurzaamheid vraagt maatwerk. Het moet een logische, natuurlijke pijler zijn.

Barrières om te versnellen, zoals werkdruk en tijdsgebrek worden ook benoemd zoals in de eerste editie van ‘De Staat van Duurzaam Onderwijs’⁶⁵ uitgebracht door Coöperatie Leren voor Morgen. Zorgelijk in het blijvend voortgang boeken zijn het leerkrachtentekort en de stevige bezuinigingen op het onderwijs- en onderzoeksveld.

Afbeelding 12 Conferentie Duurzaamheidsdidactiek foto Severn Teunissen

“De SDG’s stimuleren innovatie door instellingen aan te sporen om nieuwe, duurzame en impactvolle oplossingen te ontwikkelen.”

⁶⁴ Keurmerk Duurzaam Hoger Onderwijs, Hobéon (2024)

⁶⁵ [De Staat van het Duurzaam Onderwijs 2024](#), Coöperatie Leren voor Morgen (2024)

2. Werken aan de SDG's: aandachtsgebieden in 2024

De onderwijs- en kennissector werkt inherent aan SDG 4 (kwaliteitsonderwijs) en SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur). Het rapport [Positieve Impact Onderwijs](#) benadrukt de voorbeeldfunctie en de bijdrage via leerlingen aan een duurzamere samenleving. De SDG's stimuleren innovatie door instellingen aan te sporen om nieuwe, duurzame en impactvolle oplossingen te ontwikkelen voor maatschappelijke vraagstukken, van energie tot landbouw. Een in 2024 sterk opkomend thema was digitalisering. Zo startte de HAS Green Academy het lectoraat 'Data intelligence voor duurzame transities'. Een ander thema dat in het oog springt, is rechtvaardigheid. Illustratief is het lectoraat 'Inclusief Natuurbeheer' van Hogeschool Van Hall Larenstein waar de relaties tussen natuur, rechtvaardigheid en armoede worden onderzocht.

Ook werkt de sector aan de SDG's 'elders'. Het nieuwe NWO-regieorgaan Klimaatonderzoek Initiatief Nederland (KIN) draagt bij aan zowel de klimaattafel op Bonaire gericht op de transitie-opgaven van het eiland, als aan de klimaat transitie-analyse in Mozambique. Het NWO-onderzoeksprogramma [Nederlandse Wetenschapsagenda \(NWA\)](#) kent een toegewijde SDG-route. Deze speelt een belangrijke rol in het samenbrengen van onderzoekers rond discipline-overstijgende 'wicked problems' zoals mondiale gezondheid, klimaatverandering en urbanisatie. Co-creatie met wetenschappers uit de 'Global South' staat hierin centraal.

3. Samenwerking is de kern om SDG's te realiseren

Het belang van samenwerking tussen de kennisinstellingen, overheid, NGO's en bedrijven wordt breed erkend. Zie ook het hoofdstuk over het bedrijfsleven. Afgelopen jaar heeft het KIN de basis gelegd voor het oprichten van een [Expertisecentrum transdisciplinaire samenwerkingen](#). Samen met het Ministerie van I&W zijn adaptatiepadenkaarten ontwikkeld als input voor de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS '26). Daarbij zet het netwerk KIN Pact zich in voor het versnellen van systeemtransities en is groeiende met 120 betrokken leden van meer dan 25 organisaties en zes werkgroepen. De TO₂-federatie toont in een indrukwekkend overzicht hoe vijf Nederlandse topinstellingen voor toegepast onderzoek samenwerken op duurzaamheidstransities, bijvoorbeeld met de interdisciplinaire roadmap rondom de energietransitie in de Noordzee.

In 2025 zal de Nederlandse vertegenwoordiging van het [UN Sustainable Development Solutions Network](#), worden gelanceerd. Dit is een mondiaal kennisnetwerk rondom de SDG's met als doel om universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten, denktanks en nationale laboratoria wereldwijd te mobiliseren.

Samenwerking (SDG 17) om onderwijs en onderzoek aan te laten sluiten op de maatschappij is een speerpunt. Onderlinge samenwerking is kern voor versnelling op de SDGs. Het beleid om bezuinigingen door te voeren en internationale studenten in te perken zal door capaciteitsbeperking (inter)nationale samenwerking op de SDG's onder druk zetten.

4. Conclusie en Aanbevelingen

De vergrootte zichtbaarheid van de SDG's, het delen van ervaringen en interdisciplinaire samenwerkingen in de sector zijn bemoedigend. Tegelijkertijd leven er grote zorgen over de verdere realisatie door de brede bezuinigingen, werkdruk en tijdsgebrek. De toekomst ligt in kwalitatief en toegankelijk onderwijs, innovatie en onderzoek voor het oplossen van complexe transitievraagstukken. De sector is hard nodig en voelt een morele verplichting om bij te dragen aan een duurzame wereld in lijn met de SDG's. Hier is capaciteit en samenwerking voor nodig.

- Ondersteun en zorg voor overzicht van bestaande initiatieven op centraal niveau; maak hier middelen voor vrij om de geambieerde versnelling te kunnen realiseren.
- Sectorbrede toepassing van richtlijnen, tools, rapportages en inzet om betrokkenheid van studenten én docenten te waarborgen.
- Een blijvende omarming door de sectorraden van de SDG's voor een integrale verankering van de doelen in de breedte van het onderwijs- en onderzoekssysteem.
- Gedeelde focus en ondersteuning van samenwerking en co-creatie binnen én met andere sectoren onder ander op transitiepaden voor Nederland zoals de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS '26).

Jongeren

*Opgesteld door en onder verantwoordelijkheid van de
Nationale Jeugdraad (NJR).*

Bij NJR komen 44 jongerenorganisaties samen die verschillende groepen en belangen vertegenwoordigen. In dit hoofdstuk blikken we terug op de SDG-voortgang vanuit het perspectief van jongeren. Met input van het NJR-bestuur, jongerenvertegenwoordigers en ruim 50 jongeren uit een achterbanenquête brengen we in kaart wat er volgens jongeren écht toe doet.

Jongeren leven het langst met de besluiten van nu en kijken naar hoe de toekomst vorm moet krijgen. In dit hoofdstuk doen we aanbevelingen over thema's die voor jongeren centraal staan: bestaanszekerheid, gezondheid, klimaat, polarisatie, participatie en vertrouwen in politiek en overheid.

1. Bestaanszekerheid

In 2024 bleef de financiële situatie van jongeren kwetsbaar, mede door hoge inflatie, het gebrek aan steunmaatregelen en het relatief lage inkomen van jongeren. De herinvoering van de basisbeurs voor hbo- en wo-studenten bood verlichting maar had geen effect voor mbo-studenten, die al een basisbeurs ontvingen. Hoewel de meeste mbo-studenten aangeven rond te komen, gaf 1 op de 5 aan moeite te hebben met hun financiële situatie⁶⁶.

Betaalbare woningen zijn schaars, zeker voor studenten en starters. Stijgende huurprijzen maken zelfstandig wonen voor jongeren steeds moeilijker en vergroten hun financiële kwetsbaarheid (11.1)⁶⁷. Veel studenten besteden meer dan 40% van hun inkomen aan huur⁶⁸ – een niveau dat als financieel risicovol wordt gezien (SDG 11.1)⁶⁹. De afschaffing van de tijdelijke aanvulling op de basisbeurs per september 2024 verhoogt de druk. Weinig jongeren achten hun kansen op de woningmarkt realistisch⁷⁰; onder woningzoekenden ervaart de meerderheid grote obstakels zoals torenhoge prijzen,

schaarste en slechte informatievoorziening⁷¹. Specifieke groepen, zoals mbo-studenten, ervaren extra belemmeringen zoals discriminatie en beperkende regels, waardoor jongeren hun levensplannen moeten uitstellen (SDG 11.1)⁷².

Afbeelding 13 Eindevenement van het derde traject van Sprint, een Maatschappelijke Diensttijd (MDT) traject van NJR en CNV Jongeren

⁶⁶ [JOB-monitor 2024, JOB MBO \(2024\)](#)

⁶⁷ [Jongeren wonen langer thuis, NJi \(2024\)](#)

⁶⁸ [Landelijke monitor studentenhuysvesting 2024, Kences \(2024\)](#)

⁶⁹ [Dashboard Datawonen, Ministerie van BZK \(z.d.\)](#)

⁷⁰ 5,5% van de geconsulteerde jongeren uit onze achterban was het met deze stelling helemaal eens. 5,5% was het met deze stelling een beetje eens.

⁷¹ [Een \(t\)huis, een toekomst, State of Youth NL \(2025\)](#)

⁷² [Een \(t\)huis, een toekomst, State of Youth NL \(2025\)](#)

Jongeren krijgen vaker te maken met geldstress en schulden, mede door stijgende kosten en het groeiende gebruik van achteraf-betaalmethoden. Ze weten vaak de weg naar hulp niet te vinden, waardoor kleine betalingsproblemen uitgroeien tot schulden. Betalingsachterstanden komen dan ook vaak voor, vooral bij achteraf betalen, leningen en zorgkosten. Bijna de helft van de 16-27-jarigen komt in de schulden terecht, waarbij de schuldenstapelning voor de meesten bij de zorgpremie begint (SDG 1.4)⁷³. Bovendien blijken aanbieders van achterafbetaalmiddelen regels te omzeilen voor minderjarigen, wat toenemend gebruik van achteraf betalen en groeiende schulden in de hand speelt (SDG 1.4 en 1.5). Al met al maken veel jongeren zich zorgen over hun financiële toekomst en de impact daarvan op hun relaties.

“Jongeren leven het langst met de besluiten van nu en kijken naar hoe de toekomst vorm moet krijgen.”

Over de bestaanszekerheid van arbeidsongeschikte jongeren met of zonder bijstandsuitkering ontbreekt fundamenteel inzicht⁷⁴. Sinds de aanscherping van de Wajong in 2015 daalt de instroom, maar het is onduidelijk of deze jongeren nog ondersteund worden. Een UVW-steekproef toont aan dat 9% van de Wajong-aanvragen fouten bevat, met risico op onterechte toe- of afwijzing⁷⁵. Betere monitoring, structurele ondersteuning en herziening van regelgeving zijn nodig om hun bestaanszekerheid te waarborgen (SDG's 1.2, 8.5 en 10.2).

2. Mentale en fysieke gezondheid

In 2024 bleef de mentale gezondheid van jongeren onder druk staan door psychische klachten, prestatiedruk en stijgende suïcidecijfers, terwijl bezuinigingen de jeugdzorg ondermijnen. Slechts de helft ervaart hun mentale gezondheid als goed; bij vrouwen, non-binaire en LHBTQIA+ jongeren ligt dit cijfer lager (SDG 3.4)⁷⁶. Huisartsbezoeken voor suïcidegedachten en -pogingen stegen met 75% sinds de coronapandemie⁷⁷. Eén op de zeven jongeren krijgt jeugdhulp, maar geplande bezuinigingen van €1 miljard bemoeilijken verbeteringen. De Deskundigencommissie [Hervormingsagenda Jeugd](#) werkt aan nieuwe adviezen voor verbeteringen. Positief is dat jongeren actief worden betrokken als vaste adviseurs binnen de Hervormingsagenda (SDG 3.8).

24,8% van de jongeren rookte of vapede minimaal een keer per week in 2024 (t.o.v. 25,8% in 2022)⁷⁸. Alcoholgebruik is licht gedaald, maar 20,9% dronk wekelijks grote hoeveelheden alcohol (SDG 3.5)⁷⁹. Beweging nam licht toe: meer jongeren bewogen dagelijks of sportte wekelijks⁸⁰. Verder had 70% een gezond gewicht, terwijl 19% kampte met matig overgewicht en 7% met ernstig overgewicht.

“Jongerenbetrokkenheid bij besluitvormingsprocessen is essentieel voor een duurzame en inclusieve samenleving.”

⁷³ [ING onderzoek: Helft van de jongeren van Generatie Z heeft schulden, ING \(2024\)](#)

⁷⁴ [Ministerie SZW: geen zich op aantal arbeidsongeschikte jongeren met of zonder bijstandsuitkering, Pointer \(2025\)](#)

⁷⁵ [Fouten bij de Wajong-aanvragen: wat ging er mis en wat nu?, UWV \(2025\)](#)

⁷⁶ [Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen \(februari 2025\), GGD \(2025\)](#)

⁷⁷ [Jongeren vaker in contact met huisarts door suïcidaliteit, RIVM \(2024\)](#)

⁷⁸ [Corona Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen 2022, RIVM \(2023\)](#)

⁷⁹ [Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen \(februari 2025\), GGD \(2025\)](#)

⁸⁰ [LSM-A Bewegen en Ongevallen/Leefstijlmonitor, RIVM, VeiligheidNL en CBS \(2015-2023\)](#)

Afbeelding 14 De 29e editie van het Nationaal Jeugddebate, waar jongeren in de Tweede Kamer in debat te gaan met ministers, staatssecretarissen en Kamerleden over maatschappelijke thema's.

3. Maatschappelijke ontwikkelingen

In 2024 nam de ervaren polarisatie onder jongeren verder toe. 87% signaleert meer verdeeldheid, 65% voelt dat groepen tegen elkaar worden uitgespeeld en 36% durft daardoor niet vrijuit te spreken. Dit leidt tot verdriet, frustratie en afstand tot de politiek⁸¹. Sinds corona is het vertrouwen gedaald: in ambtenaren heeft 55,2% veel vertrouwen⁸², in politici 31% (SDG 16.6). 84% van de door ons geconsulteerde jongeren vindt echter dat de politiek naar hen luistert (SDG 16.7)⁸³.

12% van de jongeren identificeert zich als LHBTQIA+⁸⁴, waarvan 33% zich niet altijd veilig voelt om zichzelf te zijn. 75% van de middelbare scholen meldt spanningen rond Paarse Vrijdag⁸⁵, sommige passen de dag aan of schrappen deze volledig.

Jongeren hechten belang aan brede participatiemogelijkheden, zoals via jongeren-initiatieven en -organisaties. Hun betrokkenheid bij besluitvormingsprocessen is essentieel voor een duurzame en inclusieve samenleving en draagt bij aan het behalen van de SDG's.

⁸¹ [UNICEF-jongerenpeiling: polarisatie neemt toe, uitsluiting maakt jongeren verdrietig en boos. UNICEF \(2024\)](#)

⁸² [Vertrouwen in mensen en in organisaties; persoonskenmerken, CBS \(z.d.\)](#)

⁸³ 34,5% van de geconsulteerde jongeren uit onze achterban was het een beetje oneens met de stelling "De politiek let genoeg op wat jongeren belangrijk vinden", 49,1% was het met deze stelling helemaal oneens.

⁸⁴ [Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen \(februari 2025\), GGD \(2025\)](#)

⁸⁵ [Problemen op middelbare scholen rond Paarse Vrijdag, NOS \(2024\)](#)

Conclusie en aanbevelingen

Zoals zichtbaar uit bovenstaande ontwikkelen, worden jongeren geconfronteerd met een opeenstapeling van crises m.b.t. bestaanszekerheid, mentale gezondheid, klimaatverandering en polarisatie. Tegelijkertijd daalt hun vertrouwen in overheid en politiek – dezelfde instanties die deze crises moeten aanpakken. Dit maakt betekenisvolle jongerenparticipatie onmisbaar voor oplossingen en beleid die hun leefwereld raken.

- Veranker de [Nationale Jeugdstrategie](#) en jongerenparticipatie structureel binnen de gehele Rijksoverheid;
- Maak de [generatietoets](#) verplicht op alle grote nieuwe wetgeving en beleidswijzigingen en borg de naleving ervan via monitoring en evaluatie;
- Versterk de financiële positie van jongeren via een renteplafond op studieleningen, eerlijke compensatie voor de ‘pechgeneratie’, structurele ophoging van de basisbeurs en een verplichte en eerlijke stagevergoeding;
- Laat SZW Wajong-ervaringsdeskundigen betrekken bij herstel en bij het opstellen van preventieplan;
- Neem het advies van de deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd over, zet de actieve betrokkenheid van jongeren voort en zorg voor een soepele overgang naar volwassenheid;
- Stel binnen de 100.000-woningenopgave ook concrete targets voor betaalbare jongerenwoningen vast;
- Investeer in digitale weerbaarheid van jongeren via educatie en bescherming tegen online risico’s;
- Versoepel de leeftijdsgrens in de Jeugdwet om dakloosheid te voorkomen en een harde overgang naar volwassenheid te verzachten.

Brede Welvaart en SDG's

Hoe sluiten de SDG's aan bij de brede welvaart thema's?

De Brede Welvaart Thema's¹

1 Subjectief welzijn

2 Gezondheid

- Goede gezondheidszorg voor iedereen (SDG3)
- Tegengaan milieuvuiling (SDG3)
- Toegang tot gezonde voeding (SDG2)

3 Consumptie en inkomen (SDG4)

- Armoede terugdringen (SDG1)
- Kwalitatief goed werk (SDG8)
- Duurzame (circulaire) consumptie en productie (SDG12)

4 Onderwijs en opleiding

- Goede kwaliteit onderwijs voor iedereen (SDG4)
- Leven lang ontwikkelen (SDG4)

5 Ruimtelijke samenhang en -kwaliteit

- Toegang tot adequate woning (SDG11)
- Veilige, inclusieve, gezonde steden en dorpen (SDG11)
- Duurzame landbouw (SDG2)

6 Economisch kapitaal

- Duurzame, inclusieve economische groei (SDG8)
- Circulaire consumptie en productie (SDG12)
- Duurzame infrastructuur, kennis en innovatie (SDG9)
- Duurzame energie (SDG7)

7 Natuurlijk kapitaal

- Duurzaam schoon water en sanitatie (SDG6)
- Klimaatactie (SDG13)
- Biodiversiteit op land en onder water (SDG14 en 15)

8 Sociaal kapitaal

- Veilige en vreedzame samenleving (SDG16)
- Participatie en toegang tot het recht (SDG16)
- Capabele en verantwoordelijke instituties (SDG16)
- Ongelijkheid tegengaan, gelijke kansen (SDG10)
- Gelijkheid man – vrouw (SDG5)

- Brede welvaart bekijkt welvaart breder dan economische groei en materiële welvaart. Brede welvaart gaat over de kwaliteit van leven in het hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of die van mensen elders in de wereld.
- Net als de SDG's brengt brede welvaart de samenhang tussen thema's in beeld. Dit biedt een kans om overkoepelend te kijken. Dit kan ook bijdragen aan de ontwikkeling van beleid voor de lange termijn. Ook kunnen doelen verbonden worden als ze elkaar helpen en worden mogelijke dilemma's duidelijk.
- Werken vanuit brede welvaart draagt bij aan de SDG's: het kijkt naar alle aspecten die nodig zijn voor veiligheid, welzijn en welvaart van mensen. Het moedigt aan te voorzien in de behoeften van vandaag zonder mogelijkheden van toekomstige generaties en mensen in andere landen aan te tasten.
- De thema's die voor brede welvaart belangrijk zijn sluiten nauw aan bij de SDG's, zoals deze illustratie laat zien.

¹ zie ook: <https://www.kcbr.nl/beleid-en-regelgeving-ontwikkelen/beleidskompas/2-wat-het-beoogde-doel/sustainable-development-goals-sdgs-en-brede-welvaart#Welvaart>

Annex 1

Overzicht van
SDG relevant
nieuw beleid

SDG-relevant nieuw beleid

In mei 2020 is toegezegd dat in de beleidsstukken zal worden aangegeven aan welke SDG's het beleid bijdraagt, conform de motie Van den Hul.⁸⁶ Ook in het jaar 2024 zijn er weer verschillende beleidsinitiatieven tot stand gekomen die bijdragen aan de SDG's binnen én buiten Nederland. Onderstaand overzicht geeft aan welke overige grote SDG-relevante beleidsinitiatieven het afgelopen jaar zijn ingezet.

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
BuitenlandseZaken			
Kamerbrief over ontwikkelingshulp	Informereren van de Tweede Kamer over de inzet van het kabinet m.b.t. Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp.	BZ	Alle SDG's metname: SDG 2 SDG3 SDG6 SDG8
Kabinetsreactie AIV advies over hoe de Nederlandse overheid de maatschappelijke betrokkenheid bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals - SDG's) kon versterken	Reactie van minister Klever op het advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) over de SDG's.	BZ	Alle SDG's metname: SDG 2 SDG3 SDG6 SDG8
AIV briefadvies "Onlosmakelijk verbonden SDG's in Nederland en de rest van de wereld"	Advies van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) over hoe de Nederlandse overheid de maatschappelijke betrokkenheid bij de SDG's kan versterken.	BZ	Alle SDG's metname: SDG 2 SDG3 SDG6 SDG8
Voortgangsrapportage Nationaal Actieplan bedrijfsleven en mensenrechten (NAP)	Doel van het NAP is om mensenrechtenschendingen te voorkomen in bedrijfsactiviteiten, rechtstreeks en in productieketens. Uit de rapportage bleek dat voortgang wordt gemaakt op de drie pijlers: 1. de verplichting van de staat om mensenrechten te beschermen, 2. de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven om mensenrechten te respecteren, en 3) het recht op effectieve remedie.	EZ, KGG, IenW, FIN, BZK, JenV, SZW, BZ	SDG8 SDG9 SDG10 SDG12 SDG16

⁸⁶ [Motie](#) van het lid Van den Hul c.s. over de koppeling van beleiden SDG's inzichtelijk maken (d.d. 28 november 2019)

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Fiche: Voorstel Omnibus I (CSR & CSDDD)	<p>Reflectie van het kabinet op de voorgestelde wijzigingen in de implementatie van de CSRD en CSDDD door de EU Commissie.</p> <p>Het voorstel betreft een bredere en gestandaardiseerde rapportageverplichting voor bedrijven en hun waardeketen, met als doel duurzame, ethische en transparante bedrijfsvoering te bevorderen.</p>	BZ	SDG8 SDG10 SDG12 SDG13 SDG16 SDG17
Mensenrechtenrapportage 2023	Rapportage op de vijf prioriteiten van het NLse mensenrechtenbeleid in het buitenland: 1) vrijheid van meningsuiting online en offline, 2) vrijheid van religie en levensovertuiging, 3) gelijke rechten voor lhbtqi+ personen, 4) bescherming van mensenrechtenverdedigers en versterking van het maatschappelijk middenveld, en 5) gelijke rechten voor vrouwen en meisjes.	BZ	SDG 5 SDG 10 SDG 16
Beleidsreactie IOB onderzoek mensenrechtenbeleid	Reactie ministers Veldkamp en Klever op 'Tussen papier en praktijk. Evaluatie van het Nederlandse Mensenrechtenbeleid in een veranderde Wereldorde (2017-2022)'.	BZ	SDG 3 SDG 5 SDG 8 SDG 10 SDG 16
Kamerbrief over verwachtingen en inzet VN- klimaatconferentie COP29	De Tweede Kamer informeren over de inzet van NL voor de COP29 bij het Klimaatverdrag van de VN (UNFCCC).	BZ	SDG 3 SDG 7 SDG 9 SDG 11 SDG 12 SDG 13 SDG 14 SDG 15
Kamerbrief over inzet Nederland voor 79e zitting van Algemene Vergadering van de Verenigde Naties	Ministers Veldkamp (BZ) en Klever informeren de Tweede Kamer over de inzet van het Koninkrijk der Nederlanden tijdens de 79e zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN).	BZ	Alle SDG's met name: SDG 2 SDG 3 SDG 6 SDG 8

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Doen waar Nederland goed in is - Strategie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking Tweede Kamer der Staten-Generaal	Jaarlijkse Kamerbrief over EU- ontwikkelingssamenwerking door minister Schreinemacher.	BZ	Alle SDG's met name: SDG 3 SDG 8 SDG 10 SDG 17
Infrastructuur en Waterstaat			
Multimodaal goederenvervoerbeleid	De realisatie van een concurrerend, duurzaam, veilig, veerkrachtig-goederenvervoersysteem. Multimodaal gebruik van de infrastructuur-netwerken helpt daarbij. Ook in 2024 is hiervoor ingezet op een modal shift van weg naar binnenvaart en spoor en het versterken van negen multimodale knooppunten.	Rijksoverheid en decentrale overheden	SDG 7 SDG 8 SDG 9 SDG 11
Luchtvaart in Transitie	Luchtvaart in Transitie (LiT) is een meerjarig programma gericht op het verduurzamen van de Nederlandse luchtvaartsector naar een klimaat-neutrale Nederlandse luchtvaart in 2050. Het neemt knelpunten zoals grote risicovolle schaalessprongen in technologie voor toepassing van waterstof als energiedrager, weg.	Rijksoverheid, luchtvaart sector, topsectoren.	SDG 7 SDG 8 SDG 9 SDG 13
Maritiem Masterplan	Het doel van het Maritiem Masterplan is om de maritieme energie-transitie te versnellen door betrouwbare en modulaire klimaatneutrale schepen te ontwikkelen, te bouwen en te gebruiken in een cyclische innovatieketen. Het plan wil bijdragen aan de versnelling van de mondiale energietransitie, het versterken van de Nederlandse economie en het beschermen van de nationale veiligheidsbelangen.	Rijksoverheid, topsector, decentrale overheden	SDG 7 SDG 8 SDG 9 SDG 13
Borgingskalender Water en bodem sturend	De borgingskalender bevat een uitwerking van de keuzes uit de Water Bodem Sturend (WBS) Kamerbrief van 25 november 2022. Deze gaat over de rol van water en bodem bij toekomstige besluitvorming over ruimtelijke ordening.	Rijksoverheid, decentrale overheden	SDG 6 SDG 11 SDG 13 SDG 14 SDG 15
Deltaprogramma - de Toekomst aan tafel	'Toekomst aan Tafel': een initiatief van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Staf Deltacommissaris en Rijkswaterstaat. Het doel is om een praktische aanpak ontwikkelen die het perspectief van zowel huidige als toekomstige generaties structureel meeneemt in beleidsontwikkeling.	Rijksoverheid, Deltacommissaris en decentrale overheden	SDG 6 SDG 13 SDG 14 SDG 15
Onderwijs, Cultuur & Wetenschap			
Beleidsreactie op het advies Cultuur Natuurlijk van de Raad voor Cultuur	Faciliteren en stimuleren bij verduurzaming in de culturele en creatieve sector.	Rijkscultuurfondsen, brancheorganisaties en medeoverheden, KGG, VRO, IenW	SDG9 SDG11 SDG13

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Internationaal Cultuurbeleid 2025-2028 Internationaal Cultuurbeleid Voortgangsrapportage 2023	Een sterke positie van de Nederlandse culturele sector in het buitenland door duurzame samenwerking, uitwisseling en zichtbaarheid; Het met Nederlandse cultuuruitingen ondersteunen van de bilaterale relaties met andere landen; De kracht van de culturele en creatieve sector gebruiken voor het bevorderen van duurzame ontwikkeling, met de SDGs als richtinggevend kader.	OCW, BZ	Alle SDG's, met name: SDG 8 SDG 9 SDG 10 SDG 11 SDG 12 SDG 13 SDG 17
Fair Pay verplicht voor rijks gesubsidieerde culturele instellingen	Zorgdragen voor een normale, gezonde arbeidsmarktpositie van makers, technici en andere werkenden in de culturele sector.	OCW	SDG 1 SDG 8 SDG 10
Sociale Zaken en Werkgelegenheid			
Kamerbrief Voortgang werkagenda SUWI	Het versterken van de positie van burgers in het stelsel van de sociale zekerheid en het verwezenlijken van publieke waarden in beleid en uitvoering wettelijk verankeren. Deze brief geeft de voortgang weer van de Werkagenda SUWI van het afgelopen jaar.	SZW,SVB,UWV,BKWI, VNG	SDG10 SDG16
Kamerbrief opvolging rapport Octas	Octas heeft voorstellen gedaan voor oplossingen voor de complexiteit en de uitvoerbaarheid van het arbeidsongeschiktheidsstelsel. Deze brief gaat in op wat de uitwerking van het Octas-rapport aan inzichten heeft opgeleverd.	SZW, UWV	SDG1 SDG10
Kamerbrief voortgang programma Participatiewet in balans	De participatiewet is het vangnet van ons stelsel van sociale zekerheid. Deze brief biedt inzicht in de huidige stand van zaken van de drie sporen van het programma Participatiewet in balans.	SZW	SDG8 SDG10
Kamerbrief hervormingsagenda inkomensondersteuning	Deze hervormingsagenda moet de complexiteit en onzekerheid in het stelsel van inkomensondersteuning verminderen.	SZW, FIN	SDG1 SDG10
Kamerbrief met Kabinetsreactie op Interdepartementaal Beleidsonderzoek problematische schulden	Het kabinet maakt de visie op het terugdringen van problematische schulden kenbaar en geeft een reactie op het Interdepartementaal Beleidsonderzoek problematische schulden, waarbij ook de plannen van het kabinet voor het terugdringen van problematische schulden worden gegeven.	SZW, JenV	SDG1 SDG10
Kamerbrief over 3e voortgangsrapportage aanpak geldzorgen, armoede en schulden	Het kabinet blijft inzetten op het terugdringen van geldzorgen, armoede en schulden en geeft inzicht in de voortgang van de aanpak hiervan.	SZW,BZK,EZK,OCW, FIN, JenV, VWS	SDG1 SDG10
Kamerbrief over tegengaan energiearmoede	Het kabinet onderschrijft het belang om kwetsbare huishoudens waar mogelijk te ondersteunen bij een hoge energierekening en het tegengaan van energiearmoede. Het kabinet neemt maatregelen om huishoudens met een hoge energierekening te ondersteunen.	SZW,KGG,VRO	SDG1 SDG7 SDG10

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Kamerbrief over beleidsagenda kinderopvang	Deze beleidsagenda schetst een beeld van het brede kinderopvangveld en de maatregelen die binnen het huidige systeem lopen. De kamerbrief informeert ook over een nieuwe vorm van financiering van de kinderopvang. Gelijktijdig stuurt hij de hoofdlijnenbrief over de uitwerking van het nieuwe financieringsstelsel.	SZW, OCW	SDG8 SDG5
Kamerbrief over actieplan arbeidsmarktparticipatie Oekraïense ontheemden	Het verhogen van de arbeidsmarktparticipatie en het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van Oekraïense ontheemden.	SZW	SDG8
Kamerbrief Agenda voor werkend Nederland	Een overzicht van wat het kabinet voor werkenden doet op een aantal onderwerpen rond de arbeidsmarkt, het inkomen uit werk, en het combineren van werk en privé.	SZW, OCW	SDG8 SDG1
Kamerbrief voortgang uitwerking Arbovisie 2040	Het kabinet wil toe naar nul doden door werk in 2040 ('zero death'). Goede arbeidsomstandigheden zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Deze brief gaat in op de voortgang van de implementatie van de Arbovisie 2024.	SZW	SDG8
Kamerbrief voortgang Wet basisverzekering arbeidsongeschiktheid zelfstandigen en wetsvoorstellen hervorming arbeidsmarkt	In het regeerprogramma is opgenomen dat er voor zelfstandigen een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering komt die voor iedereen toegankelijk is. Deze brief gaat in op de stand van zaken van het wetsvoorstel Wet basisverzekering arbeidsongeschiktheid zelfstandigen.	SZW	SDG1 SDG10
Kamerbrief over inspanningen kabinet na rapport van Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland	Het kabinet wil de komende jaren de bestaanszekerheid van de inwoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba verder versterken. In deze kamerbrief zet dit kabinet de visie ten aanzien van de bestaanszekerheid op Bonaire, Sint Eustatius en Saba uiteen.	SZW, BZK, IenW	SDG1 SDG10
Kamerbrief sociale agenda Groningen en Noord-Drenthe	De sociale agenda is gericht op het bieden van een betere toekomst voor de Groningers en Noord- Drenten. Het doel is om binnen één generatie (vastgesteld op dertig jaar, tot en met 2053) tenminste op het nationaal gemiddelde te komen op belangrijke indicatoren van brede welvaart.	SZW, BZK	SDG10 SDG1
Nationaal Plan Versterking Holocausteducatie	Doel van het plan is de kennis van de Holocaust in Nederland te versterken, inclusief de impact van de Holocaust op Joods leven in Nederland en de internationale context van de Holocaust.	OCW, VWS, SZW, NCAB	SDG10
Kamerbrief voortgang Agenda Veerkrachtige en Weerbare Samenleving (2023-2025)	Het kabinet wil de veerkracht en weerbaarheid van mensen versterken. Veerkracht en weerbaarheid maken het mogelijk dat inwoners beter bestand zijn tegen fenomenen zoals radicalisering, ongewenste polarisatie en ondermijnende criminaliteit. Deze kamerbrief geeft een overzicht van de stappen die het kabinet neemt en welke stappen er in de toekomst genomen worden.	SZW	SDG10 SDG16
Versterkt Actieplan programma Samen tegen mensenhandel	Betreft het voorkomen, het beter signaleren en helpen van slachtoffers en het aanpakken van daders van mensenhandel.	JenV, VWS, BZ, SZW	SDG 16

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Kamerbrief Actieagenda Integratie en Open en Vrije Samenleving	De Actieagenda ziet op de versterking van de waarden en normen van de open en vrije samenleving. Daarnaast ziet de Actieagenda op het vergroten van de arbeidsdeelname van mensen met een migratieachtergrond en gelijkwaardige kansen op de arbeidsmarkt.	SZW	SDG 8 SDG 10 SDG 16
Kamerbrief over Offensief Gelijke kansen	De kamerbrief gaat in op de aanpak van arbeidsmarktdiscriminatie via het Offensief gelijke kansen. Het Offensief ziet op het ondersteunen en faciliteren van werkgevers, het in positie brengen van werknemers en het monitoren van arbeidsmarktdiscriminatie.	SZW, BZK	SDG 8 SDG 10
Economische Zaken			
Kamerbrief overtoekomst Nederlandse corporategovernance stelsel	De Minister informeert de Tweede Kamer over de visie voor de toekomst van het corporate governance stelsel en de stappen die zij daarvoor wil zetten.	EZ	SDG8 SDG9 SDG12 SDG13 SDG17
Overzicht acties groene en digitale banen	Overzicht van acties op basis van het Actieplan groene en digitale banen. In dit plan staan maatregelen om de krapte op de arbeidsmarkt aan te pakken, in sectoren met banen die belangrijk zijn voor de klimaat- en digitale transitie.	EZ	SDG8 SDG9
Kamerbrief over vervolg Beleidslijnen Leven Lang Ontwikkelen (LLO)	Uitwerking van de Kamerbrief Beleidslijnen Leven Lang Ontwikkelen (LLO) van 23 september.	EZ, SZW, OCW	SDG3 SDG4 SDG5 SDG8 SDG10
Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen - Meerjarenstrategie bovenregionale samenwerking 2024-2027	Met deze meerjarenstrategie streven Rijk en provincies naar een versterkend effect van de activiteiten van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) door meer onderlinge samenwerking.	EZ	SDG8 SDG9 SDG10 SDG17
Aanbevelingen ter verbetering van de MKB-Financiering tot €1 mln	Rapport over samenwerking tussen de partijen in het Nationaal Convenant MKB-Financiering.	EZ	SDG8 SDG9
Monitor Ondernemingsklimaat 2024	De Monitor Ondernemingsklimaat geeft jaarlijks een actueel overzicht van de mogelijkheden en knelpunten voor bedrijven om succesvol te ondernemen in Nederland.	EZ	SDG8 SDG9
Evaluatie pilot implementatie IMVO op bedrijfsleveninstrumentarium EZ	Informatie over de pilot waarin is onderzocht hoe bedrijven via het bedrijfsleveninstrumentarium van het Ministerie van Economische Zaken kunnen worden aangezet tot internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO).	EZ	SDG9 SDG17
Kamerbrief met kabinetsreactie op eindrapportage aanjager schulden	Minister informeert de Tweede Kamer over de kabinetsreactie op het rapport van de aanjager problematische schulden voor ondernemers.	EZ	SDG8

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Financieringsmonitor 2024	De Financieringsmonitor 2024. De Financieringsmonitor is een enquête onder ondernemers en geeft een overzicht van de zoektocht naar externe financiering door ondernemers in de business economy, in de periode juli 2023 tot en met juni 2024.	EZ	SDG8 SDG9 SDG17
Volksgezondheid, Welzijn en Sport			
Verzamelbrief Geweld in afhankelijkheidsrelaties	Betreft hulp aan slachtoffers van seksueel geweld en hun omgeving, zoals ook is opgenomen in actielijn 5 van het Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag. De afgelopen periode hebben diverse partijen die reeds onderdeel uitmaken van de multidisciplinaire samenwerking rond slachtoffers van seksueel geweld hierin grote stappen gezet.	VWS, JenV	SDG 5
Ontwerpbesluit Verbetering beschikbaarheid jeugdzorg	Met de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg zijn in de Jeugdwet diverse wijzigingen opgenomen met als doel te bevorderen dat gemeenten kunnen voorzien in een toereikend aanbod van specialistische jeugdhulp en van gecertificeerde instellingen voor de uitvoering van kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering.	VWS, BZK, JenV	SDG 3
Beslisnota bij Kamerbrief over Voortgangsbrieven Beschikbaarheid Geneesmiddelen	Het kabinet wil de beschikbaarheid van geneesmiddelen verbeteren. Begin november werd de Nederlandse lijst van kritieke geneesmiddelen gepubliceerd. Op basis hiervan wordt aanvullend beleid ontwikkeld. Ook is de aanleg van extra voorraden van essentiële antibiotica en salbutamol gestart. Samenwerking met andere landen is ook van groot belang om (dreigende) tekorten tegen te gaan. Nederland neemt actief deel aan de Critical Medicines Alliance om de beschikbaarheid van geneesmiddelen in heel Europa te verbeteren.	VWS, EZ, Fin, IJG, CBG, ZN	SDG 3
Aanpak dakloosheid	Betreft het versterken van de aanpak van dakloosheid door betaalbare en duurzame huisvesting te bevorderen en dakloosheid te voorkomen via vroegtijdige signalering en interventie. Het actieplan binnen het deelprogramma Dakloosheidspreventie richt zich op het versneld realiseren van betaalbare woningen en het versterken van de samenwerking tussen gemeenten, woningcorporaties en maatschappelijke organisaties.	VWS, VRO, SZW	SDG 1 SDG 3 SDG 10 SDG 11
Geneesmiddelenbeleid: Herziening Zorgstelsel	Betreft het verbeteren van het stelsel van de vergoeding van dure geneesmiddelen waarmee de besluitvorming over de vergoeding van geneesmiddelen worden verbeterd.	VWS	SDG 3
Justitie en Veiligheid			
WODC rapport (gebruik van het Beleidskompas binnen de Rijksoverheid), kabinetsreactie	Maatregelen om het gebruik van het Beleidskompas binnen de Rijksoverheid verder te stimuleren. In het Beleidskompas is aandacht voor de toepassing van de SDG-lens bij beleidsontwikkeling.	Rijksoverheid	Alle SDG's

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Aanpak versterking toegang tot het recht – Missie en visie	Visieontwikkeling t.b.v. het versterken van de toegang tot het recht waardoor iedereen in Nederland toegang heeft tot een passende en duurzame oplossing voor een juridisch probleem of geschil.	JenV, organisaties die een plek hebben in het rechtsbestel of op een andere manier te maken hebben met de toegang tot het recht	SDG 16
Europees meerlandenproject (EU Technical Support Instrument) over de toegang tot het recht en de mensgerichte benadering daarvan (people-centred justice)	Het project heeft tot doel om de vier deelnemende landen (Ierland, Italië, Malta en Nederland) te ondersteunen in de versterking van de toegang tot het recht en de mensgerichte benadering daarvan.	JenV, organisaties die een plek hebben in het rechtsbestel of op een andere manier te maken hebben met de toegang tot het recht	SDG 16
Actieplan 'Meer vertrouwen minder onnodige procedures'	Actieplan uit het deelprogramma Burgergerichte overheid. Het Actieplan richt zich op het terugdringen van onnodige procedures tussen overheid en burger in het bestuursrecht. Daarnaast stimuleert het behoorlijk procedeedrag van de overheid.	JenV, organisaties die een plek hebben in het bestuursrechtelijk bestel of op een andere manier te maken hebben met het bestuursrecht, zoals gemeenten, uitvoeringsorganisaties en andere stakeholders	SDG 16
Programma stelselvernieuwing rechtsbijstand	Werken aan een stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand waarin rechtzoekendes met een (juridisch) probleem vroegtijdig, laagdrempelig en adequaat geholpen wordt met de oplossing van zijn of haar probleem en waarin de rechtsbijstandverleners die binnen het stelsel werkzaam zijn (sociaal advocaten, mediators en bijzondere curatoren) zo goed mogelijk zijn toegerust voor hun taak.	JenV en organisaties in en rond het stelsel rechtsbijstand	SDG 16
Eerstelijnsvoorziening voor rechtshulp + antidiscrimatievoorziening Caribisch Nederland	Opbouwen van een stichting waar inwoners van Caribisch Nederland terecht kunnen voor laagdrempelige en onafhankelijke hulp bij juridische vragen en problemen en bij klachten over discriminatie. Ook zal breder gekeken worden naar het Toegang tot het recht in Caribisch Nederland.	JenV, BZK, Openbare Lichamen, BES, Lokale maatschappelijke organisaties	SDG 16
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties			
Omgevingswet	Integreert milieuwetgeving en bevordert duurzame ruimtelijke ordening.	BZK	SDG 11 SDG 13
Wet kwaliteitsborging voor het bouwen	Bevordert bouwkwaliteit en veiligheid, met aandacht voor duurzaamheid.	BZK	SDG 11 SDG 9
Wijziging van de Huisvestingswet	Versterkt woonruimteverdeling en prioriteert kwetsbare groepen.	BZK	SDG 1 SDG 10 SDG 11
Regeling Beveiligingsmaatregelen Decentrale Bestuurders	Vergroot veiligheid van lokale bestuurders en daarmee veerkracht van democratisch bestuur.	BZK	SDG 16
Meer leenruimte voor energiezuinige woningen en verduurzaming	Stimuleert verduurzaming van de woningvoorraad en energie-efficiëntie.	BZK	SDG 7 SDG 11 SDG 13
Wet betaalbare huur	In verband met de regulering van huurprijzen en de bescherming van rechten van huurders (Wet betaalbare huur).	BZK	SDG 11

Beleidsstuk	Doel	Partners	SDG's
Caribisch Nederland			
Modernisering sociale zekerheidsstelsel	Het wetsvoorstel 'Wijzigingswet SZW-wetten BES 2024' introduceert aanpassingen in het socialezekerheidsstelsel en de verlofregelgeving, gericht op het verbeteren van de bestaanszekerheid op de eilanden.		SDG 1 SDG 8 SDG 10
Invoering sociaal minimum	Per 1 juli 2024 wordt een sociaal minimum ingevoerd voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba, waarbij het minimumloon en de uitkeringen worden verhoogd naar een niveau dat beter aansluit bij de kosten van levensonderhoud op de eilanden.		SDG 1 SDG 8 SDG 10
Bescherming tegen discriminatie	Het wetsvoorstel 'Bescherming tegen discriminatie op de BES' beoogt gelijke behandelingswetgeving in Caribisch Nederland te implementeren, waardoor inwoners een beroep kunnen doen op antidiscriminatievoorzieningen en klachten kunnen indienen bij het College voor de Rechten van de Mens.		SDG 10 SDG 16
Verbetering gezondheidszorg	De Tweede Kamer heeft moties aangenomen gericht op het verbeteren van de gezondheidszorg in Caribisch Nederland, waaronder plannen voor het opknappen van het Queen Beatrix Medical Center op Sint Eustatius en het organiseren van een zorgtop om de kwaliteit van de gezondheidszorg op de eilanden te verbeteren.		SDG 3
Belastingwetgeving van Caribisch Nederland	Per 1 januari 2024 zijn er wijzigingen doorgevoerd in de belastingwetgeving van Caribisch Nederland, waaronder de verhoging van de belastingvrije som en aanpassingen in de algemene bestedingsbelasting.		SDG 8 SDG 10
Klimaatagenda Koninkrijk	Nederland en het Caribisch deel van het Koninkrijk hebben een gezamenlijke klimaatagenda opgesteld om samenwerking, financiering en kennisdeling te versterken op het gebied van klimaatverandering en duurzaamheid.		SDG 13
Bestuursakkoord Bonaire 2024-2027	Het bestuursakkoord tussen Bonaire en het Rijk richt zich op controleerbare groei en duurzame ontwikkeling van het eiland, met aandacht voor een rechtvaardige samenleving, duurzame ontwikkeling en krachtig bestuur.		SDG 11 SDG 16

**Annex bij SDG
rapportage,
resultaten actieplan
beleidscoherentie
voor ontwikkeling
21 mei 2025**

Hieronder volgen de belangrijkste resultaten die in de periode 1 april 2024 tot en met 31 maart 2025 zijn bereikt op de individuele thema's van het actieplan voor beleidscoherentie voor ontwikkeling.

De rapportage is geschreven aan de hand van de kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren van het actieplan. Waar relevant zijn genderspecten opgenomen. Per thema worden beknopt de doelen uit het actieplan, gekoppeld aan de relevante SDG's, weergegeven.

Subdoel 1: Nederlandse financiële stromen zijn consistent met het pad naar koolstofarme en klimaatweerbare ontwikkeling (Art 2.1.c van het klimaatakkoord van Parijs).

Indicatoren en resultaten

1. Genomen maatregelen die publieke financiële steun aan fossiele activiteiten in het buitenland afbouwen. Atradius Dutch State Business (ADSB) verstrekte in 2024 68 exportkredietverzekering-polissen aan bedrijven voor transacties die als groen zijn geclassificeerd. Dit is wederom een stijging ten opzichte van voorgaande jaren (55 polissen in 2023, 46 polissen in 2022, 27 polissen in 2021). Aanvragen van bedrijven voor projecten in de fossiele energiesector komen sinds 2024 niet meer in aanmerking voor een exportkredietverzekering, behoudens een beperkt aantal uitzonderingen. In 2024 heeft een evaluatie plaatsgevonden van het EKV COP26-beleid, waarover de Kamer per brief is geïnformeerd (Kamerstuk 26 485, nr.438).
2. Aantal instrumenten van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking dat groene activiteiten stimuleert (bijv. door groene prikkels op te nemen in de regeling). Per 1 januari 2023 is een aantal instrumenten van RVO, Invest International en FMO vergroend. Bij de RVO-regelingen gaat het om SIB (Support International Business), PIB (Partners for International Business) en DHI (Subsidie demonstratieproject, haalbaarheids- en investeringsvoorbereidingsstudies). Meer dan de helft van de PIB's richt zich op groene thema's als groene waterstof, offshore wind en duurzame bouw. In 2024 heeft ruim 59% van de ingediende DHI-aanvragen een 'claim' op vergroening gedaan (t.o.v. 40% in 2023). Na beoordeling van de aanvragen is uiteindelijk 28% van het totale aantal goedgekeurde aanvragen als groen gekwalificeerd. Van het totale aantal SIB-aanvragen in 2024 kwam 8,5% in aanmerking voor het verhoogde vergroe-

ningspercentage. Handelsmissies en werkbezoeken richten zich o.a. op duurzame en klimaatrelevante thema's, zoals de economische missie naar Vietnam op de thema's agrofood, water en logistiek.

3. Acties genomen ter afbouw van fiscale prikkels. Nederland zet ook bij de aanpassing van de Richtlijn Energiebelastingen -onderdeel van het fit for 55 pakket- in op uitfasering van dergelijke regelingen.
4. Acties genomen ter uitwerking van de Beleidsagenda voor duurzame financiering. Binnen het vrijwillige Klimaatcommitment zijn stappen gezet om meer inzicht te krijgen in de omvang van groene investeringen. Dit jaar is daar voor het eerst over gerapporteerd in de KPMG Voortgangsrapportage Klimaatcommitment. Ook zijn er financieringstafels opgericht binnen het Klimaatcommitment op specifieke klimaat- en energieonderwerpen. Het doel hiervan is om knelpunten voor meer private financiering te achterhalen en deze op te lossen. Voor wat betreft milieu- en klimaatgerelateerde risico's zijn in 2024 de prudentiële wetten voor banken en verzekeraars aangepast waarmee de vereisten die zij hebben om deze risico's te monitoren en te beheersen verder zijn geconcretiseerd. Nederland is in het proces van implementatie van deze wetten.

Subdoel 2: Nederlandse emissies zijn consistent met de 1,5°C-doelstelling.

1. % CO₂-reductie in 2030 t.o.v. 1990. In de Klimaatwet zijn doelen opgenomen voor de binnenlandse broeikasgasemissies die consistent zijn met 1,5 graden. Daarvan afgeleid zijn door het vorige kabinet indicatieve sectorale reductieopgaven gesteld voor 2030. Er is een jaarlijkse cyclus afgesproken waarbij door het Planbureau voor de Leefomgeving in de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) wordt gemodelleerd wat de verwachte emissie in 2030 is, en als dat onvoldoende is om de doelen te halen het kabinet in het voorjaar daarop besluit tot aanvullende maatregelen. Voorjaar 2024 zijn zo diverse aanvullende maatregelen afgesproken. Het op 2 juli 2024 beëdigde kabinet Schoof heeft bepaalde maatregelen teruggedraaid maar wel afgesproken dat de doelen overeind blijven. In de KEV van najaar 2024 is vervolgens geconstateerd dat er maar een 5% kans is om het 2030-doel uit de Klimaatwet te halen. Daarom is een pakket aan maatregelen uitgewerkt om weer op koers mee te kunnen komen, in het voorjaar van 2025 wordt daarover besloten.

Voor de buitenlandse emissies die zijn verbonden met de Nederlandse productie en consumptie is geen specifiek doel gesteld. Deze vallen deels wel onder de doelstelling om de ecologische voetafdruk in 2050 te halveren, maar die doelstelling kent geen tussendoel voor 2030. Diverse Europese en nationale beleidsinstrumenten bevorderen de reductie van die voetafdrukemissies. De belangrijkste ontwikkeling op dat vlak in dit rapportagejaar is de publicatie van de Europese Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), die de grootste ondernemingen verplicht een klimaattransitieplan op te stellen, inclusief vijfjaarlijkse emissiereductiedoelen voor hun hele waardeketen.

2. Genomen maatregelen ter uitvoering van het Hoofdlijnenakkoord / Regeerprogramma waarin een aantal vrijstellingen in de sfeer van de energiebelasting wordt afgebouwd. Nederland zet ook bij de aanpassing van de Richtlijn Energiebelastingen -onderdeel van het fit for 55 pakket- in op uitfasering van dergelijke regelingen.

Nederland heeft het initiatief genomen om afbouw van fossiele voordelen internationaal onder de aandacht te brengen. Inzet daarbij is dat andere landen hun fossiele voordelen inventariseren en daar vervolgens afbouwmaatregelen bij formuleren.

Subdoel 3: Nederlandse productie, consumptie en handel vindt in toenemende mate plaats binnen planetaire grenzen en met positieve impact op bestrijding van armoede en ongelijkheid.

1. Inspanning conform de beschreven inzet in het *Fiche Mededeling over handel en duurzame ontwikkeling in handelsakkoorden*.⁸⁷ Deze mededeling ziet op de herziening van afspraken over handel en duurzaamheid in handelsakkoorden. De inspanning in de onderhandelingen is gelijk gebleven. Het enige handelsakkoord dat afgelopen jaar uitonderhandeld is, is het EU-Mercosur akkoord. Omdat er nog geen kabinetsappreciatie van dit akkoord is, kan nog niet gesteld worden of de uitkomst bijdraagt aan het subdoel.

2. Inspanning conform de beschreven inzet in het *Fiche Richtlijn gepaste zorgvuldigheidsverplichting voor ondernemingen*. Dit voorstel van de Europese Commissie heeft als doel ondernemingen te stimuleren bij te dragen aan de eerbiediging van mensenrechten en milieu in hun eigen activiteiten en via hun waardeketens. Op 25 juli 2024 is de Europese Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) in werking getreden. Nederland is direct gestart met de omzetting naar nationale wetgeving en heeft op basis van het Beleidskompas enkele verplichte kwaliteitstoetsen uitgevoerd, waaronder de bedrijfseffectentoets, de SDG-toets, de kwaliteitseis effecten op ontwikkelingslanden en de kwaliteitseis effecten op gendergelijkheid. De conceptwettekst van de Wet internationaal verantwoord ondernemen (Wivo) is van 18 november t/m 29 december 2024 openbaar geconsulteerd. Als gevolg van het op 26 februari 2025 gepubliceerde omnibusvoorstel zal de inhoud van de CSDDD heronderhandeld moeten worden en zal dus ook de Wivo aangepast moeten worden. Het kabinet heeft op 24 maart jl. het BNC-fiche met de Kamer gedeeld.⁸⁸
3. Ondersteuning bedrijfsleven in de vorm van een IMVO-steunpunt en beleid voor sectorale samenwerking.⁸⁹ Sinds 30 september 2022 geeft het MVO-steunpunt voorlichting aan bedrijven over, en ondersteunt bij, het toepassen van gepaste zorgvuldigheid aan de hand van de zes stappen van de OESO-richtlijnen, ook in voorbereiding op IMVO-wetgeving. Het steunpunt heeft hiervoor verschillende tools, webinars en communicatieactiviteiten ontplooit in de afgelopen jaren. Het instrument sectorale samenwerking, zoals op 2 augustus jl. gepubliceerd in de Staatscourant, biedt bedrijven de mogelijkheid om gezamenlijk in sectoren te werken aan verantwoord ondernemen.
4. De genomen maatregelen op internationaal niveau ter stimulatie van een eerlijke transitie van een lineaire naar een circulaire economie, zoals geformuleerd in het Nationaal Programma Circulaire Economie (2022).⁹⁰ De richtinggevendende tussendoelstelling en indicatoren zullen nader worden geconcretiseerd in de actualisatie van het Nationaal Programma Circulaire Economie die eind september 2025 verwacht wordt.⁹¹

⁸⁷ [Fiche 4: Mededeling over handel en duurzame ontwikkeling in handelsakkoorden](#)

⁸⁸ BNC fiche omnibus

⁸⁹ de formulering van deze indicator is geactualiseerd om beter te reflecteren wat de beleidsinzet is. Voorheen was de formulering: 'Invoering flankerend beleid in de vorm van een IMVO-steunpunt en beleid voor sectorale samenwerking'

⁹⁰ Dit zal na publicatie NPCE 2022 nog worden aangevuld

⁹¹ Voorheen twee indicatoren

Het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE), dat in 2023 is gepubliceerd, bevat vele dwingende en stimulerende beleidsmaatregelen die een circulaire economie dichterbij brengen. In september 2025 verschijnt de actualisatie van het NPCE. Daarin landen concretere nationale doelen met bijbehorende indicatoren. De doelen grijpen aan op vier strategieën om grondstoffen meer circulair te maken: het verminderen van grondstoffengebruik, het vervangen van eindige grondstoffen voor hernieuwbare grondstoffen, het verlengen van de levensduur van producten en het verwerken van producten en grondstoffen op een hoogwaardige manier. De voortgang richting de doelen wordt gemonitord, net als (waar mogelijk) de impact van het beleid op wereldwijde CO₂-emissies en landgebruik. In de beleidscyclus van het NPCE is ook een generatietoets opgenomen. Met de generatietoets kan de overheid mogelijke effecten van nieuwe wetgeving of nieuw beleid op de leefomstandigheden van generaties in het heden en in de toekomst inzichtelijk maken. De eerste generatietoets is uitgevoerd over de beleidsmaatregelen voor levensduurverlenging van consumptiegoederen. Daarbij is gekeken naar vijf thema's: (1) Inkomen, (2) Arbeidsmarkt, (3) Gezondheidszorg, (4) Natuur, milieu, grondstoffen, en (5) Klimaat en duurzaamheid. Daarbij zijn o.a. internationale gevolgen en verdelingseffecten als aandachtspunten meegenomen.

5. Inzet en resultaten van programma's gericht op mijnbouw en grondstoffenketens (EPRM, CSM, EITI). In 2024 is Nederland een nieuwe committering aangegaan met de Wereldbank voor de derde fase van een programma gericht op mineralenproductie (Extractives Global Programmatic Support), waar Climate Smart Mining ook is ingebed. Het doel is het aanbod van grondstoffen te vergroenen en diversifiëren, waarbij lage- en middeninkomenslanden baat hebben. Daarbij werkt de Wereldbank aan klimaatslimme mijnbouw, verbeteren van de artisanale en kleinschalige mijnbouwsector, en aan lokale ketenontwikkeling in productielanden. Transparantie en anti-corruptie bij grondstoffenproductie wordt tegengegaan door implementatie van de EITI – Standaard (Extractive Industries Transparency Initiative).

6. Inspanning conform de beschreven inzet in het *Fiche Verordening Carbon Border Adjustment Mechanism*.⁹² Dit voorstel is erop gericht om koolstoflekkage die het EU-klimaatbeleid ondermijnt te voorkomen en om bedrijven en landen buiten de EU te stimuleren ambitieuzer klimaatbeleid te ontwikkelen. Er zijn in 2024 geen nieuwe voorstellen geweest rondom CBAM. Er is wel gewerkt aan de implementatie ervan, beleidsverantwoordelijkheid hiervoor ligt bij het Ministerie van Financiën.
7. Inspanning conform beschreven inzet in het *Fiche Herziening Verordening Stelsel van Algemene Preferenties*.⁷ Het voorstel beoogt de ontwikkeling van OS-landen te ondersteunen, de sociale, arbeids- en klimaataspecten van het stelsel te versterken en migratieafspraken op te nemen. Vooral nog is geen politiek akkoord bereikt in de trilooonderhandelingen over de herziening van het APS.

Subdoel 3B: Inzet op het terugdringen van de Nederlandse land-, klimaat- en water-voetafdruk, vindt plaats in combinatie met partnerschap met OS-landen (inclusiviteit), duurzame economische ontwikkeling en vermindering van armoede en ongelijkheid.

1. Inspanningen t.b.v. het internationaal, Europees en in Nederland agenderen van het belang van vermindering van armoede en ongelijkheid, in combinatie met het terugdringen van de Nederlandse voetafdruk. In de kabinetsinzet ten behoeve van goed watermanagement en voedselzekerheid in ontwikkelingslanden is het bestrijden van armoede en ongelijkheid een belangrijke onderliggende drijver. In de programma's is aandacht voor de positie van vrouwen, meisjes en kwetsbare groepen, zodat juist zij ook ervan kunnen profiteren.⁹³

⁹² [Fiche 13: Verordening Carbon Border Adjustment Mechanism](#)

⁹³ Beleidsbrief ontwikkelingshulp, 20 februari 2025, Kamerstuk 36180, nr. 133

2. Inspanningen om deze agenda ook concreet en daadwerkelijk te laten landen in de transitie (naar meer weerbaarheid) van specifieke ketens als cacao en palmolie, o.a. in het kader van de implementatie van nieuwe EU-wetgeving (bijv. EUDR). Nederland zet in op het ondersteunen van een aantal partnerlanden bij de transitie naar een schone, eerlijke en weerbare economie. Nederland zet hierbij in op handelsketens die voor ontwikkelingslanden en Nederland belangrijk zijn. Nederland kan bijdragen aan de transitie binnen sectoren waar Nederland een grote voetafdruk heeft, en daarmee ook Nederlandse kennis en kunde als een hefboom inzetten om de sector weerbaarder en toekomstbestendig te maken. De Nederlandse inzet is waar mogelijk complementair aan de implementatie van nieuwe EU-wetgeving, zodat deze zal bijdragen aan de effectiviteit van de CSDDD, duidelijkheid voor ondernemingen zal vergroten en het risico op afwenteling van risico's op (kleinere) ondernemingen zal verkleinen, zowel in Nederland als in productielanden. De zogenaamde 'combinatietracks' blijven deel uitmaken van de inzet op ontwikkelingshulp.

Subdoel 4: Agrogrondstoffen- en houtketens naar Nederland vallend onder de Verordening ontbossings-vrije producten zijn uiterlijk in 2025 volledig ontbossingsvrij. Andere agrogrondstoffenketens volgen in de periode tot 2030, als onderdeel van de NL inzet om in 2030 wereldwijd ontbossing te stoppen.

1. Nederlandse inzet in relatie tot de EU-Verordening ontbossingsvrije producten. Nederland heeft zet zich actief ingezet voor de implementatie en handhaving van de EU-Verordening ontbossingsvrije producten (EUDR), zowel nationaal, binnen de EU als in internationaal verband. Door het uitstellen van de toepassing van de EUDR naar 30 december 2025, is er extra tijd voor een zorgvuldige implementatie. Nederland informeert en voert een dialoog met bedrijven om de toepassing van de verordening zorgvuldig voor te bereiden. Om een gelijk speelveld voor Nederlandse en EU-bedrijven te bevorderen, zet Nederland zich in voor internationale samenwerking met andere grote consumerende markten, zodat vergelijkbare maatregelen worden getroffen. Daarnaast wordt samen met gelijkgezinde partners ingezet op versterkte samenwerking met producerende landen om de toepassing van de wetgeving te

faciliteren en de impact op kleinschalige producenten te minimaliseren. Dit omvat onder andere steun aan initiatieven die bijdragen aan transparante toeleveringsketens en capaciteitsversterking op lokaal niveau. Via steun aan het Team Europe Initiatief gericht op de EUDR, specifiek het Sustainable Agriculture for Forest Ecosystems (SAFE)-programma, draagt Nederland bij aan de ondersteuning van producentenlanden bij het naleven van de EUDR, met bijzondere aandacht voor kleine producenten. Verder werd, door steun aan het Mobilising Finance for Forest (MFF)-programma van de FMO, de private sector nauwer betrokken bij de versnelling en uitbreiding van investeringen gericht op het tegengaan van ontbossing in ontwikkelingslanden.

Subdoel 5: Het bedrijfsleven en financiële sector zijn transparant over hun impact op en afhankelijkheid van biodiversiteit en natuurlijk kapitaal.⁹⁴

1. Genomen relevante acties, behaalde resultaten en toevoegingen binnen de Agenda Natuurinclusief. De Agenda Natuurinclusief 1.0 is uitgevoerd en doorontwikkeld naar een Agenda [Natuurinclusief 2.0](#)⁹⁵, met als doel om de beweging te vergroten, versnellen en versterken in 2024-2025. Ambities en acties van de partijen uit deze publiek-private samenwerking zijn er o.a. op gericht om tools en de juiste randvoorwaarden te creëren voor natuurinclusief handelen in elk van de tien domeinen, in lijn met de Europese rapportagerichtlijn CSRD.
2. Genomen maatregelen om de Ecosystem Services Valuation Database te ondersteunen op het gebied van verdere ontwikkeling en toepassing. Het ministerie van LNVN heeft tussen 2020 en 2024 subsidie verleend aan de Foundation for Sustainable Development om de Ecosystem Services Valuation Database verder te ontwikkelen, met focus op betere aansluiting op gebruikerswensen, kwaliteitsverbetering van de data en toevoeging van datapunten in gebieden waar financiële instellingen in Nederland actief zijn. Momenteel wordt verkend wat de vervolgstappen zijn.

⁹⁴ Het gebruik van natuurlijke kapitaalrekeningen is uit dit doel geschrapt. De natuurlijk kapitaalrekeningen gaan namelijk over Nederlandse ecosystemen en zijn vooral voor (mede)overheden van belang, niet zozeer voor de Nederlandse voetafdruk in het buitenland

⁹⁵ <https://open.overheid.nl/documenten/ed0b6e82-d9d6-4cef-bcb5-9ff0a22a6031/file>

3. Genomen maatregelen om MVO Nederland te ondersteunen op het gebied van toepassing bij bedrijven. Het ministerie van LNVN subsidieert MVO Nederland om *communities of practice* te organiseren waarin bedrijven - met name in de sectoren agrifood en bouw - kennis en ervaring opdoen met het meten van impacts en afhankelijkheden met betrekking tot biodiversiteit. Het doel is om deze kennis vervolgens te verankeren in besluitvormingsprocessen en het verdienmodel. Daarnaast organiseert MVO Nederland ook de *community of practice CSRD*, die bedrijven in verschillende sectoren helpt zich voor te bereiden op de EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).
4. Genomen maatregelen om de TNFD (Taskforce Nature-related Financing Disclosures) te ondersteunen op het gebied van de ontwikkeling en toepassing van het raamwerk. Het ministerie van LNVN heeft subsidie verleend aan de TNFD om in samenwerking met de World Business Council on Sustainable Development het meet- en rapportage-raamwerk te piloten in de sectoren landbouw, bouw en energie. Momenteel subsidieert LNVN de TNFD om een raamwerk voor transitieplannen voor natuur voor private partijen te ontwikkelen.
5. Genomen maatregelen om de PBAF (Partnership for Biodiversity Accounting Financials) te ondersteunen. Het ministerie van LNVN heeft een opdracht verleend aan PBAF om ecosysteemdiensten te verankeren in de PBAF Standard. Momenteel wordt verkend wat de vervolgstappen zijn.

Subdoel 6: Nederlands beleid leidt niet tot mogelijk negatieve gevolgen voor de voedselproductie, toegang tot water, bossen en biodiversiteit in ontwikkelingslanden.

1. Genomen maatregelen in het kader van de Uitvoeringsagenda biograndstoffen.⁹⁶ Voor een klimaatneutrale en circulaire samenleving in 2050 is de inzet van biograndstoffen noodzakelijk. Duurzame biograndstoffen leveren een bijdrage aan een toekomstbestendig verdienmodel voor Nederlandse bedrijven en bieden hen de kans

voorop te lopen in groeimarkten van de toekomst. Met de borging van duurzaamheidscriteria voor biograndstoffen in regelgeving worden milieurisico's op niet duurzame productie en verwerking van biograndstoffen zo veel mogelijk beperkt – zoals uitputting van de bodem, aantasting van biodiversiteit en instandhouding van de koolstofvoorraden. Deze criteria gelden ongeacht de herkomst van de biograndstoffen en worden vastgelegd in het nog in te stellen Besluit duurzaamheid biomassa. De instelling van een adviescommissie die certificatieschema's vooraf toetst aan deze criteria wordt op dit moment voorbereid. Naast controle vooraf is het belangrijk om achteraf vast te kunnen stellen of certificeringsorganen zich aan de geldende eisen hebben gehouden, daarvoor is de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) de beoogd toezichthouder. U bent hierover in meer detail geïnformeerd in december 2024.⁹⁷

2. Genomen acties ter mainstreaming van biodiversiteit binnen BHOS-beleid. In 2024 werd uit de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp circa 220 miljoen euro uitgegeven aan activiteiten in ontwikkelingslanden die ook bijdragen aan biodiversiteit. Op 20 februari is met de Tweede Kamer de Beleidsbrief Ontwikkelingshulp gedeeld. Binnen de daarin genoemde prioriteiten en gemaakte keuzes wordt waar opportuun bijgedragen aan internationale biodiversiteit, mede gelet op de versterking van effectiviteit van interventies op bijvoorbeeld het terrein van voedselzekerheid en water.

Subdoel 7: De transformatie naar een kwalitatief, betaalbaar en toegankelijk stelsel van (publieke) zorg en welzijn met minimale impact op klimaat in 2050.

1. Voortgang Uitvoeringsprogramma Verduurzamen (publieke) zorg en welzijn. De voortgangsrapportage over het uitvoeringsprogramma is op 17 april naar de kamer gegaan, als bijlage bij de Kamerbrief Voortgang verduurzamen (publiek) zorg en welzijn.⁹⁸ Dit document geeft per programmaliijn inzicht in de stand van zaken op alle 67 acties die onder het programma vallen. Daaruit blijkt dat de uitvoering over het geheel genomen op koers ligt, met brede betrokkenheid vanuit de zorgsector. De inzet van het programma leidt niet alleen tot een verduurzaming van de Nederlandse zorg,

⁹⁶ [Duurzaamheidskader-biograndstoffen.pdf \(overheid.nl\)](#)

⁹⁷ Kamerstuk 32813-1462

⁹⁸ Kenmerk 4074939-1080176-MEVA

aansluitend bij internationale duurzaamheidsdoelen, maar draagt ook bij aan mondiale verduurzaming via multilaterale samenwerking en concrete trajecten met partnerlanden.

2. Voortgang uitvoeringsafspraken van de Green Deal Duurzame Zorg (GDDZ) 3.0. De midtermreview is een rapport geworden (in de vorm van een magazine) dat een tussenbalans geeft over de Green Deal Duurzame Zorg 3.0, twee jaar na ondertekening. Dit is eveneens met bovengenoemde kamerbrief meegestuurd. Uit het rapport komt naar voren dat de Green Deal breed wordt gedragen en inmiddels door ruim 500 partijen wordt onderschreven. Er is voortgang zichtbaar is op alle vijf de thema's. Tegelijkertijd laat de review zien dat de voortgang per partij en per thema sterk verschilt. Monitoring en structurele borging blijven aandachtspunten, mede door het ontbreken van een nulmeting.
3. Integrale Rapportage 'Duurzaamheid & Gezondheid', stand van zaken van verduurzamen van zorg en welzijn in termen van inzet, voortgang en effect. Medio 2025 ontvangt VWS de eerste integrale 'Monitor Duurzaamheid en Gezondheid'. Deze rapportage brengt in beeld hoe duurzaamheid en gezondheid met elkaar samenhangen, en schetst de landelijke en sectorale ontwikkelingen en resultaten op het gebied van verduurzaming van de zorg en welzijn. Zodra beschikbaar zal VWS deze rapportage aan de Kamer toesturen. De uitkomsten zullen naar verwachting bijdragen aan verdere beleidsvorming op het gebied van verduurzaming binnen de zorg.
4. RIVM monitor milieuoetafdruk zorg volgend op de o-meting in 2022. De monitor "milieuoetafdruk zorg" brengt in kaart welke impact de Nederlandse zorgsector heeft op het milieu, onder andere via uitstoot van broeikasgassen, materiaalgebruik en medicijnresten in het water. De nulmeting is uitgevoerd in 2022 en vormt de basis voor vervolgmetingen. Een actualisatie wordt in 2026 verwacht, waarmee trends en effecten inzichtelijk worden gemaakt voor beleidsontwikkeling en monitoring.

Tegengaan onwettige geldstromen en belastingontwijking SDG's 16 & 17

Subdoel 1: Tegengaan wereldwijde belastingontwijking, waaronder terugdringen van gebruik Nederland als doorstroomland, door unilaterale, bilaterale en multilaterale maatregelen.

1. Het aantal (ontwikkelings)landen dat deelneemt aan het *OECD/G20 Inclusive Framework*. Nederland werkt actief samen met andere landen om tot een herziening van het internationale belastingstelsel te komen, dit doen we in het Inclusive Framework (IF) georganiseerd door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Inmiddels zijn 147 landen lid van het IF, waaronder een ruim aantal ontwikkelingslanden.
2. De invoering van conditionele bronbelasting op dividenden naar laagbelastende jurisdicties en in misbruiksituaties. Vanaf 2024 is de reikwijdte van de bronbelasting uitgebreid naar dividenden. Eerder was de Wet bronbelasting 2021 in werking getreden. De bronbelasting heeft tot doel om Nederland minder aantrekkelijk te maken voor doorstroomstructuren naar laagbelastende jurisdictie (LBJ) en om het risico van belastingontwijking door het verschuiven van (Nederlandse) belastinggrondslag naar LBJ's te verkleinen.
3. De jaarlijkse rente-, royalty- en dividendstromen vanuit Nederland naar laagbelastende landen. Op basis van de geactualiseerde cijfers van De Nederlandse Bank (DNB) blijkt dat de daling in rente-, royalty- en dividendstromen vanuit Nederland naar laagbelastende landen ten opzichte van 2019 blijvend is. Zo is deze geldstroom sinds de invoering van de conditionele bronbelasting gedaald van € 37 miljard in 2019 naar bijna € 7 miljard in 2023.⁹⁹ Het grootste deel van de overgebleven stroom betreft dividenden (inclusief ingehouden winsten). Dividenden vallen vanaf 2024 ook onder de reikwijdte van de conditionele bronbelasting.

⁹⁹ Zie ook Kamerstukken II, 2024-2025, 25 087, nr. 343

4. Het aantal belastingverdragen met ontwikkelingslanden met antimisbruikbepalingen conform de minimumstandaard tegen verdragsmisbruik. Nederland heeft met 19 ontwikkelingslanden een belastingverdrag dat in werking is. Met 14 van deze 19 landen is er overeenstemming over opname van antimisbruikbepalingen in het betreffende verdrag (bilateraal dan wel via het Multilateraal Instrument). Nederland blijft zich inzetten om antimisbruikbepalingen op te nemen in de belastingverdragen met ontwikkelingslanden waarmee het nog niet is gelukt. Nederland vindt het belangrijk om bij het aangaan van belastingverdragen rekening te houden met de bijzondere positie van ontwikkelingslanden. Bij het maken van afspraken met ontwikkelingslanden houdt Nederland er extra rekening mee dat deze landen voldoende belasting kunnen heffen over de activiteiten van Nederlandse bedrijven in het ontwikkelingsland. In 2013 is Nederland daarom gestart met een project dat zich richtte op 23 ontwikkelingslanden. De afgelopen tien jaar is er veel vooruitgang geboekt in dit project en is het Nederlandse verdragsbeleid voor ontwikkelingslanden verder ontwikkeld. Volgend op de praktijk van de afgelopen jaren is het project in 2024 formeel breder getrokken en gaat het verder dan alleen het opnemen van antimisbruikbepalingen; het richt het zich niet langer exclusief op de 23 landen, maar ook op andere ontwikkelingslanden.
5. Overzicht van landen op de EU-lijst van niet-coöperatieve jurisdicties. De zwarte lijst is op 18 februari 2025 aangepast en bestaat nu uit 11 landen: Amerikaanse Maagdeneilanden, Amerikaans-Samoa, Anguilla, Fiji, Guam, Palau, Panama, Russische Federatie, Samoa, Trinidad en Tobago en Vanuatu.¹⁰⁰

Subdoel 2: Tegengaan wereldwijde onwettige geldstromen (SDG 16.4), inclusief corruptie (SDG 16.5).

1. Het aantal ontwikkelingslanden dat gedurende een jaar van de grijze lijst van de FATF is gegaan. De FATF heeft in 2024 de volgende landen van de grijze lijst gehaald: Barbados, Gibraltar, Oeganda, VAE, Jamaica, Turkije en Senegal.
2. Het aantal (ontwikkelings)landen dat zich heeft gecommitteerd aan de implementatie van de standaarden van het *Extractives Industries Transparency Initiative* (EITI). Inmiddels implementeren 55 landen de EITI Standaard, die transparantie in mijnbouw en ketens promoot en corruptie tegengaat. Het blijft belangrijk landen te helpen die veelal de capaciteit ontberen voor juiste implementatie. Dit gebeurt eveneens via het genoemde Extractives Global Programmatic Support (EGPS) programma.
3. Nederland zet zich in voor een EU Anti-Corruptierichtlijn met proportionele en helder afgebakende strafbaarstellingen en sancties/maatregelen. Daarnaast dient op bepaalde punten voldoende flexibiliteit aan lidstaten te worden gelaten, zodat zij de richtlijn op een wijze kunnen implementeren die past bij hun eigen (rechts)stelsel en (rechts)tradities.¹⁰¹ In Europees verband wordt onderhandeld over een richtlijn ten behoeve van de bestrijding van corruptie. Nederland neemt actief aan deze onderhandelingen deel. In januari 2025 zijn de trilogieën over de richtlijn van start gegaan; naar verwachting worden deze in de loop van het jaar afgerond. N.a.v. de uiteindelijke inhoud van de richtlijn, zal een indicator voor voortgang in de nationale implementatie bepaald worden.
4. Multilaterale inzet t.b.v. de bestrijding van corruptie i) binnen de OESO Anti-omkopingswerkgroep, die toeziet op de implementatie van het Anti-omkopingsverdrag, en ii) via deelname aan de G20 Anti-corruptiewerkgroep (op uitnodiging). In 2024 heeft Nederland voortdurende en actieve betrokkenheid bij OESO anti-omkopingswerkgroep getoond, waarbij het o.a. optrad als *lead examiner* voor de evaluaties van Roemenië, Finland en Polen. Nadat Nederland in 2020 zelf werd geëvalueerd in het kader van het OESO anti-omkopingsverdrag werkt Nederland aan verdere opvolging van de aanbevelingen. In december 2025 zal Nederland wederom een *update* geven aan de OESO anti-omkopingswerkgroep, o.a. over procedures voor zelfonderzoek en zelfmelden van buitenlandse omkoping. Dit legt de fundering voor een positieve en constructieve bijdrage van Nederland in 2025. Ondanks de toenemende druk op internationale standaarden rond anti-corruptie en anti-omkoping is, mede door de inzet van Nederland, een verwijzing naar het werk van de OESO in de eindproducten van de G20 Anti-corruptiewerkgroep in stand gebleven. Daarnaast is, in de kader van versterkt

¹⁰⁰ Tijdens de Ecofin Raad in oktober 2025 zal de volgende herziening plaatsvinden

¹⁰¹ [Fiche 1 - Richtlijn en mededeling ter bestrijding van corruptie binnen de EU | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

engagement, gewerkt aan de relaties met landen buiten de gelijkgestemde groep en kon Nederland, ook voor deze werkgroep, rekenen op een uitnodiging van Zuid-Afrika (voorzitter in 2025). Met Nederlandse steun onderzoekt de in Den Haag gevestigde zusterorganisatie van de NGO 'Triple I' (Integrity Initiatives International) de mogelijkheden van en voorwaarden voor een International Anti-Corruption Court (IACC). De organisatie werkt aan een ontwerp-statuuut en onderhoudt en stimuleert contacten wereldwijd over het onderwerp, waardoor dit thema op de internationale agenda blijft.

Subdoel 3: Lage, lage-midden en middeninkomenslanden hebben goed belastingbeleid en goede systemen voor belastinginning en zijn in staat om belastingontwijking tegen te gaan (SDG 17.1).

1. De totale Nederlandse uitgaven (in miljoenen euro's) aan technische assistentie op het gebied van belastingen ("*domestic resource mobilization*"). Effectieve belastingheffing is essentieel voor duurzame ontwikkeling en het realiseren van de Sustainable Development Goals (SDG s). Door ontwikkelingslanden te helpen hun binnenlandse middelen beter te mobiliseren dragen we bij aan hun financiële zelfstandigheid. Om deze ondersteuning te continueren, heeft Nederland in 2024 nieuwe samenwerkingsafspraken gesloten met de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Deze overeenkomsten richten zich op het bieden van technische assistentie en kennisuitwisseling om belastingdiensten in ontwikkelingslanden te versterken. Hierbij wordt aandacht besteed aan het verbeteren van belastinginning, en het tegengaan van belastingontwijking en -ontduiking. Deze samenwerkingen sluiten aan bij de bredere internationale agenda op het gebied van belasting en ontwikkeling, waaronder het Addis Tax Initiative (ATI), waarvan Nederland een van de oprichters is. In 2024 is Nederland verkozen als lid van de taskforce die werkt aan de nieuwe doelstellingen.

Subdoel 4: Lage, lage-midden en middeninkomenslanden zijn weerbaar voor onwettige geldstromen en zijn in staat om onwettige geldstromen tegen te gaan.

1. Het aantal lage- en middeninkomenslanden en landen op de grijze FATF lijst dat Nederland via het IMF AML/CFT thematisch fonds ondersteunt bij de implementatie van de FATF standaarden. Via het AML/CFT-fonds van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) ondersteunt Nederland landen bij onder andere het invoeren van de internationale standaarden van de Financial Action Task Force (FATF), de wereldwijde normsteller op dit gebied. Zo helpt het landen om hun wetgeving, toezicht en opsporing te verbeteren, en financiële integriteit te versterken. Dit fonds was in 2024 in 57 landen actief. Een nadere inventarisatie afgelopen jaar liet zien dat een aantal Nederlandse ambassades kleinschalig actief is op het thema IFF. Uitbreiding of verdieping hiervan wordt vooralsnog niet opportuun of haalbaar geacht, omdat voldoende capaciteit en middelen ontbreken. Wel is door Buitenlandse Zaken een 'leidraad tegengaan onwettige geldstromen' voor de posten opgesteld, om posten voor wie dit van belang is in staat te stellen meer gerichte inzet te plegen.

Verkleinen vaccin en gezondheidsongelijkheid; Nederland draagt bij aan het vergroten van mondiale toegang tot vaccins en geneesmiddelen, door het stimuleren van kennisdeling en het stimuleren van lokale productie.¹⁰² (SDG3, 3B)

Subdoel 1: Nederlandse inzet binnen WHO en WTO gericht op stimuleren en vergroten van mondiale kennisdeling.

Binnen de WTO TRIPS Council (TRIPS houdt zich bezig met de handels-gerelateerde aspecten van intellectueel eigendom) wordt een review exercitie van het TRIPS verdrag overwogen. Nederland en de EU staan welwillend tegenover een review.

Nederlandse inzet gericht op het behoud van het multilaterale systeem van intellectueel eigendomsrechten, inclusief de ruimte (flexibiliteiten) die er zijn voor landen om hun volksgezondheid te beschermen en toegang tot medicijnen voor iedereen te waarborgen.

NL zet zich in voor een centrale rol van de WHO in de internationale coördinatie van gezondheidskwesties. De WHO stimuleert kennisdeling en bevordert lokale productie van vaccins en geneesmiddelen, o.a. door de opzet van technologie-overdrachtscentra. Deze centra bieden technische ondersteuning, training en kennisdeling om technologieën over te dragen naar landen met beperkte middelen.

Nederland steunt meerdere Aid-For-Trade initiatieven rond de WTO die tot doel hebben om ontwikkelingslanden beter te betrekken bij het internationale handelssysteem. Het gaat o.a. om het Netherlands Talent Program bij de WTO, een traineeship van tien maanden voor zo'n vijftien beleidsmedewerkers uit ontwikkelingslanden. Nederland steunt ook het Advisory Centre on WTO Law, een Geneefse NGO die juridisch handels-gerelateerd advies geeft aan ontwikkelingslanden (Nederland is oprichter en een van de

grootste donoren van ACWL). Daarnaast steunt Nederland de Standard and Trade Development Facility, gericht op het omhooghalen van standaarden in vooral de landbouwsector van ontwikkelingslanden, zodat ontwikkelingslanden

makkelijker hun agro-producten kunnen exporteren. Ook is Nederland een grote donore van UNCTAD (United Nations Trade and Development organisatie) en momenteel voorzitter van de UNCTAD Trade and Development Board.

Subdoel 2: Actieve kennisdeling in de samenwerking met het bedrijfsleven, de topsector life sciences en health, het maatschappelijk middenveld en kennis-instituten/academia.

Binnen de Dutch Global Health Hub wordt kennisdeling en samenwerking bevorderd tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven, maatschappelijk middenveld en de overheid op het gebied van mondiale gezondheid. Het vergroten van wereldwijde toegang tot medicijnen en gezondheidsproducten is daarbij een van de doelstellingen van de hub.

Subdoel 3: Nederlandse deelname aan en voortgang binnen een van de multilaterale initiatieven op het gebied van vaccin- en geneesmiddelen toegang/productie.¹⁰³

In EU-verband droeg Nederland vorig jaar EUR 10 miljoen bij aan het Team Europe-initiatief om lokale productie van gezondheidsproducten en betrokkenheid van de private sector daarin te stimuleren in Afrika. Met Nederlandse middelen wordt samen met de Europese Investeringsbank, BioNtech en CEPI een faciliteit in Rwanda opgericht voor de productie van vaccins.

Via het Global Health Partnerships Programma (GHPP) ondersteunt Nederland de lokale productie van medicijnen en vaccins in partnerlanden, zoals Indonesië. Indonesische beleidsmedewerkers werden getraind in biotechnologie en medicijnproductie, zodat zij een robuust ecosysteem kunnen ontwikkelen voor vaccinproductie.

¹⁰² Het verbeteren van internationale pandemische paraatheid en het minimaliseren van grensoverschrijdende gezondheidsdreigingen is een prioriteit in de Nederlandse mondiale gezondheidsstrategie 2023-2030. Hierbij wordt in het bijzonder ingezet op het vergroten van wereldwijde toegang tot medicijnen en gezondheidsproducten en het versterken van de internationale inzet op antimicrobiële resistentie en zoönosenbeleid. Op 4 april 2025 verscheen de Kamerbrief inzake de Tweede voortgangsrapportage van de strategie

¹⁰³ Verwacht besluit in voorjaar 2023

Ook investeert Nederland, via de Product Development Partnerschappen, in publiek publieke-private samenwerking die bijdraagt aan innovatieve oplossingen en de ontwikkeling van medische producten, zoals vaccins, medicijnen en diagnostica tegen armoede-gerelateerde ziekten.

Nederland draagt bij aan het *Pandemic Fund*, in beheer van de Wereldbank, dat zich richt op het verbeteren van de wereldwijde pandemie paraatheid.

Nederland steunt de *Coalition for Epidemic Preparedness Innovation* (CEPI), die zich richt op de ontwikkeling van nieuwe vaccins. Nederlandse bedrijven en onderzoeksinstituten worden hiertoe door CEPI financieel ondersteund.

Toepassing toets “Effecten op ontwikkelingslanden” (verplichte kwaliteitseis) volgens het Beleidskompas

Subdoel 1: Toepassen toets *Effecten op Ontwikkelingslanden* bij nieuwe wet- en regelgeving van LVVN, BZ, BHOS, Fin en EZK.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft de toets toegepast op het (in ontwikkeling zijnde) wetsvoorstel voor de nationale implementatie van de EU Corporate Sustainability Due Dilligence richtlijn (CSDDD). In kader van deze toets heeft er een pilot

plaatsgevonden, geïnspireerd op de MKB toets, voor de effecten op ontwikkelingslanden en de SDG 5 toets. De geleerde lessen van deze pilot worden op dit moment verzameld en zullen worden toegevoegd aan de gebruiksaanwijzing in het beleidskompas. De verwachting is dat op deze manier de toets makkelijker toepasbaar wordt.

Binnen het ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Klimaat en Groene Groei is sinds december 2024 het Expertiseteam Beleidskompas actief. Beleidsmedewerkers kunnen behalve bij het aanspraakpunt binnen de eigen directie bij dit netwerk terecht met vragen over de toepassing van het Beleidskompas, waaronder over de verplichte toets “Effecten op ontwikkelingslanden”. Het Expertiseteam fungeert ook als voorportaal voor de monitorcommissie, die grotere beleidsvoorstellen en nieuwe wetgeving beoordeelt. In 2025 worden de eerste resultaten op de toepassing van het Beleidskompas verwacht.

Rijksoverheid

UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

V N O N C W

Global Compact
Netwerk Nederland

samen werkt.

TNO

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Buitenlandse Zaken

www.rijksoverheid.nl/bz

Rijnstraat 8

2515 XP Den Haag

Postbus 20061

2500 EB Den Haag

Mei 2025